SØLLERØD BOGEN

1951

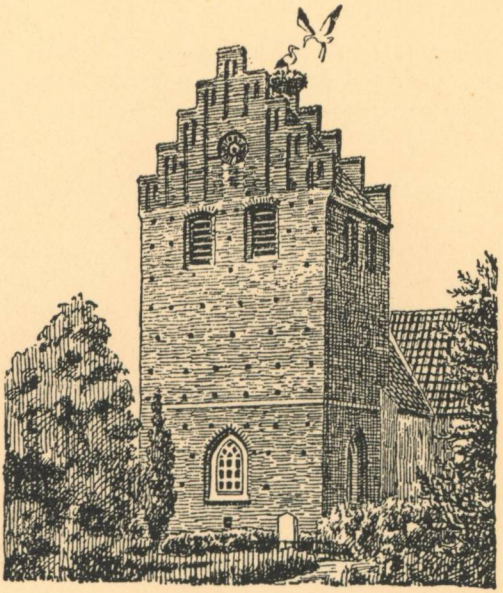

UDGIVET AF
Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune

SØLLERØD BOGEN

1951

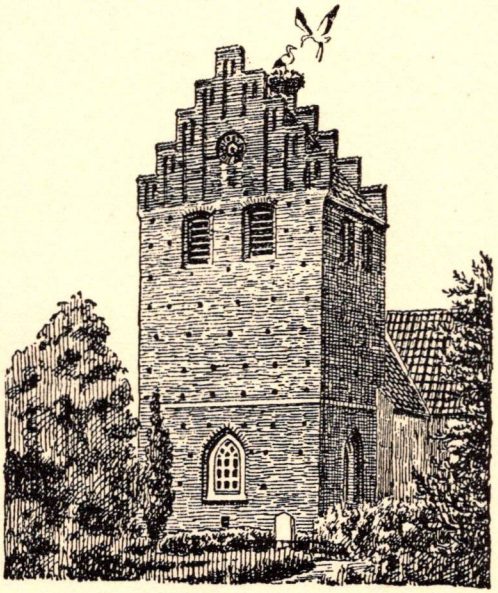

UDGIVET AF
Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune

INDHOLDSFORTEGNELSE TIL SØLLERØDBOGEN 1942—51

1942. Side

Eiler Nystrøm: Rundskue i Søllerød Kommune 9
Gunnar Knudsen: Gamle Stednavne i Søllerød Kommune 29
Erik Fischer: Søllerødlandskaber og -bygninger i Billedkunsten ... 49
Kirkerne i Søllerød Kommune.
Victor Hermansen: Søllerød Kirke 65
Hans Bjarne: Holte Kirke 79
A. P. Rasmussen: Vedbæk Kirke 83
A. P. Rasmussen: Nærum Kirke 85

1943.

V. Nordmann: De geologiske Forhold i Søllerød Kommune 9
Mogens Knudsen: Litterære Minder fra Søllerød Egnen 39
Mogens Lebech: Krigens Følger for Søllerød Kommune 68

1944.

A. Howard Grøn: Skovudskiftningen i Søllerød Sogn, specielt Trørød Hegn 11
Hans Bjarne: Om Bøller og om Bøllemosen ved Skodsborg 31
A. Avnholt: Oldtidsminder og Oldtidsfund i Søllerød Kommune ... 41
Therkel Mathiassen: Udgravningerne paa Bopladsen ved Vedbæk Boldbaner 1944 73
A. Avnholt: En Hustomt under Vedbæk Strandvej 75
E. Bodenhoff: Søllerød Sø og Omgivelser for 90 Aar siden 80
Hans Bjarne: Rester fra Dronninggaards Storhedstid restaureres ... 86

1945.

A. Howard Grøn: Kartografiske Træk af Geels Skovs Historie 1763—1927 9
Hans Bjarne: Genforeningsstenen i Søllerød Kommune og dens Historie 28
A. Avnholt: Oldtidsminder og Oldtidsfund i Søllerød Kommune (Slutning) 38
Hans Bjarne: Ejendommen »Koefoedsminde« og dens Ejere 72
Hans Ellekilde: Hanne Nielsen, Danmarks dygtigste Bondekone 86

1946.

Hans Ellekilde: Hans Bjarne, Mindeord 9
Therkel Mathiassen: En Boplads fra ældre Stenalder ved Vedbæk Boldbaner 19

SØLLERØDBOGEN 1951

DENNE AARGANG UDGØR
4. BIND I 2. RÆKKE

OMSLAGSTEGNING AF P. HOLM
CLICHÉER: WENDT & JENSENS REPRODUKTIONSANSTALT
TRYK: CHR. CHRISTENSENS BOGTRYKKERI
KØBENHAVN

SØLLERØD BOGEN

1951

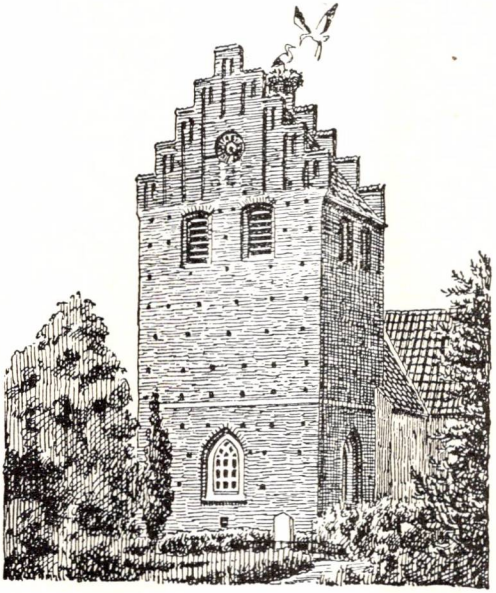

UDGIVET AF
Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune

I KOMMISSION HOS BOGHANDLER MOGENS FUNCH
HOLTE 1952

SELSKABETS BESTYRELSE

Hans Ellekilde, Arkivar, mag. art. (Formand).

Erling Hoffmeyer, Overbibliotekar (Kasserer og Sekretær).

H. P. Andersen, Redaktør, Nyvang.

G. S. Jørgensen, Civilingeniør, Holte.

A. C. Louw, Direktør, Rudersdal.

P. Michelsen, kgl. Hofjuvelér, Skodsborg.

Viggo Sten Møller, Arkitekt, København.

U. Schou, Assistent, Holte.

Erik Øigaard, Landsretssagfører, Vedbæk.

FORRETNINGS- OG REDAKTIONSUDVALG

H. Ellekilde, E. Hoffmeyer, G. S. Jørgensen, A. C. Louw.

SELSKABETS KONTOR

Søllerød Kommunebibliotek, Nærum. (Tlf. Nærum 486).

I Forgrunden ses Bibliotekar Anker Olsen, Fabrikant Hans Fyhn, Overlærer Carl Lassen, Ringsted, og Fabrikant Fr. Brinch. Langs Vinduet ses Fru Ella Ellekilde, Professor Fr. Zeuthen, Hans Ellekilde, Professor W. Thalbitzer, Professor A. Schneider, Kaptajn H. Boeck, Ingeniør Markersen og Provst Sparsø ved Uret. I anden Række med Siden til Bogtrykker Chr. Christensen, Kaptajn Billenstein og Overlærer Terslin, Gilleleje. I tredie Række Forfatteren Salomon J. Frifelt, Gaardejer Jens Jensen, Sode, og Kontorchef Ole Restrup. I Baggrunden langs Væggen Forlagsboghandler Folmer Pedersen, Assistent Ulrik Schou, Kontorchef A. Undén, Prokurist Skovgaard-Petersen, Ingeniørerne Veistrup, G. S. Jørgensen og Sv. Fyhn. Tilstede, men ikke med paa Billedet, var Direktør A. C. Louw, Lektor Poul Schjærff, Professor F. Brandt, Arkivar P. K. Hofmansen, Overbibliotekar E. Hoffmeyer, Stadsarkivar Svend Aakjær, Pastor Victor Petersen, Hørsholm, og Ingeniør Ivar Rasmussen, Frederiksstad.

MEDDELELSE TIL SELSKABETS MEDLEMMER

Hermed har »Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune« den Ære og Glæde at tilsende sine Medlemmer Søllerødbogen 1951. Den indeholder kun een, til Gengæld temmelig stor Afhandling af Undertegnede »*Christian Colbjørnsen og Nærum*«, der især handler om den forbitrede personlige Strid mellem de to store Nordmænd Christian Colbjørnsen og P. A. Heiberg, der blev foranlediget af Kromand Jochum Jensen i Nærum. Hvem har Ret, hvem har Uret af de to Mænd? Forfatteren mener, at Colbjørnsen har Ret, men den interesserede Læser vil maaske af de givne Præmisser fælde en helt modsat Dom?

Det havde været Meningen i Søllerødbogen 1951 ogsaa at optage nylig afdøde Direktør *Svend Andersens* store Afhandling, hvilende paa Førstehaandsiagttagelser »*Sjældne Plan-*

ter i Søllerødegnen — før og nu«, der da ogsaa blev sat op og foreligger i Førstekorrektur. Men da denne Afhandling med sine forskellige Billeder vil fylde mindst 3 Ark, d. v. s. 48 Sider, vedtog Selskabets Forretningsudvalg med Beklagelse som en bitter økonomisk Nødvendighed at udskyde denne Afhandling til Aargang 1952. Denne Aargang vil blive udsendt tidligt paa Aaret, og vi vil ikke, som vi plejer, lade Aarbogen vente til

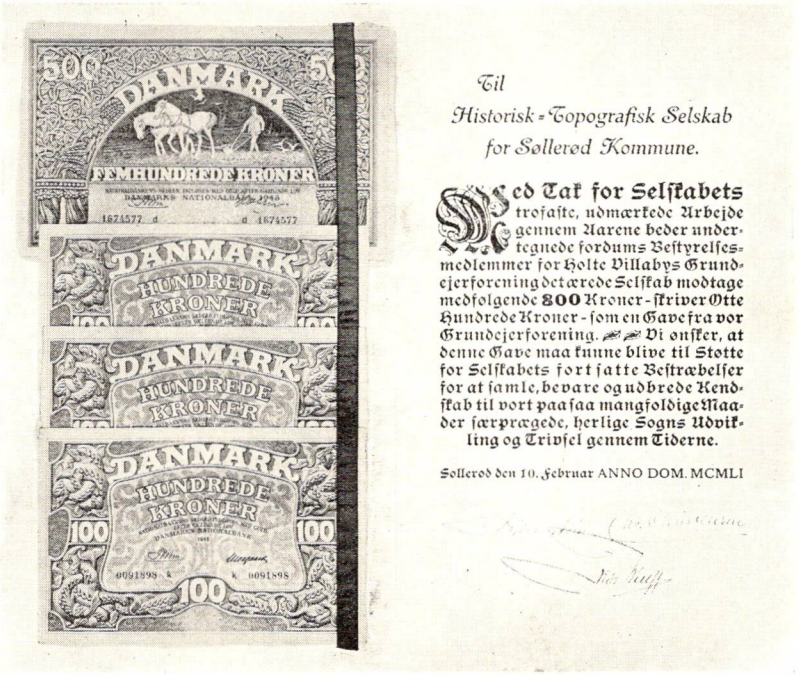

Aarets Slutning. Vi har ment det mest formaalstjenligt at lade Svend Andersens Afhandling efterfølge af en Afhandling af Undertegnede *»Nærum, Njords Helligdom«*, handlende om den mærkelige olddanske Gud Njord, Fader til Frøj og Frøja, som har givet Sognets ældste By Nærum, for 1200 Aar siden Njardarheimar, d. v. s. Njords Hjem, sit oprindelig saa højhellige Navn. Afhandlingen vil fortælle, hvad vi ved om Njord fra den oldnordiske Digtning og den fællesnordiske Stednavneskat, og føre Njords Udspring tilbage til den mærkelige Gudinde *Nerthus,* d. v. s. den kraftfyldte, som efter den romerske Historiker Tacitus' Vidnesbyrd blev dyrket af Østersøfolkene paa den store Ø i Storhavet, d. v. s. Sjælland. Saa haaber vi forholdsvis tidligt i 1953 at kunne udsende en

Aarbog ligesom Søllerødbogen 1950 med en Række forskellige Bidrag.

Billedet ovenover denne Meddelelse er taget paa Søllerød Kro den 17. Februar 1951 og afbilder forskellige Deltagere i en Frokost til Ære for mig i Anledning af min 60 Aars Fødselsdag. Medlemmer af Selskabets Styrelse med Direktør Louw og Overbibliotekar Hoffmeyer i Spidsen havde været saa elskværdige at planlægge denne Frokost til Tak for mit mangeaarige historiske Arbejde for Søllerød Kommune, dels i Holte Juleblad 1922—36, dels i Søllerødbogen fra 1942—50. Og jeg havde jo ikke sagt nej til den paatænkte Ære, men har med min Hustru deltaget i den meget festlige Frokost, omgivet af Repræsentanter for min Slægt og mine Venner fra de ganske unge ligesom ogsaa fra de modnere Aar samt gode Mænd fra Søllerød Sogn med Sogneraadsformanden og Provsten i Spidsen. Der blev holdt et Utal af Taler, Hovedtalen af min Ungdomsven, Professoren i Grønlandsk *William Thalbitzer*. Festens Clou var en Tale, hvor Selskabets Alderspræsident Kaptajn *C. S. Billenstein* overrakte 800 Kr. til Historisk-topografisk Selskab, hvis Formand jeg har den Ære og Glæde at være, og oplæste hosstaaende Adresse:

Til

Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune.

Med Tak for Selskabets trofaste, udmærkede Arbejde gennem Aarene beder undertegnede fordums Bestyrelsesmedlemmer for Holte Villabys Grundejerforening det ærede Selskab modtage medfølgende *800 Kroner* — skriver Otte Hundrede Kroner — som en Gave fra vor Grundejerforening. — Vi ønsker, at denne Gave maa kunne blive til Støtte for Selskabets fortsatte Bestræbelser for at samle, bevare og udbrede Kendskab til vort paa saa mange Maader særprægede, herlige Sogns Udvikling og Trivsel gennem Tiderne.

Søllerød, den 10. Februar Anno Dom. MCMLI.

Billenstein. *Chr. Christensen.*

Niels Wulff.

Som det vil ses af medfølgende Billede af Adressen, var de 800 Kroner klæbet op paa Adressens venstre Side. Som selvfølgeligt var, takkede jeg som Selskabets Formand for den meget store ærefulde Gave til vort meget fattige Selskab, og udtalte mit Haab om, at baade Organisationer og Privatmænd indenfor vore to Sogne vilde følge det af Holte Villabys Grundejerforening givne Eksempel.

I Aaret 1950 døde det mangeaarige Styrelsesmedlem Kontorchef *Axel Undén,* ganske kort efter at have tiltraadt sit Otium efter sit mangeaarige dygtige Arbejde i Kommunens Tjeneste. Selskabet kan takke ham for hans aldrig svigtende Bistand, naar det gjaldt om at opnaa de ganske uundværlige økonomiske Tilskud til Selskabets Drift hos Søllerød Sogneraad. Vi havde haabet paa en Afhandling fra hans Haand med Oversigt over Kommunens Udvikling i hans Tid, men dette Haab gik desværre ikke i Opfyldelse. Gartner *A. Avnholt* havde af private Grunde ønsket at trække sig tilbage fra Selskabets Styrelse og Udgivervirksomhed, og ved en Generalforsamling i September 1950 blev det med stor Beklagelse besluttet at imødekomme hans Ønske. Paa Generalforsamlingen blev Arkitekt, Direktør *Viggo Sten Møller,* Søn af den tidligere Overlærer Josef Møller i Øverød, valgt i afdøde Kontorchef Axel Undéns Sted. Vi hilser med Glæde den kyndige og dygtige Forfatter Velkommen i Selskabets altfor faatallige Forfatterkreds. Som Repræsentanter for Østsognet i Gartner Avnholts Sted blev valgt Landsretssagfører *Erik Øigaard,* der tidligere har været et skattet Medlem af Selskabets Bestyrelse og ogsaa vil være det i Fremtiden.

Trods den store Gave paa 800 Kr. fra den hensovede Holte Villabys Grundejerforening er Selskabets økonomiske Stilling vanskelig, og vi har slet ikke endnu opnaaet fuld Stabilitet. Det vil vi først naa, hvis hvert af vore Medlemmer føler det som en Æressag hver især at tilføre Selskabet i det mindste et nyt interesseret Medlem, saa Medlemstallet kan stige til mindst 600. Uden Sogneraadets Bistand, et Aarsbidrag paa 700 Kr., havde det sikkert været umuligt at holde den haardt sejlende Skude oven Vande. Et Lyspunkt er der i Situationen, Selskabet ejer kvit og frit Oplaget af sine gamle Aargange. Medlemmerne kan derfor støtte Selskabet ved at købe de gamle Aargange. At jeg skulde naa mit Maal, at Selskabet skulde kunne betale Forfatterne et beskedent Honorar af 75 Kr. pr. Ark (16 Sider), er desværre foreløbig uden for hver Muligheds Grænse. Som Selskabets Formand maa jeg endda være glad til, at vi overhovedet i saa mange Aar har været i Stand til at gennemføre en aarlig Aarbog paa gennemsnitligt 6 Ark uden at gaa Fallit. Er der ikke i vor Kommune mindst ti raske velstillede Mænd, der er i Stand til for Sagens Skyld at betale et Aarsbidrag paa 100 Kr.?

Jeg kan i alt Fald love for, at »smaa Gaver til dette Formaal modtages med Taknemmelighed, store med Begærlighed«.

P. S. V.

Hans Ellekilde,

Formand.

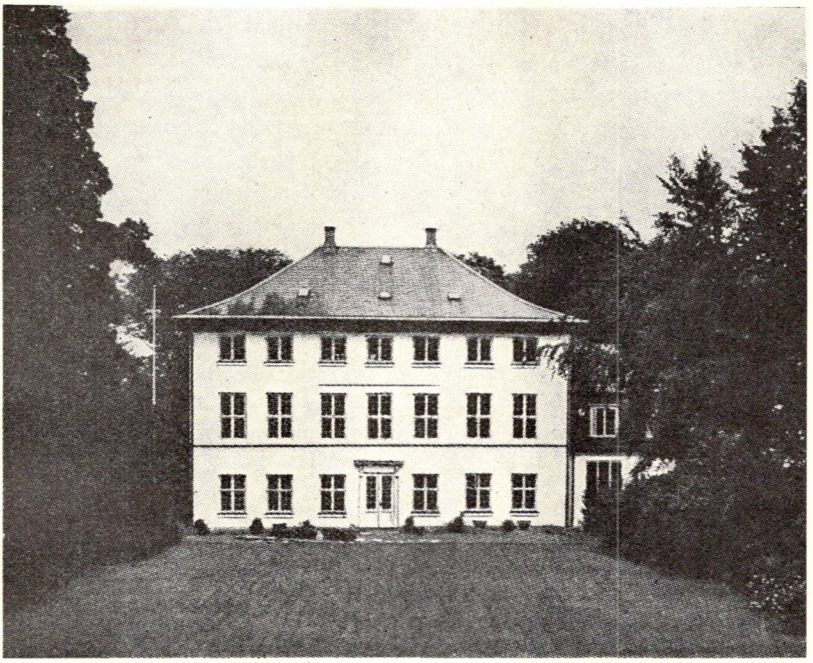

Sophieshøj, nu Nærumgaards Børnehjem, set fra Haven.
(Danske Herregaarde og Slotte i Billeder I, S. 118).

CHRISTIAN COLBJØRNSEN OG NÆRUM

Af Arkivar *Hans Ellekilde.*

Den Mand, som *Arbejderbyen Nærum,* i Modsætning til den ældgamle Bondeby Nærum, skylder sin første Udfoldelse, er den kendte Landbrugsreformator *Christian Colbjørnsen* (1749—1814). Kun 32 Aar gammel, d. 20. April 1781, købte Colbjørnsen Landejendommen *Sophieshøj,* liggende der hvor nu, nord i Nærum By, Nærumgaards skønne og velindrettede Børnehjem siden 1908 har til Huse. Efter Nystrøms Mening er Hovedbygningen her opført af Hofagent *Peter Borre* (1720—89) og opkaldt af ham efter hans skønne unge Hustru Sophie Aagaard (1735—78), som han blev gift med d. 18. Juni 1751. Til Sophieshøj hørte i 1781 foruden 8¾ Tønder Havejord, 69 Tønder Agerjord og 30 Tønder Engjord nede ved Mølleaaen, der hvor nu *Wesselsminde,* bygget af Colbjørnsen, lig-

ger. I 1792 købte Colbjørnsen yderligere en Bondegaard i Nærum, hvis Jord syd for Byen gav ham den ønskede Jordforbindelse mellem Wesselsminde og Nærum By. Her opførte han de følgende Aar et første Klasses Teglværk med tilhørende Arbejderboliger og Haver. Indbyggerantallet steg derved i Nærum fra 241 Personer ved Folketællingen i 1787 til 301 Personer ved Folketællingen i 1801, eller hvad der siger mere, fra 54 Husstande i 1787 til 80 Husstande i 1801, hovedsagelig som Følge af Colbjørnsens velsignelsesrige private Virksomhed i Nærum, sideløbende med den gavnrige Virksomhed, han udfoldede i Datidens offentlige Liv.

Der er mærkelig nok aldrig skrevet nogen selvstændig Bog om Christian Colbjørnsens Liv og Gerning, men Hovedtrækkene af hans offentlige Liv er iøvrigt velkendte, og de bliver her fortrinsvis givet efter den kendte, for tidlig afdøde Historiker Hans Jensens Fremstilling i Biografisk Leksikon, for Ungdommens Vedkommende dog udfyldt efter Ludvig Daaes detailrige Fremstilling fra 1890 i Norsk hstorisk Tidsskrift 3. Række 1. Bind S. 45—78.

Den store Bondeven Christian Colbjørnsen er norsk af Fødsel, og han stammer fra en gæv østnorsk Bondeæt, Colbjørnssønnerne fra Sørum Præstegæld paa Romerige, øst for Oslo. Han er født paa Storgaarden Sørum d. 29. Januar 1749 som Søn af Colbjørn Jacobsen (f. 1714, død 1761 som Regimentskvartermester i Holsten) og Anna Dorothea Røring (1710—72). Fra Moderens Slægt paa Thorshaug stammer saa kendte Nordmænd som Skolemanden Edvard Storm og Historikeren P. A. Munch. Paa fædrene Side var Colbjørnsen i nær Slægt med Præstekonen *Anna Colbjørnsdatter* (o. 1665—1736) paa Norderhoug i Ringerige, som i den store nordiske Krig 1716 bidrog til Overrumplingen og Nedkæmpelsen af en fremskudt svensk Styrke, som havde den Opgave fra Norderhoug at støde frem mod Kongsberg og ødelægge Sølvværket dær. At Colbjørnsen alle Dage følte sig som Nordmand og var stolt deraf, viste han ved at opkalde en af ham bygget Nærumgaard *Wesselsminde* efter Peter Wessel, altsaa Tordenskjold. I sin Ansøgning 1778 om Amtmandsembedet i Stavanger siger han til sidst: »Jeg skal ikke anføre som et Argument, at adskillige af mine Forfædre har haft Lejlighed til at opofre deres Blod

og deres Formue (der ikke har været ubetydelig) til Fædrene Landets Tieneste. Deres Kongers Naade og deres Medborgeres Erindring har tilstrækkelig belønnet dem for dette. Imidlertid vilde Deres Kongelige Majestet allernaadigst tillade mig at forsikre, at jeg har Hierte til at handle som de, ved eenhver Leilighed, hvor Deres Majestet allernaadigst vil værdige at anvende de Evner, Forsynet har betroet mig.«

Ligesom sine Brødre gik Colbjørnsen i Christiania Skole, som i den Tid havde en glimrende Periode under sin Rektor Jakob Peder Herslebs Ledelse. Fra denne Skole udgik bl. a. Mænd som Johan Herman Wessel og hans Broder ligesom ogsaa Oehlenschlägers kendte Lærer Edvard Storm, Sinclairvisens Digter. Colbjørnsen blev faderløs kun 12 Aar gammel i 1761, og han kom i Huset hos sin Gudfader, Amtmand i Oplandene *Christian Petersen* (1701—75), gift med Anna Colbjørnsdatters Datterdatter Anna. Denne Chr. Petersen fra Helsingør, der havde 12 Børn, optog i 1763 den 14-aarige Christian i sit Hus med faderlig Ømhed og gav Drengen Adgang til at arbejde paa sit Kontor, hvorved han tidlig vænnedes til Embedsforretninger, imedens han fortsatte sine Studier uafbrudt. Sandsynligvis har Colbjørnsen i 1768 fulgt sin Fosterfader til Bergen og dær opnaaet det Kendskab til det norske Vestland, som han siden paaberaaber sig i 1778 i den lige nævnte Ansøgning om Amtmandsembedet i Stavanger, ligesom han her fremhæver sin Kundskab til Lovene, til Norges Økonomi, dets Handel og dets Indbyggeres Tænkemaade. I 1772 fik Amtmand Petersen sin Afsked, og det var derfor Colbjørnsen om at gøre at komme ned til sin ældre Broder Jacob Edvard (1744—1802), den udmærkede Retslærde og Advokat i København. Det var nu ikke saa lige til, for det fremgaar af et Brev af 30. November 1771 til Moderen, at den ældre Broder Jacob havde sine Betænkeligheder paa Grund af sin yngre Broders ødsle Karakter:

»Min Broder Edward (1751—92) angaaende, da skriver jeg ham til med denne Post, at jeg til Paaske 1772 vil tage ham til mig, da han hos mig skal have frit Kammer, Kost, Brænde, Lys, Opvartning og alle Ting, da jeg desuden nok skal skaffe ham saa meget at fortiene, at han rundeligen skal kunde klæde sig, saa at hans Rejse ej skal koste Mama en Skilling. — Christian havde jeg ogsaa for længe siden taget til mig, dersom jeg ey havde vidst, at han var en slet Husholder, og at det ey

var mig muelig endnu, at fournere saameget, som han ville depensere« (d. v. s. forbruge).

Rimeligvis er det lykkedes Moder og Søn at overtale den gode ældre Broder Jacob, for i det mindste i 1773 var Christian i København, og han har sikkert ogsaa været dær en god Del af 1772. Man ved nemlig om Christian, at han d. 17. Juli 1773 blev indskrevet ved Københavns Universitet som Student, og at han allerede to Dage efter tog juridisk Examen med første Karakter. Han siges derfor at være den Student ved Københavns Universitet, der har haft den korteste Studietid, men naturligvis har det første Københavnsaar hos den ældre Broder været fyldt af teoretisk-juridiske Studier hos den bedste Lærermester, han kunde faa. Chr. Colbjørnsen blev alle Dage paa Juraens Omraade den store Praktiker, Forfatter af et Utal af ofte vigtige Forordninger, men han blev aldrig Retslærd i teoretisk Forstand saadan som sin ældre Broder. Godt fire Maaneder efter sin juridiske Examen fik den blot 24-aarige juridiske Kandidat i Nov. 1773 Bestalling som Højesteretssagfører. Og han, der kom fattig og uden Formue fra Norge, tjente saa gode Penge i denne indbringende Virksomhed, at han allerede d. 11. Juni 1778, blot 29 Aar gammel, for 900 Rdl. kontant kan købe Ejendommen *Rolighed,* den senere Christiansro i Taarbæk, og at han d. 20. April 1781, efter Salget af Rolighed, kan købe den store Herskabsejendom *Sophieshøj* i Nærum af Hofagent Peter Borre for 4500 Rigsdaler. Hele den kommende Tid anvendte han, hvad han kunde faa til overs af sine Indtægter til Køb af ny Jord i Nærum, der sagtens har været ham den danske Erstatning for den tabte elskede Fødebygd Sørum i Sydøstnorge.

Allerede 1780 blev Chr. Colbjørnsen Kammeradvokat, d. v. s. han skulde føre Rentekammerets, det daværende Finansministeriums, Retssager. Her blev i 1784 Grev *Christian Ditlev Reventlow* (1748—1827) til Pederstrup og Christianssæde paa Lolland den egentlige Chef. I nært Samarbejde med denne Mand, de store Landboreformers Fader, fik Christian Colbjørnsen sit udødelige Navn i Danmarks Historie.

Christian Colbjørnsen var den praktiske Tilrettelægger af de Landboreformer, som Kronprins Frederik og Grev Reventlow ønskede gennemført, og han var tillige Reformtankens

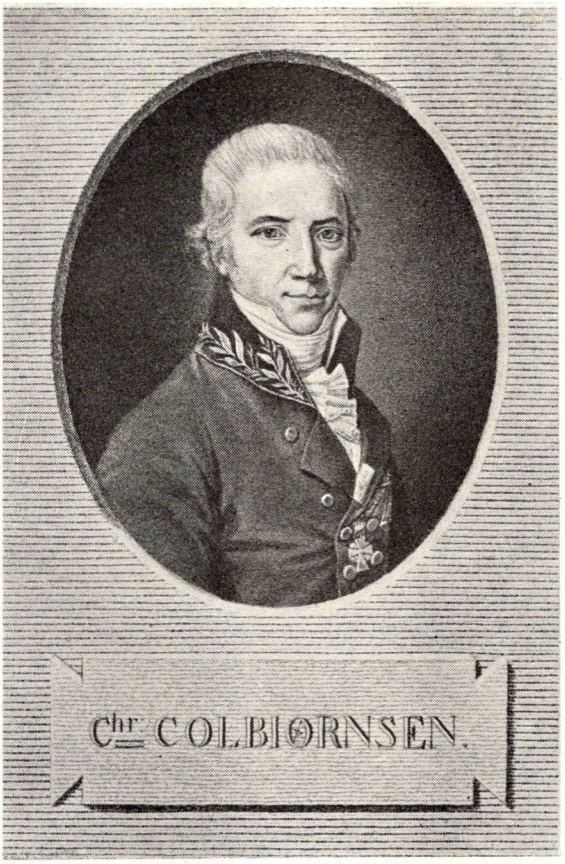

veltalende litterære Talsmand imod den Opposition, der rejste sig fra de tilbageblevne Godsejeres Side, som mente sig forurettede af de nye evolutionære Landbrugsreformer, hvor Statsmagten af al Ævne tog Bøndernes Parti mod det tidligere altfor knugende Godsejervælde. Udadtil var det Kronprins Frederik og Grev Reventlow, som fik Hovedæren for de velsignelsesrige Landbrugsreformer. Det er i al Fald til Ære for Konge og Kronprins, at Frihedsstøtten 1792 blev rejst. Det skønne Mindesmærke med det brudte Aag i Frederiksborg Slotshave 1888 forherliger Grev Reventlow som Stavnsbaandsløsningens Fader: »Vi vil skrive i Sand, hvad de Gamle led, men i Sten hans Navn, som for Frihed stred!« Intet af Lan-

dets mange Mindesmærker fra 1888 nævner mig bekendt Chr. Colbjørnsens Navn, undtagen et Mindesmærke af ganske beskedent Præg paa Nærumgaards private Grund. Det er formentlig rejst af Enkefru *Jenny Raphael Adler* (1830—1902) i 1888. Eller det er maaske rejst endnu tidligere af hendes Mand, Bankier *D. B. Adler* (1826—78) til Minde om, at Colbjørnsen i 25 Aar, 1781—1806, havde ejet Nærumgaard. Det kunde være paa sin Plads, at der engang blev rejst et Mindesmærke for Chr. Colbjørnsen paa offentlig Grund lige udenfor Nærumgaards Børnehjem af en taknemmelig Efterslægt i Søllerød Sogn.

Mens Kronprinsen og Grev Reventlow fik den store offentlige Ære for Landbrugsreformernes Gennemførelse, og selvfølgelig med Rette, saa var det afgjort Colbjørnsen, der gjorde det væsentligste praktiske Arbejde ved Udformningen af og Iværksættelsen af de nye Reformer. Allerede i 1785 afgav Colbjørnsen efter Rentekammerets Opfordring en Erklæring om Forholdet mellem Godsejer og Fæster, og han opstillede her klart sit landbopolitiske Program: »Fæstebøndernes Rettigheder bør bestemmes ved en Lov, og denne maa, naar den skal beskytte en ringe Stand imod en mægtigere, gives en saadan Styrke og Fasthed, at ikke Godsejerstanden ved sin Vælde og ved Bondestandens Svaghed skal kunne rokke ved denne Lov eller hindre dens alvorlige Haandhævelse.« Christian Colbjørnsen mente altsaa, at Bondestanden som den udadtil svage Stand ikke blot behøvede en Frigørelse for det tyngende Stavnsbaand, men tillige en langt kraftigere Beskyttelse fra Enevoldsmagtens Side, end der hidtil var blevet den til Del.

I den store Landbocommission af 1786, hvis anerkendt dygtige Sekretær Chr. Colbjørnsen blev, hævdede han med afgjort Held sin Hovedanskuelse, at det var nødvendigt, at man fra Statsmagtens Side værnede den svage Stand Bønderne mod den stærke Stand Godsejerne, og der kunde derfor ikke være Tale om fra Statsmagtens Side at gennemføre saakaldte frie Fæstekontrakter mellem Godsejer og Fæstebonde, som mellem ligestillede og indad- og udadtil lige stærke Modparter. Derfor blev det i Fæsteforordningen af 8. Juni 1787, der i fremtrædende Grad er Colbjørnsens Værk, fastslaaet, at der skulde være lovmæssig Synsforretning af uvildige Mænd

ved en Fæstegaards Overtagelse og Fratræden. Det blev fastsat, at der paa den overtagne Fæstegaard skulde være fuld Besætning og Forsyning, og det blev forbudt Godsejeren paa egen Haand at sætte en lidet duelig Fæstebonde fra Gaarden uden Lov og Dom. Ikke heller maatte Godsejeren som Skifteforvalter i Fæstebondens Dødsbo paakende sine egne personlige økonomiske Krav paa den afdøde Fæstebonde, det var Domstolenes Sag. Ligeledes havde Godsejeren ikke Lov til paa nogen Maade at optræde som overordnet straffende Myndighed overfor Bonden, f. Eks. ved at sætte ham paa Træhesten eller paa anden Maade lade ham undgælde, naar der af en eller anden Grund var Splidagtighed mellem Herremand og Fæstebonden. Statens Myndighed gennem dens Embedsmænd skulde fra nu af altid være Opmand mellem de stridende Parter.

Ogsaa indadtil, mellem Fæstebønderne selv, blev Forholdene ordnet paa en ganske anderledes praktisk Maade, end det hidtil havde været Tilfældet.

Det nedarvede Trevangsbrug med aarligt skiftende Rugvang, Bygvang og Græsvang med Fællesdyrkning af Jorden uden Fælleseje blev afskaffet i sit Princip, og Trevangsbrugets store Ulæmpe, at den enkelte Bonde kunde have sin Jord paa maaske hundrede forskellige Steder indenfor de saakaldte Aase i de tre skiftende Byvange, blev ved Paabud oppefra reformeret, i første Omgang mod Bondens Villie. Det blev af Statsmagten paalagt Bønderne at medvirke til Udskiftningen af Byvangene, og det blev fastlagt, i hvilket Omfang Bønderne, naar der maatte finde Udflytning Sted fra en stor tætbygget Landsby, var pligtige til at medvirke til og underkaste sig denne nødvendige Udflytning. Det kunde jo ramme den enkelte Bondefamilie knugende haardt ved Udskiftningen af Byvangene at blive flyttet langt ud paa den nøgne Bymark, bort fra det oftest nabovenlige og hjælpsomme Landsbylav. Som norsk Bondesøn var Colbjørnsen ubetinget ikke de tætsammenbyggede danske Landsbyers Mand, han var instinktmæssigt de norske Enkeltgaardes Mand. Hans Deltagelse i Udskiftningssagen betød derfor en udtalt *norsk* Indflydelse paa fremtidig dansk Landsbyudvikling, hvad f. Eks. den gamle danske Landsbys Talsmand Thorkild Gravlund stærkt

har dadlet. Resultatet af Colbjørnsens og hans Fællers Stræben blev i al Fald lidt efter lidt, at den enkelte Gaard i Landsbyen fik sin Gaard samlet paa eet eller i al Fald ganske faa Steder, og ikke som hidtil havde sin bedste Jord spredt paa mange forskellige Smaabidder i de tre Byvanges Aase og Agre. Fra Fæstegaarde med samlet Jord o. 1800 gaar Udviklingen videre til Selvejergaarde o. 1850 ff., og disse Selvejergaarde slutter sig i Firserne sammen i en moderne Udformning af det ældgamle, for os næsten selvfølgelige Arbejdsfællesskab, den saakaldte Andelsbevægelse, der gør den danske Bondestand til en meget stærk samvirkende økonomisk Faktor baade indadtil og udadtil. Det vilde have glædet en saa oprigtig Bondeven som Chr. Colbjørnsen at følge denne underfulde Udvikling. Han vilde som sin Landsmand Holberg have frydet sig derover.

Ogsaa i den berømteste af alle danske Landbrugsreformer, Stavnsbaandets Løsning den 20. Juni 1788, havde Colbjørnsen sin Andel, men blot ikke i samme Udstrækning som i Forordningerne om Fæstebøndernes Retsstilling overfor Godsejeren og Afskaffelsen af Trevangsbruget. Colbjørnsen havde stærkt fremhævet, at Stavnsbaandet som saadant virkede til afgjort Skade for Bondestandens moralske og politiske Forfatning, og at det omvendt ingenlunde var til den ubetingede Gavn for Landets Forsvarsvæsen, som man i 54 Aar havde tænkt sig fra Statsmagtens Side. Især understregede Colbjørnsen, at Bondens Stavnsbaand ikke stemte overens med Rigets enevældige Regeringsform, nedlagt i Kongeloven 1665, idet Stavnsbaandet indskød Godsejerstanden som et Mellemled mellem Kongen og hans Undersaatter af Bondestand, skønt Godsejeren er Kongens Undersaat, lige saa vel som de Bønder, der bebor Godsets Landsbyer, og mod Fæsteafgift og Hoveri benytter Godsejerens Jord. Colbjørnsen opfattede Enevælden af 1660 som det rette og stadig fuldt ud formaalstjenlige Middel til at udrydde alle forældede Levninger af Samfundsforhold, der skrev sig fra Adelstidens Lenstyranni, og saaledes gennemføre den landsfaderlige oplyste Enevældes Ideal, den fulde Borgerfrihed imellem ligestillede og ligeberettigede Undersaatter. Colbjørnsen hylder i en Tale af Februar 1794 Kronens af Folket overdragne Magt, og han

fremhæver her, at »Tronens Rettigheder er uadskillelige fra Folkets, fordi begges Fordele er væsentlig de samme.« Colbjørnsen forstod som ingen anden, at den dansk-norske Enevælde efter sine historiske Forudsætninger var som skabt til Gennemførelsen af den oplyste Enevældes moderne Idealer.

Fordi nu den oplyste dansk-norske Enevælde af 1788

P. A. Heiberg før Landsforvisningen.
(Kgl. Bibliotheks Billedsamling).

for Colbjørnsen stod som den bedste og mest formaalstjenlige Regeringsform, blev han den svorne Fjende af den samtidige franske Revolution, der i Strømme af Blod og i vilde Rædsler vilde tilrive sig den Frihed, Lighed og Broderskab, som det dansk-norske Monarki vilde opnaa ved Indgriben fra oven, gennem den faderlige Enevældes stærke milde Fremskridtsvillie. Det kom derfor til voldsomme Sammenstød mellem Colbjørnsen og den franske Republikanismes ypperste Repræsentant i Danmark, Forfatteren og Samfundskritikeren *Peter Andreas Heiberg* (16. November 1758—30. April 1841), en ikke blot ideologisk, men ogsaa ubarmhjærtig personlig Strid, der endte med P. A. Heibergs afgjorte Nederlag, hans

Landsforvisning fra Danmark-Norge den 7. Februar 1800, efter Hof- og Stadsretsdom for Majestætsfornærmelse den 24. December 1799. P. A. Heiberg fik aldrig Benaadning af den danske Statsmagt, men maatte tilbringe Resten af sit Liv, hele 40 Aar i Udlandet, især Frankrig.

Peter Andreas Heiberg var Nordmand af Æt ligesom Colbjørnsen. Maaske derfor blev Sammenstødet mellem de to Mænd saa haardt, saa uforsonligt, lig Hærmændenes paa Helgeland. P. A. Heiberg var dog født i Danmark, Søn af Rektor *Ludvig Heiberg* (1723—60) i Vordingborg og hans Slægtning Inger Margrethe Heiberg (1737—1826). Heiberg blev Student fra Vordingborg 1774, 16 Aar gammel, og han tog allerede Februar 1777 med sin Ven Knud Lyhne Rahbek den nyligt indstiftede filologiske Embedseksamen, hvor han især udmærkede sig i Græsk. Han blev dog ikke Latinskolemand som sin Fader eller som sin lidt yngre Broder Ludvig (1760—1818), Rektor i Odense og Oldefader til den store klassiske Filolog, Professor J. L. Heiberg (1854—1928). P. A. Heiberg kom efter et Studieophold i Upsala til Bergen i 1782. Her fik han Ansættelse hos den rige Købmand R. V. Krohn, hvis Svigersøn han havde haft god Udsigt til at blive. Men da han i et opsnappet Brev til sin Broder havde afsløret et formentlig svigagtigt Forhold, Principalen skulde have gjort sig skyldig i, blev han, efter en ydmygende Tilbagekaldelse af sine Beskyldninger, jaget bort og mistede baade Stilling og Kærest.

Denne bitre Ungdomsoplevelse blev bestemmende for P. A. Heibergs fremtidige oppositionelle Indstilling mod de herskende Magter. Han rejste tilbage til Danmark, hvor han blev ansat som Assistent hos Notarius Publicus Christen Schmidt (1731—10/4 1810), og han fik 1787 Bestalling som Translatør i Spansk, Portugisisk og flere andre Sprog. Samme Aar begyndte ogsaa hans satiriske Digtning med den store Serie »Rigsdalerseddelens Hændelser«, fortsat lige til 1793, der gav ham gode Muligheder for en skarp Gennemhegling af alle Samtidens Brøst. Heibergs satiriske Virksomhed paadrog ham i de følgende Aar flere Gange Sagsanlæg og Bøder. Først fik han en Bøde paa 200 Rigsdaler, foranlediget af hans ugrundede Beskyldning mod Admiralitetet i »Virtuosen Nr. 2«. Hans

berømte Udfald fra Indtogsvisen 1790 »Ordner hænger man paa Idioter« indbragte ham en Mulkt paa 150 Rigsdaler for »hans Fornærmelse mod Personer« og for hans »dumdristige Kritik over Hans Majestæts Kongens Forhold med at uddele Ordener.« I 1794 havde han i Visen »Vor Klub er dog en herlig Sag« groft fornærmet den engelske Konge George og hans Førsteminister W. Pitt, om hvem det hed: »En Satan fik ham nylig til, at rive Folkets Klubber ned, sig selv til stor Fortræd.« Denne Vise medførte politiske Vanskeligheder for hans Fædreland, og den blev straffet med en Mulkt paa 300 Rigsdaler. »Et kært Barn af Huset« kunde saaledes P. A. Heiberg umuligt være for den danske Statsmagt, og det viste sig ogsaa tydeligt i 1798, da Heiberg blev forbigaaet ved Besættelsen af Notarius Publicus-Embedet, hvortil han havde været konstitueret, og som han i flere Aar havde varetaget med Dygtighed og Samvittighedsfuldhed.

Denne Tilsidesættelse var en overordentlig stor personlig Skuffelse for Heiberg, og den blev opfattet af ham som en direkte fjendtlig og personlig uretfærdig Handling af Chr. Colbjørnsen, paa den Tid som Regeringens Generalprocurør fra 1788 og Deputeret i Danske Cancelli (svarende omtrent til Statsministerium og Indenrigsministerium i vore Dage) en overordentlig indflydelsesrig og mægtig Mand i Riget. Om Colbjørnsens personlige Ansvar for Heibergs Forbigaaelse ved Besættelsen af Notarius Publicus-Embedet kan intet siges med Vished. Har Colbjørnsen haft Afgørelsen af denne Sag i Hænde, maa han have afvejet de saglige Grunde, der talte for Besættelsen af Embedet med Heiberg mod de politiske Grunde, der maatte forbyde den danske Stat at ansætte en Mand i ansvarsfuld Stilling, der var faldet sin Regering i Ryggen og havde voldt den politiske Vanskeligheder ved sin utidige Rapkæftethed overfor den engelske Konge, hans mægtige Førsteminister og hans Udsending i Danmark, Sir Hailes, som Heiberg tilmed 17. Marts 1794 personligt havde krænket. Det tragiske var blot, at Heiberg umuligt kunde forstaa, at han kunde takke sin egen Taktløshed og Ubeherskethed for den Tilsidesættelse, den danske Regering maatte tilføje ham, og at han helt uden Grund opfattede dette som en *personlig* Fjendtlighed fra Colbjørnsens Side. Det er denne tragiske

Misforstaaelse, der vel forklarer, men afgjort ikke undskylder, de grove og uretfærdige Sigtelser, han i 1798 retter mod Chr. Colbjørnsen i Spørgsmaalet vedrørende Kromanden i Nærum, *Jochum Jensen,* som vi snart skal fortælle udførligt om.

Men inden vi følger denne personlige Strid mellem Heiberg og Colbjørnsen i sine Enkeltheder, saa lad os opridse Hovedlinierne i Christian Colbjørnsens offentlige og private Liv i Tiden mellem Stavnsbaandets Løsning 1788 og P. A. Heibergs Landsforvisning ved Hof- og Stadsretsdom den 24. December 1799.

I August 1788 blev Colbjørnsen som lige nævnt udnævnt til Regeringens Generalprokurør, og han blev derved den egentlig ledende Kraft i det Danske Cancelli. Takket være ham førtes nu Danske Cancelli til langt ivrigere Deltagelse i det hele Landboreformarbejde som den under Landbolovenes praktiske Udførelse uundværlige Forbundsfælle for Landbokommissionen og Rentekammeret. Colbjørnsens Aand præger Forordningen af 19. Marts 1790, der i skarpe Udtryk stempler det som lovstridigt at give Bøndergaarde i Fæste paa kortere Tid end for Ejerens og hans Hustrus Levetid. I den voldsomme Tvist mellem Colbjørnsen og Godsejernes Fører, Godsejer *T. Lüttichau* paa Tjele, sejrede Colbjørnsen, idet Lüttichaus Beskyldninger mod ham blev mortificeret af Højesteret, og Lüttichau desuden blev idømt en klækkelig Bøde. Ogsaa Loven om Begrænsningen af Hoveriet ved Forordning af 6. December 1799 var ganske i Colbjørnsens Aand og stemmende med hans Samfundsidealer. Colbjørnsen var ligeledes Ophavsmand til den berømte Trykkefrihedsforordning af 3. December 1790, der gjorde Danmark til Foregangsland for hele Europa. Denne Lov gjorde Ende paa den vilkaarlige Straffemyndighed, Politimesteren havde haft i Pressesager siden Forordningen af 20. Oktober 1773. Ogsaa paa den almindelige juridiske Lovgivning blev Colbjørnsens Virksomhed som Generalprokurør af frugtbringende Betydning. Han mildnede 1789 bl. a. de altfor strenge Straffe for Tyve og Hælere, han sørgede 1793 for en Forbedring af Fængslerne og for en Reform af Københavns Politi. Foruden en nyttig Forligskommissionslov 1795 gennemførte Colbjørnsen Forordnin-

gen af 3. Juni 1796 om Rettens vedbørlige og hurtige Pleje. Forordningen skulde tjene til at »bekæmpe Rettergangens Langsomhed, sætte Skranker for Lovtrækkeriets Krogveje, og sætte de underordnede Retsbetjente saaledes under Opsigt af Overdomstolen, at de ikke skal undgaa Straf, dersom de vover at gaa Krogveje og tillader, at Medborgernes Ret forhindres eller spildes.«

Om Colbjørnsens private Liv paa Sophieshøj i Nærum i disse Aar vides desværre ikke ret meget. Hans første Hustru, Enken *Johanne Laurentie Mouritzen,* født Piper (født 22. Maj 1743), som han blev gift med den 19. Juli 1776, døde allerede den 30. April 1782, et godt Aarstid efter, at Colbjørnsen havde købt Sophieshøj. Et udførligt Mindedigt om Fru Johanne Colbjørnsen er trykt i Adresseavisen for 8. Maj 1782, vistnok ikke af Colbjørnsen, der selv var lidt af en Digter. Vi anfører et lille Brudstykke deraf:

Fuld af Religionens Kraft og Trøst
ilede Christinden med frimodige Skridt
den vinkende Død i Møde.
Men fra det sidste Trin af Tiden i Evigheden
sendte Veninden et husvalende Blik tilbage til sin Elskende,
paa ham heftende nu de bristende Øine.
Til ham var Din sidste Lyd fra de døende Læber
Kierligheds Takoffer.
Det sidste Aandedræt et Suk for ham.
Endnu smiler det ømme Farvel
aftrykt i de iisnede og livløse Ansigts Træk.

Knapt et halvt Aar efter Fru Johannes Død blev Colbjørnsen den 26. September 1782 gift med den unge Frøken *Engelke Margrethe Falbe.* Hun var født den 11. April 1763 som ældste Datter af Sekretær, senere Etatsraad Johan Christian Falbe (1740—1801). Hun overlevede sin Mand i 34 Aar, idet hun først døde den 31. December 1848. Der var seks Døtre, men ingen Sønner i dette Ægteskab. En af disse Døtre Maren Olivia, født den 1. Maj 1796, blev døbt den 12. Juni 1796 i Søllerød Kirke af Pastor Christopher Nyeholm, der med usædvanlig store Bogstaver indfører følgende i sin Kirkebog:

»Baaren af EtatsRaadinde Falbe, Vidnerne Frk. Falbe, EtatsRaad Falbe, JustitsRaad Falbe, Kammerherre Sehested, Generaladjutant Kaas, JustitsRaad Tønder Lund, JustitsRaad Ove Malling, Kaptajn

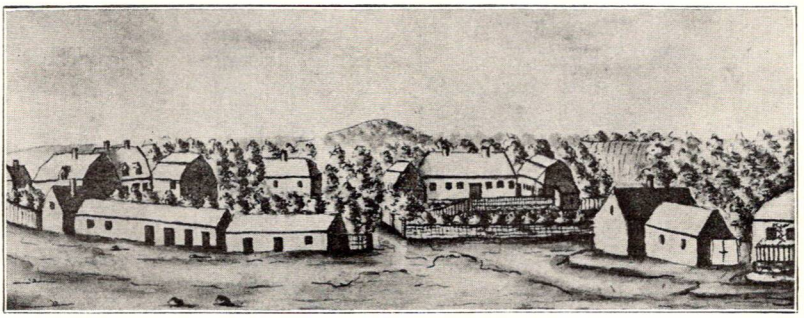

Tegning af Nærum 1766.
(Til venstre Staffeldts Lystgaard, i Midten Luxdorphs Lystgaard, til højre Ole Hansens Gaard, siden Jochum Jensens Kro. (Nystrøm: Øresundskysten. S. 345).

Lange, Regimentspræst Plum, Kammerherre Kaas, Grev Reventlow, KonferentzRaad Edv. Colbjørnsen, Asessor Falbe, Kammerraad Wendelboe, Fabriqueur Harris.« Reventlowske Papirer V (323).

Et Indtryk af Fru Engelke Colbjørnsens Væsen faar vi i hendes Brev til den vordende Digterspire og daværende Æventyrer *H. C. Andersen* af 7. Marts 1823, hvor hun hos Kronprinsessen havde skaffet en Sum af 10 Rigsdaler til hans fynske Rejse. Det hedder bl. a. her:

»Een Ting vil jeg bede Dem om, kjære Andersen, lad ikke Tanken om, eengang at blive, hvad De kalder noget Stort — ja, meget Stort, alt for dybt rodfæste sig hos Dem, det kunde ellers maaskee skade Dem meget. Søg hellere at lære noget Grundigt, at De maaskee i Tiden kunde faae et lille Embede, som De med Duelighed kunde bestride. Dette er mit velmeente Raad, De veed, jeg siger min Mening reent ud.« (Breve til H. C. Andersen 1877 S. 77).

Om Nærum i Colbjørnsens første Tid faar vi god Besked i det ved S. 32 trykte Udskiftningskort fra 1771. Vi ser, at Nærum Bys Agerjord er udskiftet i Stjerneform til følgende Bønder i Rækkefølgen vest til øst fra Søllerød Markjord til Trørød Markjord, og med Angivelse af Areal i Tønder og Kvadratalen, her blot opgivet i hele Td. Gaarden A ejes 1771 af Anders Andersen med 64 Td. Land; Gaard B med næsten 51 Td. Land ejes af Peder Larsen; Gaard C med 69 Td. Land ejes af Ole Nielsen; Gaard D med 50 Td. Land ejes af Anders Nielsen; Gaard E med næsten 44 Td. Land af Niels Andersen; Gaard F med næsten 36 Td. Land af Anders Mortensen. Alle disse

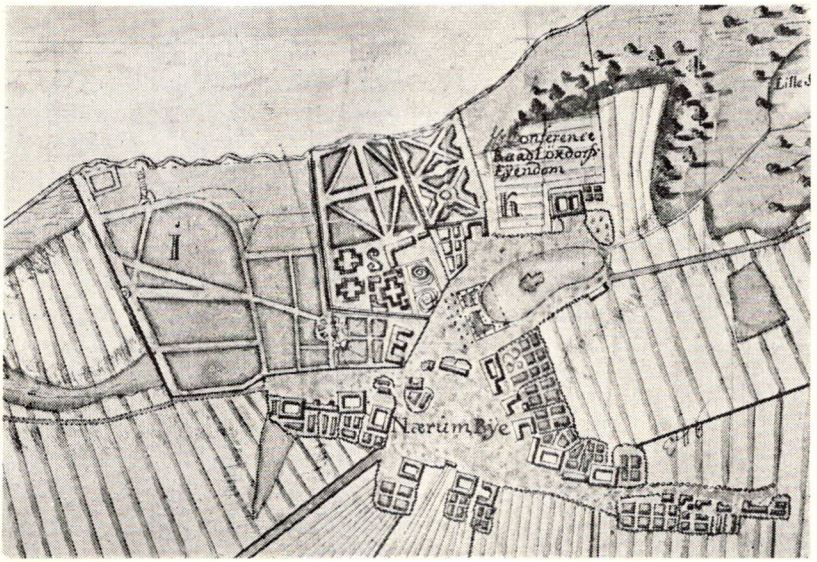

Nærum By 1771.
(Detaille fra det store Udskiftningskort 1771 i Matrikelsarkivet).

Gaarde har haft deres Jord syd for Nærum By i Retning altsaa mod Mølleaaen. Saa kommer Gaard G med næsten 50 Td. Land med Jord nordøst for Nærum By, ejet af Ole Hansen. Han ejer ogsaa Gaard H, med næsten 63 Td. Land, hvis Jord strækker sig videre i nordøstlig Retning fra Gaard G's Jord henimod Frydenlunds Jord. Endnu længere i nordøstlig Retning kommer der et meget stort Jordstykke I paa ikke mindre end 150 Td. Land, udlagt til Frydenlund. Det svarer til to normale Nærumgaardes Areal af Ager og Eng. Vi er derved naaet op paa 10 af de 12 Gaarde, som Nærum besad i Følge Markbogen 1682. Den 11te og 12te Gaard, mærket K, ejes af Agent Peter Borre og udgør næsten 69 Td. Land. Denne Jord ligger mod Syd ved Mølleaaen. Vest for denne Jord ligger Nærum Bys fælles Overdrevsjord, mærket L, 52½ Td. Land. Næsten alle Nærum Gaardmænd af 1771 har Englodder langt fra Nærum By i Maglemosen paa omtrent 10 Td. Land hver, med Undtagelse af Ole Hansen og Agent Borre. Borre ejer 30 Td. Eng syd og øst for sin Agerjord ved Mølleaaen, mærket H, ligesom han ejer Toftejord til Sophieshøj, udmaalt til 8¾ Td.

Land. Endvidere nævnes paa Kortet 1771 Konferensraad Luxdorphs Ejendom paa 3½ Td. Land, altsaa en oprindelig Husmandslod nordvest for Søllerød Gadekær som Nabo til Ole Hansens Gaard G nordøst for samme Gadekær. Kortet viser, at der mellem Luxdorphs Gaard og Borres Gaard Sophieshøj med dens vidtstrakte Haveanlæg ligger en lille Lystgaard klemt inde med et lille smukt Haveanlæg. Ejeren af denne Lystgaard uden Marktilliggende nævnes slet ikke paa Kortet 1771, men vi kender med Sikkerhed hans Navn, det er nemlig Overstaldmester, Geheimeraad *Vilhelm Ditlev v. Staffeldt* (3. Marts 1724—4. Juni 1801), der ejede denne Lystgaard fra 1766 til sin Død i 1801. (Sml. Reventlowske Papirer VII 544).

Udskiftningen af Nærum Bys Gaarde 1771 af det oprindelige Trevangsbrug skyldes formentlig Initiativ af Peter Borre, næppe nogen af de oprindelige Nærumbønder. Borre opnaar derved 1771 at faa sin Agerjord og Engjord liggende *samlet,* men maa til Gengæld finde sig i, at hans Jorder ligger i betydelig Afstand fra Sophieshøj, skilt derfra ved forskellige andre Nærumbønders Agerjord. Hans Ager-, Eng- og Havejord ved Sophieshøj udgør tilsammen næsten 108 Tønder Land. Det svarer til to Nærum-Gaardes Jord, de som senere i Colbjørnsens Skøder kaldes Gaard Nr. 6 og Gaard Nr. 11. Det er dette meget betydelige Jordtilliggende, som Colbjørnsen overtager ved Købet af Sophieshøj for 4500 Rd. den 20. April 1781. Det er næsten en fuldkommen Nødvendighed for ham at anlægge en Avlsgaard Wesselsminde ude i selve Agerjorden, vi ved desværre ikke nøjagtigt, hvornaar dette sker, men det sker sikkert ret snart efter Overtagelsen af Sophieshøj 1781. Kortet viser, at Borre ved Udskiftningen har sørget for passende Markvejsforbindelse mellem sin Agerjord og Nærum By, men vi indser ogsaa af Kortet, hvor fristende det maatte være for Colbjørnsen, da Lejligheden i December 1792 bød sig, at lette Forbindelsen mellem Wesselsminde og Sophieshøj ved Køb af Gaard D, afdøde Anders Nielsens Gaard, sat over Styr af hans Søn, unge Niels Andersen. Denne Gaard, i Skødet kaldet Nr. 8, købes af Colbjørnsen i December Termin 1792 for de indestaaende Fordringer, 1310 Rigsdaler. Her grundlagde han allerede i 1793 et Teglværk med tilhørende Arbejderboliger, et af de bedste Teglværker i Danmark paa den Tid.

Wesselsminde 1910.
(Nystrøm: Øresundskysten, S. 341).

En anden passende Udvidelse tilbød sig for Colbjørnsen ved Geheimeraad v. Staffeldts Død den 4. Juni 1801, da han kunde købe dennes indeklemte Lystgaard af hans Arvinger den 31. December 1801 for 2500 Rd. Han indlemmede Staffeldts lille Lysthave i Sophieshøjs langt større Lysthave, og han kunde derved afrunde den af ham skabte skønne, ja pragtfulde Park, der i vore Dage pryder Nærumgaards Børnehjem. Derimod er det fuldkommen urigtigt, naar Nystrøm S. 340 siger, at hele Jordarealet imellem Nærum By i nord, Dyrehaven i øst og Mølleaaen i syd maa have tilhørt Colbjørnsen omkring 1800. Han ejede paa den Tid kun Jord til een Bondegaard af seks imellem Nærum By og Wesselsminde. Disse fem Gaarde, 1771 A—C, E og F, havde et samlet Tilliggende af o. 265 Td. Land imod Colbjørnsens Gaard D med 50 Td. og Wesselsminde med 99 Td. Ager og Eng. Overfor Colbjørnsens samlede Jordejendom i Nærum Nytaar 1802 med o. 180—185 Td. Land stod Bøndernes samlede Ageromraade med o. 380 Td. Land, foruden 52½ Td. Overdrev og o. 60 Td. Land Eng mest i Maglemose, i alt godt og vel 490 Td. Land foruden Fry-

denlunds 150 Td. Land. Havde Nystrøm som Søllerød Sogns Historiker, som ret og rimeligt er, interesseret sig noget mere for Bondejord og en Del mindre for Herskabsjord, havde han let kunnet blive klar over det Faktum, at Colbjørnsens Jordbesiddelse i Nærum selv paa Højdepunktet Nytaar 1802 ikke var slet saa overvældende, som Nystrøm vil indbilde sine godtroende Læsere. Men hans Efterfølger maa takke Nystrøm for de faktiske Oplysninger han giver, saaledes om Colbjørnsen, at han ved Kgl. Resolution af 19. Juni 1783 fik overladt et mindre Skovstykke ved Sophieshøj, bestaaende af bl. a. 438 Ege og 435 smaa Bøge, som det udtrykkeligt hedder »paa Grund af hans Fortjenester og mange Embedsforretninger«. Det er denne kongelige Gave, der gør, at jeg regner Colbjørnsens Jordbesiddelse umiddelbart ved Sophieshøj efter Købet af Staffeldts Lystgaard den 31. December 1801, Prikken over I'et af Colbjørnsens Besiddelser i Nærum, til o. 30—35 Td. Land.

Vi gaar nu næsten ti Aar tilbage i Tiden og følger i Enkeltheder Sagen om Nærumgaardmanden *Jochum Jensens* Krohold, den Sag, der skulde faa saa skæbnesvanger Betydning for Christian Colbjørnsens Eftermæle helt til vor egen Tid, og i 1799 koste Satirikeren *Peter Andreas Heiberg* hans Hjemstedsret i sit Fædreland, det dansk-norske Monarki.

Hvad der skete, var fra først af ikke andet og mere, end at en Gaardmand i Nærum, ved Navn *Jochum Jensen,* født i Gammel Holte i November 1759, den 25. Januar 1792 overtog sin Svigerfader Nærumgaardmanden Lars Olsens Bevilling til at holde Kro i Nærum for Lystrejsende med Heste, Kuske og Tjenere, ligesom han maatte give Kost og Logi til Arbejdere uden Bopæl, men de bosiddende Bønder i Nærum og deres Tyende maatte han ikke holde Kro for, uden at fortabe sit Privilegium. Kromand Jochum Jensens Bevilling har følgende Ordlyd:

»Den 25de Januar 1792 haver Jochum Jensen i Nærum erholdt en Kongelig Bevilling, hvorved det tillodes ham paa et tilkiøbt Sted i Nærum Bye at holde et Trakteerhuus og Vertshuus for dem af Staden Kiøbenhavns Indvaanere og andre, som sig der om Sommeren vilde forlyste, saavelsom for Domesticher (d. v. s. Tjenere), Kuske eller andre deslige Folk, som sig der maatte indfinde, samt tillige udsælge

Øl og Brændeviin for de i bemeldte Nærum Bye værende, og dertil Tid efter anden kommende Arbeids- og andre deslige Folk, og dem ligesom de førstnævnte, med Logementer og andre Fornødenheder for en billig Betaling betiene etc., — hvorved han i alle Maader havde at rette sig efter Loven, og de om Kroehold paa Landet udgangne, eller herefter udgivende Forordninger; og maatte samme Vertshuus ikke til noget Fylderie eller Tidsspilde for Bønder eller andre misbruges, under denne Bevillings Fortabelse.« (Citeret efter Kammeradvokat Schønheyders Skrift »Noget til Oplysning for Publicum angaaende Translateur Heibergs Fortælling om den Nedrighed og Underfundighed, som af C. C. skal være forøvet mod J. J., udsendt Maj 1799, den ene Hovedkilde til den følgende udførlige Fremstilling. Den anden Hovedkilde er selve den Underretssag mod Jochum Jensen, som Heiberg paa et senere Tidspunkt i samme Aar udgav,)

Om denne J. J., d. v. s. Kromand Jochum Jensen i Nærum, har der ikke hidtil i den omfattende Diskussion Heiberg imod Colbjørnsen foreligget fyldestgørende personhistoriske Oplysninger, bortset fra selve Underretssagen, og der kan da sikkert være god Grund til som Baggrund for selve den skæbnesvangre Sag at offentliggøre et Uddrag af de Oplysninger, jeg har fundet om ham i Søllerød Sogns Kirkebøger og i Skøde- og Panteprotokollerne fra Københavns Rytterdistrikt i Landsarkivet.

Efter Pastor Bachs Opgivelse i Søllerød Sogns Kirkebog er Gaardejer Jochum Jensen begravet paa Søllerød Kirkegaard den 12. Maj 1801 42 Aar, 5 Maaneder og 16 Dage gammel. Det vil med andre Ord sige, at Jochum Jensen skulde være født o. 28. November 1758. Han maa dog være ens med den Dreng Jochum, Søn af Gaardmand Jens Hansen fra Gammel Holte, der bliver døbt i Søllerød Kirke den 2. December 1759. Han er yngre Broder til den Sognefoged Gaardmand Hans Jensen i Gammel Holte (1754—12/8 1808), som den 15. Aug. 1807 melder den engelske Flaades Ankomst til Vedbæk til Kaptajn Lund paa Maglegaard (Søllerødbogen 1943, S. 88, sml. S. 96 og 99).

Ligesom den ældre Broder Hans Jensen er opkaldt efter sin Farfader *Hans*, bliver den yngre Broder efter almindelig dansk Almueregel opkaldt efter sin Morfader *Jochum*, nemlig Jochum Jørgensen paa Nymølle (død 13. August 1758), der optræder som Fadder ved den ældre Søster Cathrines Daab den 28. August 1757. Slægtskabet med Haandværkerne

paa Nymølle betones ved Jochum Jensens Daab. Han blev baaret til Daaben af Gotfred Holsts Kone paa Nymølle (o. 1701—75), og Mester Pouls Datter Marthe, sagtens Moderens Kusine, holdt Huen. Fadderne var Marcus Povel Marcussen og Barnets Morbroder Marcus Jochumsen.

Jochum Jensen nævnes blandt Søllerød Sogns Konfirmander i 1776, 16 Aar gammel, men vi kender foreløbig ikke noget sikkert til hans Liv før 1786. Da bliver Ungkarl af Øverød Jochum Jensen efter kongelig Tilladelse den 15. Oktober 1786 viet til Pigen *Ane Pedersdatter* sammesteds. Hun var Datter af Gaardejer Peder Nielsen paa Havarthigaard (1743—21. April 1822, sml. Søllerødbogen 1945, S. 89). Hun var døbt den 19. Oktober 1767. Hendes Forlover var hendes Fader Peder Nielsen i Øverød, der dog overlever baade Datter og Svigersøn, mens hans Forlover var hans Svigerfader Nr. 2, Gaardmand og Kromand Lars Olsen i Nærum (1743—5. November 1803).

I 1787 fødes den ældste Datter *Ane Magdalene,* som dør før sin Fader. Faderen kaldes da i 1787 for Kromand i Nærum. Ane Magdalene døbes den 2. September 1787, hendes Gudmoder var Niels Hansens Kone i Lundtofte; Ane Jensdatter, maaske hans Søster, bar Huen, og Faddere var Gaardejerne Lars Olsen, Hans Jensen i Holte og Tønnes Olsen i Øverød. I 1789 faar Jochum Jensen sin første Søn *Niels,* men hans Mor dør i Barselseng 21 Aar gammel og bliver begravet den 26. April 1789. Niels Hansens Kone fra Lundtofte var igen Gudmoder, og Gudpige var Marie Larsdatter, muligvis Lars Olsens Datter, Jochum Jensens anden Hustru. Fadderne var Morfaderen Peder Nielsen af Øverød, Farbroderen Hans Jensen af Gl. Holte og Tønnes Olsen af Øverød. Til Gengæld var Enkemanden Jochum Jensen Fadder hos sin Broder Gaardejer Hans Jensen i Gl. Holte, da dennes Søn Ole blev døbt den 18. Juli 1790.

Den unge Enkemand indgaar nyt Ægteskab den 6. November 1791. I Følge kongelig Tilladelse er hjemmeviet Enkemand og Sognefoged Jochum Jensen fra Nærum med Pigen *Ane Marie Larsdatter.* Bevis for Skiftet, naturligvis med Børnene af første Ægteskab, blev forevist. Forloverne, som betryggede Ministerium (d. v. s. det lovbefalede Skifte), var

Gaardmændene Lars Mortensen og Hans Jensen af Gl. Holte. Hustruen Ane Marie Larsdatter var purung, ikke femten Aar gammel, idet hun var blevet døbt den 2. Februar 1777. I Ægteskabet med dette Barn fik Jochum Jensen knap to Aar efter en Søn *Jens,* født den 18. August 1793 og døbt Søndagen efter den 25. August. Jens blev baaren til Daaben af Madam Kloses paa Stampemøllen, og Fadderne var Morfaderen Gaardejer Lars Olsen i Nærum, Farbroderen Hans Jensen i Gl. Holte og Christoffer Jensen, vistnok fra Sandbjerg. Efter Folketællingslisten 1801 havde Jochum Jensen endnu en Datter, *Ane Birgitte,* født o. 1795, men hun er mærkelig nok slet ikke nævnt i Søllerød Sogns Kirkebog.

Ane Birgitte Jochumdatter maa være død i Tiden mellem Februar og Maj 1801, for hun nævnes ikke i Skiftet efter sin Fader den 15. Maj 1801, anført i Københavns Amtstues Afgangs- og Registreringsprotokol B 1798—1804, Side 318—25. I dette Skifte nævnes nemlig kun, foruden Moderen Ane Marie, den 12-aarige Søn Niels af første og den 7½-aarige Søn Jens af andet Ægteskab som Jochum Jensens Arvinger. Skiftet af 15. Maj 1801 er i Virkeligheden kun en foreløbig Registrering af hans Løsøre og Indbo, foruden Bygninger og Jord paa hans ene Gaard, ansat til en Bruttoværdi af 3000 Rd., 3 Mark og 9 Skilling. Der er ingen Opgørelse af Jochum Jensens rede Penge, hans Obligationer eller Gældsforpligtelser, og det endelige Skifte af 17. September 1801 har jeg ikke kunnet finde. Ved dette Skifte fik Enken Ane Marie Larsdatter tildelt ikke denne, men Peder Nielsens Gaard som Arvepart efter sin afdøde første Mand, og som vi siden nærmere skal se, sælger hendes anden Mand, Nærumgaardmanden *Morten Andersen* (1776—10. Februar 1838), Søn af Gaardejer Anders Mortensen, denne Gaard til Christian Colbjørnsen den 13. December 1804 for 3500 Rd. Dette Bryllup fandt Sted den 14. November 1802. I Ægteskabet var der mindst fem Børn, de nævnes i Folketællingslisten 1834 i en Alder fra 29 til 15 Aar. Ane Marie Larsdatter overlever ogsaa sin anden Mand og dør i Nærum den 30. Oktober 1843. Af Jokums Sønner dør den ældste Niels som Gaardejer i Lundtofte den 26. Juni 1852 og bliver begravet paa Søllerød Kirkegaard. Den yngste Jens bliver 28. December 1823 viet til Skaaningen Ane Katrine Wil-

helmsdatter, født o. 1796 i Landskrona, og hun døde 17. Oktober 1866 som Enke efter Indsidder Jens Jochumsen i Vedbæk.

De her fremdragne personhistoriske Oplysninger giver en fuldt ud rimelig Forklaring paa, hvorfor det var umuligt for Colbjørnsen og hans unge Hjælper, Fuldmægtig Klocher at faa Bugt med Kromand Jochum Jensen for Underretsdomstolen i 1795—96. Jochum Jensen var den ubetinget hjemmehørende Mand i Søllerød Sogn 1795, ikke en fremmed norsk Storfugl som Konferensraaden og Generalprokurøren paa Sophieshøj, hvormeget han saa koketterede med, at han var Bonde paa Nærum. Ja *paa Nærum,* men ikke *i Nærum,* saadan som Jochum Jensen. Bønderne og Husmændene i Nærum stillede sig derfor instinktivt paa Jochum Jensens Side i Tvisten mellem ham og Nordbaggen Colbjørnsen, som de ikke har kunnet lide. Det var noget ganske andet med den fornemme danske Embedsmand *Bolle Willum Luxdorph* (1716—88), der i 1753—82 havde Sommerophold i Nærum paa den siden af Komponisten Hartmann beboede Lystgaard. Hans berømte Dagbogsoptegnelser, som Nystrøm 1915—30 har udgivet i to velkommenterede Bind, viser tydeligt, at han stod i et venskabeligt Forhold til Bønderne i Nærum, blev budt med til deres Bryllupper og var jævnlig Fadder for deres Børn. Ikke mindst Jochum Jensens Svigerfader, Kromand *Lars Olsen* og hans Fader Ole Hansen (o. 1712—8/8 1779), den nærmeste Nabo, nævnes jævnlig med Sympati i Luxdorphs Dagbøger. Han skriver saaledes i sin Dagbog den 6. Oktober 1775: »Budden til Bryllup i Holte paa Søndag. Ole Hansens Søn Lars faar Lars Mortensens Stifdatter Kirsten Andersdatter, som har 700 Rigsdaler.« Den 8. Oktober skriver Luxdorph: »Søllerød Kirke. Hr. Blicher viede Lars Olsen og Kirsten Andersdatter. Et stateligt Bondebryllup.« Den 12. Januar 1780 hedder det: »Lars køber sin Fader Ole Hansens Gaard i Nærum for 2060 Rd., og hans Moder skal have Under-Tag hos ham.«

Allerede Faderen Ole Hansen havde, sikkert takket være Luxdorph, faaet kongelig Bevilling af 13. Oktober 1767 til at holde Kro for københavnske Lystrejsende, deres Kuske og Tjenerskab, men ikke for Nærums bosiddende Gaardmænd og Husmænd. Sønnen Lars Olsen faar efter sin Overtagelse af

Fødegaarden denne Bevilling fornyet den 31. Maj 1782 og den 10. Juli 1784. Efter Brylluppet den 6. November 1791 med hans ældste Datter Ane Marie Larsdatter ønsker Lars Olsen at overgive Krobesværet til Datter og Svigersøn Jochum Jensen. Han faar da i November 1791 Amtmanden over Københavns Amt Scheel Plessen til at indsende til Rentekammeret og anbefale hans Ansøgning om, at hans Svigersøn Jochum Jensen maa overtage hans Krobevilling paa samme Vilkaar og med samme aarlige Afgift til Rentekammeret, 6 Rd., som han selv. Denne Ansøgning gaar glat igennem og resulterer i den allerede S. 26 anførte Bevilling af 25. Januar 1792. Lars Olsen bliver sagtens dybt skuffet i sin Tillid til Svigersønnen, han kan i al Fald umuligt være tilfreds med, at Svigersønnen holder Kro paa usømmelig Vis, naar han selv og hans gode Fader Ole Hansen har kunnet holde Kro paa sømmelig Vis. Paa den anden Side falder det ham selvfølgelig ikke ind at gaa sammen med Pastor Nyholm og Generalprokurør Colbjørnsen mod Svigersønnen, og det lykkes ham at holde sig helt udenfor Retssagen uden at blive inddraget i den.

Vi vender nu tilbage til den unge Gaardmand Jochum Jensen af Nærums saa mærkelig skæbnesvangre Kroholdssag.

Denne Kromand Jochum Jensen holdt sig desværre ikke Vilkaarene for sin Bevilling efterrettelig, at være Gæstgiver for Lystrejsende om Sommeren, deres Tjenerskab og Kuske samt give Kost og Logi til Arbejdere uden Mad og Bopæl, som f. Eks. Colbjørnsens egne Teglværksarbejdere, men derimod at afholde sig fra at skænke for Byens Bønder og Husmænd, der jo ikke skulde behøve en saadan Kro. Jochum Jensen skænkede ganske uden Hæmninger for Byen Nærums Gaardmænd og Husmænd. Allerede i Begyndelsen af 1794 blev det af en Gaardmandsenke Anne Pedersdatter i Nærum paaklaget og oplyst, siger Schønheyder, at hendes Søn Peder Nielsen i Fuldskab og Kortspil havde solgt Kreaturer fra Gaarden, hvilken Sag for Amtmanden blev bilagt mellem Køberen og Sælgeren, og for hvilken Brøde Jochum Jensen, der erkendte sig skyldig, paa Amtskontoret betalte en Mulkt af 10 Rigsdaler. Schønheyder offentliggør en Genpart af Amtmand Scheel Plessens Skrivelse til Amtsforvalter Peter An-

dersen (1750—12. November 1833), dateret den 11. December 1795:

Først i forrige Aar (d. v. s. 1793) blev paaklaget for mig af Niels Andersens Enke *Anne Pedersdatter* af Nærum, at hendes Søn Peder Nielsen skulde i Fuldskab og Kortspil i Nærum Kroe have solgt fra Gaarden nogle Kreaturer til Christian Slagter sammesteds, hvorom Parterne bleve indkaldte for mig og forligte sig med hinanden. Men som det lod formode efter det, som ved Undersøgning var oplyst ... at Kroemand Jochum Jensen ikke holdte ordentlig eller lovlig Kroehuus, saa foraarsagede dette, at for afdøde Birkedommer Sundbye († 2/1 1794) blev angivet det af Jochum Jensen den Tid udøvede ulovlige Kroehold: hvorefter Jochum Jensen indfandt sig her og erkiendte sig skyldig, samt betalte de Bøder 10 Rdl., som han for ulovlig Kroehold af Forordningen af 1ste Februar 1757 2den Post, troede sig pligtig, og derfor blev meddeelt Quittering.

Denne Retssag om utilbørligt Krohold synes Colbjørnsen ikke at have det allermindste at gøre med, men det skulde snart blive helt anderledes.

Sagen mod Jochum Jensen for ulovligt Krohold rejses nemlig igen af Pastor *Christopher Nyeholm* i Søllerød (se Søllerødbogen 1948, S. 31 ff.) i Skrivelse til det Kongelige Danske Cancellie af 28de Maj 1795, utvivlsomt indgivet efter forudgaaende personlig Forhandling og Aftale med Chr. Colbjørnsen paa Sophieshøj i Nærum, sml. S. 68.

»Dersom ofte gientagne kierlige Formaninger og alvorlige Forestillinger kunde udrette noget, skulle jeg ikke have dristet mig til at foruleilige det høie og naadige Cancellie med følgende Andragende: I Nærum Bye gives en Kroe, som ikke har Tilladelse, saavidt jeg veed, at skienke for Andre, end Reisende og Herskabers Domestiker; alligevel frister den Byens baade Gamle og Unge til at hendrive Dage og Nætter der, i høie Spil forspilde deres Velfærd, i stærke Drikke tilsætte deres Helbred, forarme deres Familie, og skabe Græmmelse i deres Forældres Siæl. Ofte have Mænds Koner og Børns Forældre anmodet mig, paa min Samvittighed at raade Bod paa denne ødelæggende Uorden. Jeg har hidtil ikke brugt anden Maade, end ved Formaninger og Advarsler at standse dette Onde. Det har ikke vildet hielpe. Jeg har troet det Pligt, at gaae lige til de Statens Mænd, som, jeg er overbeviist om, ville glæde dem ved at formindske Menneskers Plager, naar disse ikke besidde Klogskab og Retskaffenhed til at følge de viise og velgiørende Love, som nødvendig maatte giøre dem, naar de ville efterleve dem, lykkelige. Jeg kunde andrage det for Amtets Øvrighed; men derfra vilde det, hvilket jeg ved andre Leiligheder haver erfaret, hedde: at det var paa Præstens Andragende, Lovenes Overtrædere bleve enten

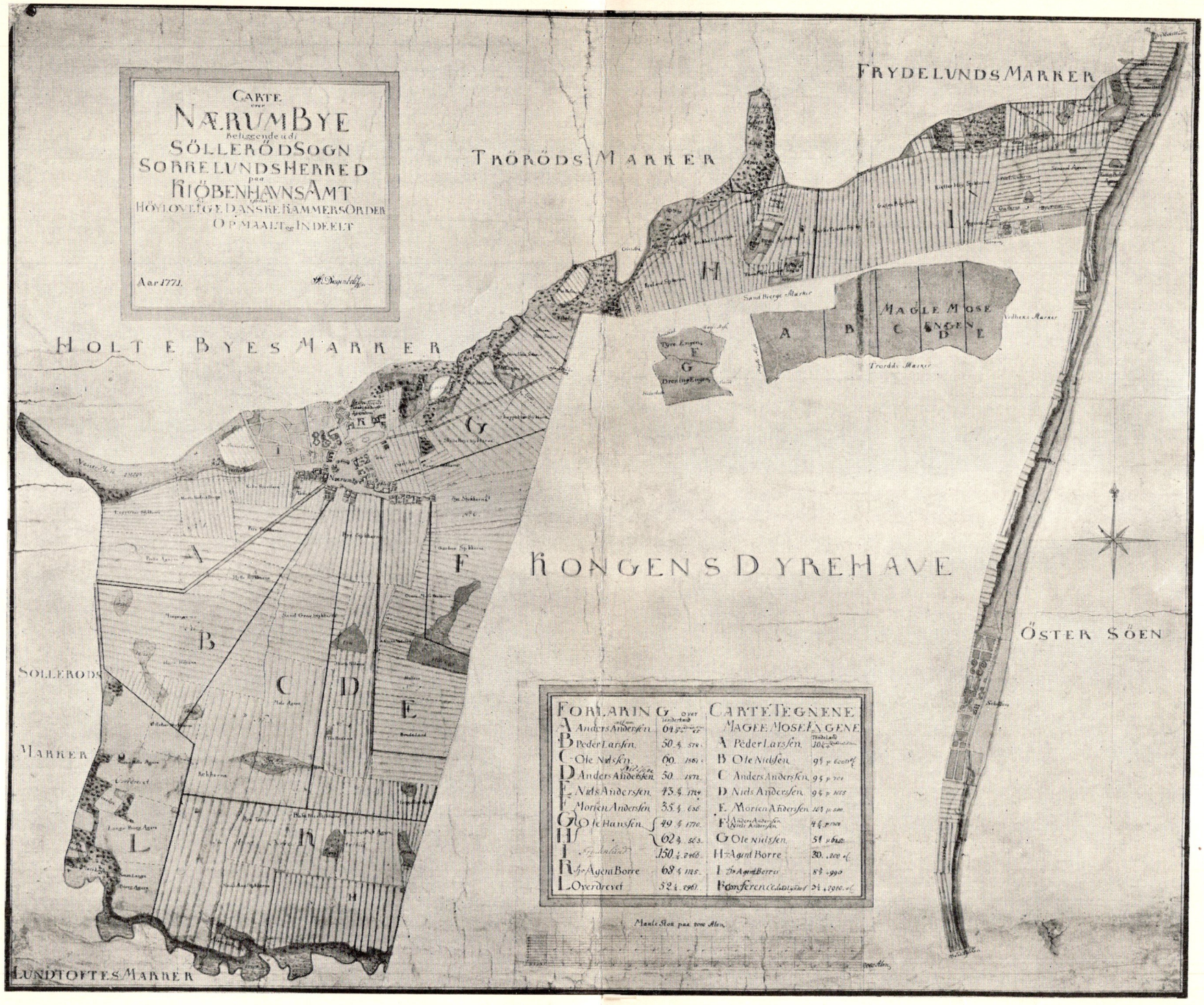

Udskiftningskort over Nærum og Skodsborg 1771.

(Kort i Matrikelsarkivet).

straffede eller tiltalte. Derved paadrager jeg mig kuns Had, Bonden vedbliver sin Levemaade, og mit Embeds Nytte bliver mindre. Det naadige Cancellie ville maaskee, uden at jeg bliver blandet deri, lade Vedkommende undersøge, hvad jeg af redelig Bekymring for mine Sognefolks Vel, underdanigst har andraget. Det ville tilholde dem, at være aarvaagnere for at vedligeholde den borgerlige Sædelighed, end hidtil er skeet.«

Søllerød den 28de Mai 1795.

Underdanigst
Christoffer Nyholm.«

Danske Cancellie, til hvis ledende Mænd Colbjørnsen jo hører, udvirker nu paa Grundlag af Nyholms Skrivelse, at Rentekammeret, under hvilket Nærums misligholdte Krobevilling hører, beslutter sig til at rejse Sagen imod Jochum Jensen. Amtmand Scheel v. Plessen (1742—25. Oktober 1801) modtager Rentekammerets Skrivelse af 20. Juni 1795, at ... »Jochum Jensen skal misbruge dette Privilegium, og tvertimod Anordningerne, tillade Bønderne af Sognet at hendrive baade Dage og Nætter hos sig med Spil og Drik.« Amtmanden paabyder derfor Birkedommeren i Ballerup *Hans Jørgen Bang* (12. Oktober 1752—21. November 1826) saa snart som muligt at faa undersøgt Sagen ved et anstillet Politiforhør.

Dette Forhør bliver holdt i Taarbæk den 30. Juni 1795. Kromand Jochum Jensen erklærer: 1) At han, saavidt han kan erindre, ikke har udskienket Brændeviin eller Øll til nogen i Nærum Bye boende for Betaling. 2) At han ikke haver holdt Vertshuushold ud paa Natten for andre end reisende Personer, og at han paa ingen Maade veed sig deeltagende i noget ulovligt eller uordentligt Kroehold. Gaardmand Anders Mortensen af Nærum (født o. 1747) afgav en med Kromandens overensstemmende Forklaring, og tillagde desforuden, at ham var ubekiendt, at Sviir og Sværmen om Natten fandt Sted i omspurgte Kroemand Jochum Jensens Huus. En overensstemmende Forklaring bliver givet af Gaardmand Anders Andersen af Nærum (født i 1763) og af Oldermanden af Nærum Jens Larsen (født o. 1741) paa Birkedommerens Gaard i Kollekolle. Med andre Ord, Kromanden i Nærum lyver sig fra sin Skyld, og han faar tre Nærum-Bønder til at dække sig ved deres Løgne.

Foreløbig er aabenbart den hellige Grav velforvaret for den

onde Kromand, men han har rimeligvis i Sommerens Løb drevet sin Frækhed saa vidt, at det kongelige danske Cancelli ved Skrivelse til Birkedommer Hans Jørgen Bang af 12. November 1795 befaler en Politiret nedsat paa selve Aastedet Nærum Kro. Det hedder i denne Skrivelse bl. a.:

»Men da man aldeles ikke kan ansee dette ufuldkomne og ubetydelige Forhør, hvoraf Kammeret hertil har indsendt en Udskrivt, tilstrækkeligt og hensigtsmæssigt til Sandheds Oplysning; og da *Cancelliet* har paalidelig Efterretning om de Misbruge, som øves af denne Kroemand, samt om de Uordener, der foregaae sammesteds, til Ødelæggelse af Nærum Byes Indvaaneres Velfærd og Sædelighed; saa vilde Hr. Birkedommer uopholdeligen der paa Stedet optage et Politie- Forhør og derved som Vidner afhøre den i sidste Forhør benævnte Deponent Anders Andersens Hustrue og Moder, Skovfoged Jens Pedersens Hustrue, afgangne Niels Andersens Enke, Tømmermændene Hans Caningaarden, Thue og Nicolai, med deres Hustruer, Snedker Steinmann, den forrige Gaardmand Niels Andersen den yngere og Hustrue (hvilke sidste nu tiene som Dagleiere og opholde sig i et Huus ved Wedbeck) samt Kroemandens Tienestefolk, og de flere der i Byen, hvis Vidnesbyrd kunne bidrage til at Sagen bliver sat i sit fuldkomne Lys i Henseende til følgende Punkter:

1) Om der ikke i bemeldte Kroe skiænkes Brændeviin for Byens Beboere og disses Tyender?

2) Om ikke disse ofte blive siddende i Kroen hele Dage og Nætter i vedblivende Svir og Drikken?

3) Om der ikke spilles forbudne og høie Spil, og derved er tabt saa store Summer, at samme have været ødelæggende for de Vedkommende og deres Familier?

4) Om der ikke ofte er opstaaet Klammerier og afstedkommet Voldsomheder af dem, der er blevne beskiænkede i Kroen?

5) Om det ikke er bekiendt, at tvende Mænd, nemlig den unge Niels Andersen og Peder Nielsen, have ved Spil og Drik i Kroen tilsat al deres Formue, og have desformedelst maattet gaae fra deres Gaarde?

6) Om ikke Kroemanden holder aaben Boed med Overdaadigheds Vahre af Kaffe, Sukker, Thee etc. samt med andre Vahrer af forskiellige Slags, og da hvilke?

Foruden disse Hoved-Spørgsmaale ville De behagelig fremsætte alle de flere, hvortil Anledning ved Forhøret maatte gives, samt paa det nøieste og fuldstændigste undersøge og tilveiebringe Oplysning om de ved dette Kroehold forefaldende Misbrug og afstedkomne Uordener, til Sædernes Fordærvelse og Indbyggernes Ødelæggelse.

I øvrigt følger det af sig selv, at de flere Vidner, som efter Omstændighederne og Sagens Beskaffenhed maatte kunne bidrage til Beviis i Sagen, bør indkaldes til at giøre Forklaring derom. — Endelig ville Hr. Birkedommeren anmode Præsten i Søllerød, Hr. Nyholm, at med-

dele sin Attest, under Embeds Eed, for saavidt han om denne Sag maatte have Kundskab, eller der til ham, som Præst og Sædelærer, maatte være ført Klager fra Byens Quinder over deres Mænds Forførelser ved denne Kroe.

Til Efterretning og Veiledning følger ellers herved en Gienpart af Kroemandens indskrænkede Privilegium.

Forhøret, der maae være beediget, venter Cancelliet sig tilstillet, saa snart det er tilendebragt.

Det kongel. Cancellie d. 12. Novmb. 1795.

C. v. Brandt.

Schow. *Colbiørnsen.* *Reiersen.*«

Der kan næppe være Tvivl om, at dette skarpe Brev er formuleret af Chr. Colbjørnsen, bosiddende i Nærum, og at han har faaet de øvrige Herrer i det danske Cancelli med til denne selvfølgelig i øvrigt fuldt ud berettigede Aktion. Vi skal nu se, hvad Resultat der kom ud af denne Retssag for Underretten.

Lad mig først anføre Pastor Christopher Nyholms for Kromanden fuldkommen fældende Erklæring af 21. November 1795:

At nogle af Nærum Byes Quinder har ført mundtlige Klager til mig over deres Mænds og Børns Ophold i Kroen, hvor de hele Dage og Nætter henbragte Tiden ved Sviir og Spil, forsømte de huslige Forretninger og forødte hvad de skulle bruge til deres Families Underholdning. At afdøde Niels Andersen med hans endnu levende Hustru klagede bitterlig over deres Søn Peder Nielsen som den der ruinerede dem ved sin Sviir og Liderlighed. At unge Niels Andersens Hustru for et Par Aar siden klagede bitterlig over hendes Mands Sviir og Drukkenskab. At begge disse har havt Gaarde, hvilke deres uordentlige Levemaade har bragt dem til at sælge. Alt dette er Sandhed, jeg under Embeds Eed bevidner. Tvende Gange har jeg været i Kroen, og seet sørgelige Beviiser paa, at Konerne ikke klagede uden Grund. Det er bekiendt nok, at Slagsmaal og larmende Trætter have stundom gienlydet fra Kroen.

Søllerød den 21. November 1795. *Christoffer Nyholm.*

Lad os nu først høre, hvad disse to Kvinder, *Peder Nielsens Moder* og *unge Niels Andersens Hustru* forklarer overfor Birkedommer Hans Jørgen Bang under Forhørene paa Nærum Kro den 16. og 17. November 1795.

Peder Nielsens Moder, Niels Andersen den ældres Enke, *Anne Pedersdatter* (født o. 1720, viet 23. Nov. 1760), »tilkjende-

gav at opholde sig i Nærum Bye, i et Huus, Kromand Jochum Jensen tilhørende«. Hun besvarede de fire første Spørgsmaal med, at »det omspurgte var Vidnet ubekjendt«(!!). Det femte Spørgsmaal, om hendes Søn Peder Nielsen og unge Niels Andersen havde tilsat deres Formue ved Drik og Spil i Kroen og have desformedelst maattet gaa fra deres Gaarde, besvarer hun paa følgende ynkelige Maade: »Vidnet har vel hørt Tale om det omspurgte, men veed intet derom at forklare til Oplysning.« Vedrørende det sjette Spørgsmaal svarer Anne Pedersdatter, som aabenbart er fuldstændig i Lommen paa sin Husvært Kromanden: »Vidnet er ikkuns bekjendt, at Kroemanden udsælger Sukker og Kaffe.«

Ikke meget bedre Holdning viser Pastor Nyholms anden Hjemmelskvinde, *unge Niels Andersens Hustru,* selv om hun er noget mere meddelsom end Peder Nielsens Moder. Hun navngav sig under Forhøret som Cicilia Elgeroed. Efter Folketællingslisten 1787 er hun født o. 1752 og er omtrent tre Aar ældre end sin Mand, der er født o. 1755. Hun erklærer til det første Spørgsmaal, at »hun ikke er bekiendt, at hos Kroemand Jochum Jensen er bleven udskiænket Brændeviin for nogen af Byens Folk«. Til Spørgsmaalet om Kromanden holder Vertshuus ved Nattetid, svarer Cicilia Elgeroed, at »hun ikkuns har hørt det af andre, men veed ikke af hvem, og hun veed intet selv til Oplysning om det omspurgte.« Hun ved intet til Oplysning af, hvorvidt Peder Nielsen paa Grund af Drukkenskab havde maattet gaa fra sin Gaard. Og hvad hendes Mand, den unge Niels Andersen, angaar, da har hun vel hørt, men erindrer ikke af hvem, at han ofte skal have været paa omspurgte Kroe, men hvad han der har foretaget sig, er hende ubekiendt(!!), ligesom hun ei selv haver set ham at være paa Kroen.« Videre tillagde Vidnet, at hendes Mand aldrig haver været for Spil og haver ikkuns undertiden til en Tidsfordriv spillet Styrvoldt, men om han har spillet om Penge, veed Vidnet ikke. Aarsagen til, at de bleve nødsagede til at sælge Gaarden, anseer Vidnet at have været denne, at de maatte udbetale megen Arv, kiøbe Kreaturer, og bleve tildeelte endeel Børn, og videre veed Vidnet ikke at kunne forklare til Oplysning om det omspurgte. Hun erklærer, at Kromanden foruden de omspurgte Varer Kaffe, Sukker og The har solgt

Salt, Sæbe, Sild, Ost, Flesk, Smør og Gryn. Hun erklærer tilsidst, at hun ikke kan opgive nogen, der kunde give Oplysning om Sagen, uden det skulde være hendes Mands, unge Niels Andersens Moder.

Denne Moder hedder *Anne Christophersdatter* (død 16/4 1809), og hun optræder naturligvis paa samme ynkelige Maade som de to andre. Hun oplyser, at hun »eengang selv af Kroemand Jochum Jensens Hustru er bleven skiænket med Brændeviin, men hverken anbød Vidnet Betaling derfor, eller derfor blev fordret Betaling; videre han hun seet Folk sidde i Skiænkestuen, men veed ikke, om disse vare af omspurgte, altsaa Byens Folk, eller om samme fik Brændeviin. Hvorledes hendes Søn, unge Niels Andersen, havde tilsat sin Formue, var hende ubekiendt, og hun har kuns eengang forefunden ham paa Kroen omtrent for 3 à 4 Aar siden, men hun antraf ham hverken ved Spil eller Drik, og det er hende og bekiendt, at denne hendes Søn aldrig haver været for at spille Kort eller andet Spil uden undertiden i hans eget Huus, og dog veed Vidnet ikke, at der er spillet om Penge. I Henseende til Peder Nielsen, da har vel Vidnet hørt om omspurgte at tale af En eller Anden, men erindrer ikke, af hvem hun saadant har hørt.«

Sandhedsværdien af Anne Christophersdatters »Vidneudsagn« belyses af hendes Søster Kirsten Christophersdatter (død 30. Marts 1809), Gaardejer Anders Andersens Moder. Hun oplyser nemlig, at hendes Søster Anne Christophersdatter haver for hende beklaget sig over, at hendes Søn Niels Andersen den yngre haver tilsat endeel af sine Penge i Kroen i Nærum Bye. Hun husker ikke nøjagtigt, naar det var, at hendes Søster havde klaget sig for hende, men det var længe og nogle Aar siden. Om sin egen Søn, Gaardmand Anders Andersen (døbt 31/3 1763), forklarer Kirsten Christophersdatter, at han har hensadt i Kroen fra Søndag Aften til Mandag Aften; dog veed hun ikke, om han har sammesteds sviret og drukket, men formoder saadant, og det er skeet ofte (altsaa at Sønnen paa den Maade har holdt »blaa Mandag« borte fra sit daglige Arbejde). Hun har vel ikke selv seet sin Søn sidde paa den Maade paa Kroen, men hun har hørt det af andre, men hvem der har sagt Vidnet saadant, erindrer hun ikke.

Ogsaa den unge Niels Andersen (født o. 1755) bliver selvfølgelig indkaldt til Vidneforklaring, hvorledes det gik til, at han mistede sin Gaard i Nærum.

Han »kan med frelst Samvittighed med Eed bekræfte, at han ikke haver tilsat sin Formue ved Spil og Drik hos Kroemand Jochum Jensen og af den Aarsag er gaaet fra sin Gaard, men Aarsagen til hans Vilkaars Forringelse anseer han at være følgende: at han udbetalte til sine Søskende i Penge 140 Rigsdaler, og til trende af sine Søstre udleverede han til hver en complet Seng uden Sengested, samt at han maatte forskaffe sig Heste og Køer med flere Fornødenheder, og endeligen, at han blev undergiven stor Uheld med sine Kreature, hvoraf adskillige døde, nemlig trende Heste, en stor blakket Ko og en Stud. Videre oplyser unge Niels Andersen, at han tillige maatte underholde sin Moder, ovennævnte Anne Christophersdatter. Om sin Lidelsesfælle Peder Nielsen benægter Niels Andersen at kende noget til, at »samme Peder Nielsen skal have tilsat sin Formue ved Spil og Drik i Nærum Kro. Han kan dog ikke nægte, at han jo en og anden enkelt Gang haver seet Peder Nielsen at spille Kort i samme Kroe, men han veed ikke, hvad det var for et Spil der blev spillet, dog erindrer han nu, at det var engang Styrvoldt, men det er ham ubekiendt, hvorom der blev spillet eller hvor høit. Om sig selv fortæller Niels Andersen den yngre, at han omtrent i en 7 à 8 Ugers Tid ikke har været i Nærum Kroe, men før den Tid har han seet en og anden af omspurgte (altsaa Byens Folk), hvilke dog han ikke for nærværende Tid kan erindre hvo vare, at drikke Sobkener, men han tillægger, at han ikke veed, om de have betalt derfor. Engang omtrent for 3 à 4 Aar siden havde han været i Klammerie med Kromand Jochum Jensen, og de havde lige Skyld paa begge Sider, og deres Ueenighed reiste sig ved Ordstrid. Niels Andersen tillægger, at han paa samme Tid var beskiænket, men tillige, at han var bleven beskiænket andetsteds, førend han kom i Kroen.

Hans yngre Lidelsesfælle *Peder Nielsen* (døbt 18/1 1762) havde, efter at han i Februar 1794 havde tilsat sin Gaard Nr. 2 i Nærum, været nødt til at tage Tjeneste hos Skovfoged Jens Pedersen i Rundforbi. Skovfogedens Hustru, Bodil Christophersdatter (gift 5/9 1765), maaske yngre Søster til de allerede

nævnte Anne og Kirsten Christophersdatter, erklærer, at »Peder Nielsen selv haver tilstaaet for hende, at han udi Sommeren 1794 havde sviret paa Kroen en Nat eller Dag, men hun havde ikke selv seet det.« Peder Nielsen selv maa indrømme, at han een eller to Gange har drukket Brændeviin paa Kroen hos Kroemand Jochum Jensen, men han har ikke seet, at nogen af Byens Folk er sammesteds bleven skiænket Brændeviin, og de omforklarede Tider Peder Nielsen haver faaet Brændeviin sammesteds, haver han ikke selv forlangt samme, men han haver til en eller anden Udenbyesmand, som har været paa Kroen, erlagt Penge, hvorfor disse have kjøbt Brændeviin, hvoraf han tillige er bleven skiænket. Han giver den herlige Forklaring, at han ikke paa anden Maade af Kromanden kunde faa Brændevin, da denne nægtede ham det, da han var een af Byens Folk. Peder Nielsen nægter pure at have nogensinde spillet hos Jochum Jensen, og at han saaledes ved Spil og Drik sammesteds haver tilsat sin Formue, eller af saadan Aarsag har været nødsaget til at sælge Gaarden, som blev købt af Kroemanden Jochum Jensen i Foraaret 1793 (i Virkeligheden den 8. Februar 1794). Nej, Aarsagen til dette Salg har været, at han »tiltraadte Gaarden, da der paa samme hæftede Gield af 1000 Rigsdaler, og den var meget brøstfældig; tillige havde han kuns tvende maadelige Køer og maatte tilkiøbe sig tvende Heste, hvorved alt hans Tilstand blev saa ringe, at han ikke formaaede at dyrke Jorden«. Foreholdt Bodil Christophersdatters Udsagn, at han Sommeren 1794 havde hensadt hos Jochum Jensen en Nat og Dag, erklærede han, at han den omforklarede Nat havde været hjemme hos sin Moder Ane Pedersdatter, og om Dagen havde han været i et andet Ærinde for sig selv, men ikke paa Kroen.

Der kan være Grund til at belyse Spørgsmaalet om de to tilsatte Gaarde blandt andet ved Hjælp af Københavns Amts Rytterdistrikts Skøde- og Panteprotokol, ikke forelagt i Retssagen imod Edderkoppen Jochum Jensen, der havde de mange Fluer hængende i sit lumske Net.

Unge Niels Andersens Fader *Anders Nielsen* fik sin Fæstegaard, Gaard Nr. 8 (1771 Gaard D) til Selveje af Kong Christian den Syvende 6. Maj 1766. Den nævnes i Luxdorphs Dagbøger. Han har den 6. Juli 1778 udregnet, at der er 1800 Skridt

fra Anders Nielsens Gaard til Borres Vænge — Peder Borre var jo, som vi ved, den tidligere Ejer af Colbjørnsens Gaard Sophieshøj. Fire Dage efter gaar Luxdorph ned til Mølleaaen. Han regner ud, at der derfra til Borres Vænges Port er 800 Skridt, og at der følgelig er 2600 Skridt fra Aaen til Anders Nielsens Gaard. Den gamle Bonde Anders Nielsen bliver svagelig i Aarenes Løb, og der er Tale om, at den eneste Søn Niels Andersen skal overtage Gaarden mod Undertag til de gamle. Derfor faar hans Moder, Anne Christophersdatter, den gode Luxdorph til at skrive til Kammeret den 11. Februar 1779 om, at unge A. Nielsen kan fritages for Soldatertjeneste, vel som Gammelmandssøn. Denne Sag gaar lykkeligt i Orden, og den 23. Februar 1779 faar unge Anders Nielsen tilskødet sin Fædrenegaard paa yderst gunstige Vilkaar: Aftægt til Forældrene og meget beskedne Arveparter til sine fire Søstre, 40 Rigsdaler til hver af Søstrene Ane, Karen og Maren og blot 20 Rigsdaler til Kirsten (se Pante- og Skødeprotokol for Københavns Amts Rytterdistrikt E 545—46). Han gifter sig med Cicilia Elgeroed o. 1780 og faar mange Børn med hende. Faderen dør i December 1783 og bliver begravet Nytaarsdag 1784. Sønnen glider mere og mere ned i stor Gæld. I Løbet af Aaret 1792 er han kørt fuldstændig fast, han skylder over 1300 Rd. i Gaarden. Den gaar ikke mindre end fire Gange til saakaldt frivillig Auktion uden at kunne opnaa et antageligt Bud. I December Termin 1792 overtager da Chr. Colbjørnsen den ret store Gaard, skyldsat til 4 Td., 7 Skp., 1 Fdk. og ½ Album Hartkorn, for den indestaaende Gæld 1310 Rd. I Folketællingslisten 1801 er den tidligere velstillede Gaardmandssøn blevet Arbejdsmand i Vedbæk, og hans mange Børn var spredt for alle Vinde, for at tjene deres daglige Brød.

Hans yngre Drikkefælle Peder Nielsens Fader, *Niels Andersen den ældre,* havde faaet Skøde paa sin Fæstegaard Nr. 2 (= 1771 Gaard E) i Nærum, skyldsat til 5 Td., 1 Skp. Hartkorn, af hans Majestæt Kongen den 21. Juli 1766. Den bliver uden Antydning af Gæld overdraget den godt 21-aarige Søn Peder Nielsen allerede den 16. November 1784, ogsaa her mod Aftægt til Forældrene. Faderen døde den 28. April 1793, 68 Aar gammel, og Moderen Anne Pedersdatter og den ugifte Søn bebor derefter Gaarden. Man kan i Rytterdistriktets

Skøde- og Panteprotokol 1791—95 (G. 72, 120 og 344) følge hans økonomiske Undergang. Den 11. December 1791, godt en Maaned før Jochum Jensens Overtagelse af Nærum Kro, er Peder Nielsen nødsaget til at udstede ham en Obligation paa 150 Rd. mod Prioritet i Gaarden. Denne lille Obligation bliver udslettet den 14. Maj 1792, altsaa udenfor Terminstid, men den bliver erstattet med en ny, tre Gange saa stor Obligation paa 450 Rd. til Jochum Jensen. Igen bliver denne Obligation udslettet den 16. December 1793, men den erstattes med en næsten dobbelt saa stor Obligation paa 820 Rd. til Kromand Lund paa Jægersborg, udstedt mod første Prioritet i Peder Nielsens Gaard Nr. 2 i Nærum. Desuden skylder Peder Nielsen en anden Prioritet paa 80 Rd. til Smeden Erik Terkelsen (o. 1743—6. Maj 1827) i Nærum, og han skylder i Følge overgaaet Dom ved Københavns Amts Birketing Gaardmand Søren Hansen i Kajerød 74 Rd. Saa køber Jochum Jensen den 8. Februar 1794 Gaarden for 1000 Rd.(!), idet han overtager de tre ligenævnte Forpligtelser, ialt 974 Rd., og betaler Peder Nielsen 26 Rd. kontant, »som saaledes udgiør den bestemte og indgaaede Kiøbe Summa.« Det turde være indlysende, at det er lykkedes Peder Nielsen i Jochum Jensens første velsignelsesrige Krotid 1792—94 at drikke sin i sig selv hvilende, gældfri og gode Gaard bort. Jochum Jensen ser sin Fordel i at lade Forpligtelsen til Kromand Lund i Jægersborg 820 Rd. blive staaende i denne sin Gaard Nr. 2 og betale de fire aarlige pCt. i Rente, som Peder Nielsen ikke kunde magte. Gælden stiger i Aarenes Løb til 1200 Rd., hvilken Forpligtelse Colbjørnsen overtager, da han den 13. December 1804 for 3500 Rd. køber sin døde Fjendes Gaard af hans Enke Ane Marie Larsdatter, der har faaet netop denne Gaard udlagt som sin særskilte Arvepart ved Skifte den 17. September 1801 efter sin afdøde Mand. Det bør dog nævnes, at Peder Nielsen ved sit Tvangssalg til Jochum Jensen den 8. Februar 1794 faar Held til at redde Aftægten for sin gamle Moder, som den nye Ejer fremtidig skal udrede. Det er derfor, at Anne Pedersdatter under Retssagen 1795—96 bor i et Jochum Jensen tilhørende Aftægtshus.

Vi har set, hvorledes den usle Kromands Ofre efter Ævne under Retssagen søger at dække over hans onde Gerninger,

ikke blot de to unge Mænd, der for hans Skyld havde mistet deres gode Gaarde, men ogsaa deres Paarørende, deres Hustruer og Mødre, som det er gaaet saa haardt ud over. Den eneste i Jochum Jensens Nærhed, der synes at have haft en Smule Ben i Næsen, er den ligenævnte Skovfogedkone i Rundforbi, *Bodil Christoffersdatter,* der afslørede sin Tjenestekarl Peder Nielsen. Hun vidner, at hun selv har set sin Mand, Skovfoged Jens Pedersen samt Husmand Anders Andersen af Nærum og Peder Larsen i Virum at spille Trekort i Kroen. Hvor højt de spillede, ved Bodil ikke, da de holdt op, da hun kom ind i Krostuen. Og samme Tid havde hendes Mand været siddende paa Kroen fra Søndag Aften til paafølgende Mandag Eftermiddag Kl. 2, og dette passerede omtrent for 2 à 3 Aar siden (altsaa 1793 eller 1792).

Trekort, udførlig beskrevet af Per David i »Reglerne for 52 gamle Spil«, 1920, S. 8—11, er et fornøjeligt og underholdende Selskabsspil, naar der spilles om Hasselnødder eller Pebernødder ved Julegilderne, men det er et lumsk og farligt Hazardspil, naar omtaagede Hjerner spiller om Dalere, et Spil, hvor den kloge havde altfor let ved at narre den mindre kloge, den snu Kromand Jochum saaledes den fugtige Peder Nielsen. Trekort var ikke forbudt i Forordningen om Hazardspil den 6. Oktober 1753, sml. Reskript af 28. November 1755, men Erfaring viste, at det ofte blev misbrugt til at blanke Krogæster af med, og baade Underretsdommer og Vidner var derfor paa deres Post. Skovfoged Jens Pedersen i Rundforbi (født o. 1739) nægter pure, at hans Kones Forklaring om Trekortspillet i Nærum Kro har noget paa sig, men Husmand Anders Andersen i Nærum (1757—30/3 1809) maa indrømme den væsentlige Rigtighed af Skovfogedkonens Vidneforklaring. »For fem Aar siden, altsaa i 1790, var han en Formiddag i Kroen tillige med en Udenbyesmand, nemlig Gaardmand Peder Larsen af Wiirum, og blev da af denne givet en Sobken, og samme Tid var nærværende Skovfoged Jens Pedersen, og da Anders Andersen havde faaet denne Sobken, forlangte Peder Larsen, at der skulde spilles om, hvo der skulde give en Sobken, men Vidnet erindrer ikke hvilket Spil, men idet de toge til Kortene, kom Skovfoged Jens Pedersens Hustrue ind i Kroestuen og tog Kortene, saa der ikke blev spillet eller

drukket, og Husmand Anders Andersen ved ikke, at der dengang eller anden Tiid er bleven spillet Kort sammesteds.«

Ogsaa de mange fjærnere Vidner dækker ganske aabenbart over Kromandens Drikke- og Spillebule, og kun paa eet Punkt er de fuldt ud villige til at rykke ud med Sandheden, nemlig om Kromandens ulovmedholdige Høkerhandel. Dermed følger de i Hr. Jochums eget Fodspor. Mens Kromanden ikke kender det mindste til det stedfundne Drikkeri Nat og Dag, de høje, farlige Kortspil i Kroen, saa vedgaar han villigt, at han har drevet Handel med Kaffe, Sukker, Smør, Ost, Snus og Røgtobak samt Sild. Han er klar over, at denne Tilstaaelse kun kan medføre en overkommelig Bøde, men det var en ganske anden og langt mere farlig Sag med Drikkeriet og Trekortspillet. Han foreviser en Bevilling af 8. Juni 1764 til Snedker Johan Holm af Nærum Bye til »i Nærum Bye at sælge alle Slags fede og tørre Vahre, saasom røget og grønsaltet Flesk og Kjød, Smør, Ost, Salt, Humle, Rugbrød, Gryn, Erter, Lys, Tran, grøn Sæbe, Tobak og Tiære med videre, samt alle Slags Urte- og Isenkram-Vahre.« Jochum Jensen forklarer, at Snedker Johan Holm for fire Daler om Aaret har overladt ham denne Bevilling, og at han »omtrent i fire Aar haver saaledes afbenyttet sig af fornævnte Bevilling, som er allernaadigst forundt Snedker Johan Holm.«

Hvorledes Jochum Jensen havde faaet Fingre i den værdifulde Bevilling for en saadan Spotpris som 4 Rigsdaler om Aaret, undlod Kromanden i egen velforstaaede Interesse at udtale sig nærmere om. Johan Holm (født o. 1730), der ikke optræder som Vidne, har sagtens været en af de mange Fluer, som Edderkoppen Jochum Jensen havde faaet i sit Garn. Kromandens Forsvarsstilling er i øvrigt den, som vi allerede kender fra Peder Nielsens Forklaring, at han principielt nægter at have udskænket Brændevin for Betaling til Byens Folk, men han kan ikke nægte, at »det jo er ham vitterligt, at undertiden Fremmede have af ham forlangt Brændeviin, som samme derpaa haver givet til en eller anden af omspurgte,« altsaa Byens Folk. Alle de øvrige Anklagepunkter nægter han pure at kende noget til, f. Eks. at han har vidst sig deltagende i ulovligt eller uordentligt Krohold, i den Tid han havde ejet Kroen. Byens Folks Forklaringer ligger paa Linie med Kro-

mandens egne Bortforklaringer og Benægtelser, ligesom de fuldt ud ligger paa Linie med hans egen Indrømmelse af den ulovlige Høkerhandel.

Saaledes forklarer Tømmermand *Hans Caningaarden* i Nærum, hvis rette Navn er Hans Esbus (født o. 1749), at han »ikke har seet, at der er udskjænket Sobkener til omspurgte, altsaa Byens Folk, men han kan ikke nægte, at han jo undertiden haver forefundet nogle Domestiquer, som haver sadt i Kroen og haver havt for dem en Pegl Brændeviin, og da disse haver skjænket for ham uden Betaling, haver han igjen taget en Pegl og skjænket for disse.« Hans Esbus haaber ikke, at han dermed har forseet sig, da han er en Arbejdsmand, som han har hørt at maae efter Kroemandens Privilegium skjænkes for; i øvrigt er han ikke videre bekjendt om det omspurgte. Til Spørgsmaal Nr. 5, om der var ham bekendt, at unge Niels Andersen og Peder Nielsen havde maattet gaa fra deres Gaarde, svarer Hans Esbus, at han havde hørt fortælle, at det skal være passeret, men han veed ikke, af hvem han har hørt samme.

Tømrer Hans Esbus' Kone *Johanne Olsdatter* (født o. 1739), har ikke set, at der er blevet udskjænket for Byens Folk paa Jochum Jensens Kro, men hun har selv hentet Brændeviin fra Kroen, ligesom hun har seet flere af Byens Folk at have gjort det samme. Hun har ikke selv seet, at Byens Folk ofte blive siddende i Kroen hele Dage og Nætter i vedblivende Svir og Drik, men hun haver hørt det fortælle, dog erindrer hun ikke, af hvem hun har hørt saadant. Derimod er hun bekjendt med, at Kromanden i Kroestuen haver en Disk, hvor Vahrer udsælges, og hun haver af Kroemanden kjøbt Kaffe og Sukker samt Flesk og Ost, Lys og Sild, og veed ikke, med hvilke flere Vahrer han handler.

Tømmermand *Thues Hustru, Gunnil Jensdatter,* som bor i Smedegaarden, Nærum, har selv hentet Brændeviin i Kroen og seet flere andre af Byens Folk gøre det samme, men veed ikke af, at der skulde være udskjænket for Byens Folk i Kroen. Snedker *August Steinmann* (født o. 1756) har selv ladet hente Brændeviin fra Nærum Kroe, men har ikke seet eller veed, at i Kroen er udskjænket Brændeviin for nogle af Byens Folk, men han har dog seet, at der er udskjænket for Per-

soner, dem han ikke veed, hvo vare, og at derfor blev betalt.« Snedker Steinmann er en af de faa, der giver andet end rent negative Svar paa Spørgsmaal 4, om der ikke ofte er opstaaet Klammerier og afstedkommet Voldsomheder af dem, der ere blevne beskiænkede i Kroen. Steinmann har vel erfaret Klammerie paa Gaden, men veed ikke, om de Larmende vare beskjænkede, ej heller om de vare i Kroen komne i Klammerie, samt hvad Aarsagen var til Klammeriet, og Steinmann kjendte kuns een af de Larmende, som tilforn har været i hans Arbejde, men nu opholder sig i Kjøbenhavn.

Tømmermand Nicolaj Rosendahls Hustru, *Bente Michels*datter, som havde været i Nærum By paa tredie Aar, altsaa siden Begyndelsen af 1793, har seet, at nogle af Byens Folk har hentet Brændeviin fra Kroen, men hun har ikke seet eller veed, at der er udskjænket Brændeviin i Kroen til nogle af Byens Folk. Niels Andersen var allerede fra Gaarden, da hun kom til Byen, men Peder Nielsen kom fra Gaarden samme Vinter, som Vidnet kom til Byen, men det var Vidnet ubekjendt, hvad der var Aarsag til, at disse tvende Mænd maatte saaledes gaae fra deres Gaarde.

Gaardejer *Anders Mortensen* i Nærum (o. 1748—21. December 1797) besvarer Spørgsmaal 3), om der ikke spilles forbudne og høie Spil, og derved er tabt saa store Summer, at samme have været ødelæggende for de Vedkommende og deres Familie: »Det omspurgte har han vel hørt af nogle Quinder paa Gaden, men veed ikke, hvo disse Quinder vare, ei heller har han seet eller veed selv det omspurgte at være passeret. Han ved nok, at Kromanden haver en Boed i Kroen, men hvilke Vahrer Kroemanden udsælger, er ham ubekiendt(!).«

Gaardejer *Anders Andersen* i Nærum (født i 1763) har selv seet, at der i Nærum Kroe skjænkes Brændeviin for Byens Folk og deres Tyende, som og at derfor er bleven betalt, ligesom han har set, at der udsælges Kaffe og Sukker fra en aaben Boed i Kroestuen, men de øvrige Spørgsmaal vil han ikke kjende noget til, Han benægter, at han, saadan som hans Moder Kirsten Christophersdatter har forklaret, har »hensadt i Kroen fra Søndag Aften til Mandag Aften, og at det er skeet ofte.«

Det 16de Vidne, Gaardmand Jens Larsen (o. 1740—8. Juli

1819), som indtil sidste Michaelisdag havde været Oldermand i Nærum, ved intetsomhelst om Jochum Jensens Forhold og svarer paa alle Spørgsmaal: »Det omspurgte er Vidnet ubekiendt.« Han veed, at »Kroemanden holder Boed i Stuen, men veed ikke videre til Oplysning om det omspurgte.« Under Krydsforhøret maa den lidet vidende tidligere Oldermand alligevel vedgaa, at »han har seet, at vedkommende af Byens Beboere eller Tienestefolk har betalt Kroemanden for det Brændeviin, de i Kroen har drukket.«

Tømmermand Nicolaj Rosendahl (o. 1738—25/4 1833) har selv drukket Brændeviin i Jochum Jensens Kroe og har betalt derfor, men han veed ikke, om flere af Byens Folk ligeledes er blevet skiænket Brændeviin paa samme Sted.«

Sidst bliver Kromandens Tjenestefolk kaldt til Forhør med lige saa magert Resultat for Anklagemyndigheden som under Forhørene af Byens Folk.

Hendrich Ottesen, som i fem Aar havde været i Kromandens Tjeneste til sidste Mikkelsdag (29. September) har set, at »der er spillet Styrvoldt nogle Gange af Byens Folk, og undertiden af Udenbyes Folk, og der er spillet om en Sobken; saa har og Vidnet seet, at nogle har villet spille Trekort, men enten haver Kroemanden eller hans Kone taget Kortene fra dem.« Det er ham ubekendt, at naar der er bleven spillet Styrvoldt, skulde de, som har spillet, bleven hensiddende i Kroen ved Spil Natten over eller ud paa Natten.

Kromandens Tjenestepige, *Grethe Larsdatter,* der havde tjent ham i tre Aar fra Allehelgensdag 1791 til Allehelgensdag 1794 og nu igen Allehelgensdag 1795 var kommet i hans Tjeneste, har selv seet, at der er skjænket Brændeviin for Byens Folk, og at derfor er bleven betalt af dem, ligesom at Kromanden fra sin Boed i Skiænkestuen udsælger Kaffe, Sukker, Erter, Gryn, Flesk, Smør, Ost, men ikke Thee.

Jochum Jensens Tærsker *Lars Olsen* i Trørød, der havde arbejdet hos Kroemanden siden 3—4 Uger før Michaelisdag (29. September) og til denne Tid, veed kun, at nogle af Byens Folk har saavel hentet fra som drukken Brændeviin i Kroen, men han har ikke seet, at de, som er skjænket Brændeviin i Kroen, har derfor erlagt Betaling. Han kender den aabne Boed i Stuen og ved, at derfra udsælges Kaffe, Sukker, Ost og Smør. Kromandens Tjenestedreng *Poul Olsen,* 18 Aar gammel, konfirmeret i Søllerød Kirke ved Paasketid 1792, som har tjent Kromanden fra Majdag 1795, forklarer, at nogle af Byens Folk har drukket Brændevin i Kroen, og at han har seet, at disse har betalt derfor. Han forklarer ogsaa, at Kromanden foruden de nævnte Folk har en tiaarig Dreng i sin Tjeneste, der ikke bliver forhørt.

Efter det store Forhør paa Nærum Kro den 16. og 17. November 1795 blev Kromand Jochum Jensen, Gaardmand Peder Larsen af Virum, Skovfoged Jens Pedersen af Rundforbi og hans Hustru samt Husmand Anders Andersen af Nærum indkaldt til Forhør Lørdag den 28. November paa den af Birkedommeren beboede Gaard hos Hofconditor Raae paa Frederiksberg. Det gjaldt om en nærmere Undersøgelse af det Trekortspil, som efter Bodil Christophersdatters Udsagn havde fundet Sted i Nærum Kro i 1792 eller -93. Virummanden Gaardmand *Peder Larsen* (født o. 1753) erklærer »ikke at kunne erindre noget til Oplysning om det omspurgte, hverken til eller fra, og drister sig altsaa hverken til at bekræfte eller benægte det omspurgte.« Jochum Jensen blev sendt hjem fra dette Forhør med Tilhold om, at »han indtil videre bør at afholde sig fra Udsalg af de Vahrer, som han falholder, hvortil han ikke haver Hiemmel at fremvise«, og Kromanden erklærede, at han vilde holde sig dette Tilhold efterrettelig.

Retssagen for Underretten imod Kromand Jochum Jensen blev først indledt omtrent et halvt Aar senere, idet Birkedommer Hans Jørgen Bang 9. Maj 1796 efter Befaling fra det Kongelige danske Cancellie gennem Amtsforvalteren indstævner Kromand Jochum Jensen for Københavns Amts Birketing, som holdes ved Ballerup Mandag den 23de Mai førstkommende »Documenter og Beviser at see irettelagt, Tiltale og Dom at lide, fordi I i dobbelt Henseende haver forseet Eder, baade ved at udskiænke Brændeviin for Byens Beboere mod Betaling, som og ved uden Bevilling at handle med fede og tørre Vahre, til Fortabelse, af den Eder under 25de Januarii 1792 allernaadigst forundte Bevilling til Tracteur og Vertshuushold i Nærum Bye paa Kiøbenhavns Amt, samt i øvrigt til Strafs Undgieldelse efter Loven og Anordningerne for bemeldte af Eder udviiste Forseelser, saavelsom og til at betale denne Sags Omkostninger skadesløs, alt efter yderligere Demonstration og Paastand.«

Anklageren var Fuldmægtig *Klocher* paa Amtsforvalter Peter Andersens Vegne. Forsvareren var Procurator *Peder Ewald Beyer* (10. August 1766—21. April 1841), der mødte for Kromanden og forbeholdt alle Erindringer og Indsigelser. Baade Anklagerens og Forsvarerens ret udførlige Indlæg er

trykt i P. A. Heibergs førnævnte lille Bog »Akterne ved Kjøbenhavns Amts Birketings Ret i Sagen imod Kromand Jochum Jensen i Nærum« 1799 S. 67—78 og S. 85—99.

For Anklageren, Fuldmægtig Klocher, der afgiver sit Indlæg den 6. Juni 1796, er naturligvis Pastor Nyholms Embedserklæring et vigtigt Aktstykke, men derudover hævder han ved optrævlende Gennemgang af Vidneforklaringerne, afgivet efter de tilfældige Søms Princip, at »det er lovlig beviist, at Indstævnte Jochum Jensen paa den skammeligste Maade har handlet som Kroemand i Nærum, imod det ham under Dato 25de Januarii 1792 allernaadigst forundte Privilegium, som er indskrænket, aldeles ikke uindskrænket, til høist Fornærmelse og megen Skade for det Almindelige, og at han altsaa bør have høistbemeldte ham meddelte allernaadigste Bevilling aldeles forbrudt, ligesom det og er ham lovlig overbeviist ... uden dertil at være berettiget at have udsolgt til alle og enhver i aaben Boed adskillige Overdaadigheds Vahre med videre.« Anklageren nedlægger derfor til sidst følgende Paastand: 1) at Indstevnte Jochum Jensen vorder ved Dom tilfunden, at have det ham til Kroehold og Trakteur i Nærum allernaadigst forundte Privilegium eller Bevilling forbrudt, og desuden i Følge de om Kroehold for Kroemænd udgangne allernaadigste Anordninger vorder ligeledes tildømt at betale de deri bestemte Mulcter. 2) At bemeldte Kroemand Jochum Jensen ved Dom vorder tildømt for bemeldte af ham udøvede Salg af Overdaadigheds og andre uberettigede Vahre at bøde i Følge Forordningen af 4de August 1742 Art. 20 — 50 Rdl. 3) Og at betale denne af ham selv ved bemeldte lovstridige Handlinger foraarsagede Processes Omkostninger skadesløs.

Forsvareren P. E. Beyer fremlægger sit Indlæg for Underretten i Ballerup knap en Maaned senere, den 4. Juli 1796, et langt og dygtigt Indlæg, selvfølgelig i høj Grad støttet af de mange afhængige Vidners vage og forbeholdne, Kromanden dækkende Udsagn. Beyer hævder, at »Privilegiet er uindskrænket og forbyder ikke Indstævnte at skiænke Brændeviin til Byens Bønder, men derimod udtrykkeligt tillader saadant ved paa flere Steder i Bevillingen at bruge de Ord »og andre«, hvorunder enhver Menneskeklasse er indbefattet, og in specie (i Særdeleshed) formener Beyer, at Tilladelsen indehol-

des i disse Ord: »for de i bemeldte Nærum Bye værende og Tid efter anden dertilkommende *Arbeids- og andre deslige Folk*,« efterdi Bønder frem for nogen andre ere Arbeidsfolk. Beyer mærker nok, at han gaar alt for vidt i sin »Fortolkning«, og han tilføjer klogelig: »men om end det Modsatte af Dommeren skulle antages, tvertimod Privilegii Indhold og fornuftig Fortolkning af samme, saa var en Mulct af 10 Rigsdaler den høieste Straf, som kunde paalægges Indstævnte.« Ved Gennemgang af Vidneudsagnene kommer Beyer til det Resultat, at der »slet intet Beviis er tilveiebragt om, at Jochum Jensen har skiænket Brændeviin til Byens Folk af Bondestanden for Betaling; thi de som have villet vidne saadant, ere, som jeg har viist, eenlige og har ikke bestemt Tiden, naar det skulle være skeet, eller Personerne, som skulle have faaet det solgte Brændeviin, eller paa een Tid været tilstæde og seet det omvundne. Beyer retter et skarpt Angreb paa Pastor Nyholms Attest »deels som ubeediget, deels som grundet paa Kiærlingesladder, og stridende imod de i Attesten nævnte Personers eget Vidnesbyrd.« Beyer understreger, at »denne Attest ikke fortiener mindste Troeværdighed, fordi den er udstædt af en Præst, da han ved Lovene ikke er tillagt nogen større Troeværdighed end enhver anden af hans Medborgere. Naar Hr. Nyeholm vil udgive for evangeliske Sandheder det, som angaar andres private Affairer, eller hvad gamle Quinder mueligen kan have bundet ham paa Ærmet, da tilkommer ham ikke mindste fortrinlig Troeværdighed, men større Mistroe.« Beyer mener, at »hvis det kom til Beedigelse af Præstens Forklaring, vilde hans Velærværdighed, uden at fornærme sin Embeds Eed, bekiende, at han veed aldeles intet til Oplysning i denne Sag.« Prokurator Beyer slutter sit lange Indlæg med de Ord: »Jeg troer nu at have viist, at Actors Søgsmaal er ugrundet, ubeføiet og ubeviist, samt at hans Paastand er uden for Lovenes Bud, hvorfor jeg — — — indlader Sagen til Doms, med Paastand, at Indstævnte for Actors Tiltale i denne Sag aldeles frifindes og hos Actor tillægges Processens Omkostninger, imod Regres, som han best veed og kan.« Meningen er naturligvis, at den egentlige Sagvolder Det danske Cancellie maatte holde Klocher skadesløs for hans Ulejlighed.

I sit Indlæg havde Forsvareren henholdt sig til Forordningen af 2den August 1786, § 10, at »Paatale om utilladelig Brændeviinsbrænden eller Kroehold, som er forøvet for længere end Aar og Dag siden, ikke skal geraade den Anklagede til Fornærmelse eller Penges Udgivter i nogen Maade.« Vidnesbyrdene om Kromandens Forseelse at skænke Brændevin til Byens Bønder for Betaling havde efter Beyers Paastand været saa ubestemte, at Forseelsen meget vel kunde ligge flere Aar tilbage, og derfor maatte være forældet. Derfor paalægger Birkedommer H. J. Bang den 5. September 1796 Aktor at søge tilvejebragt Oplysning om, paa hvilke Tider den saggivne Jochum Jensen til Nærum Byes Beboere haver skiænket Brændeviin for Betaling.

Anklageren, Fuldmægtig Klocher, indkalder et Udvalg af de oprindelige 24 Vidner, nemlig Snedker August Steinmann, unge Niels Andersen, Gaardmand Anders Andersen, Skovfoged Jens Pedersen, Tømmermand Nicolai Rosendahl samt Kromandens tre Tjenestefolk. Snedker Steinmann mener, at »denne Udskiænkning for Betaling til Byens Beboere efter hans Skiønnende kan være passeret omtrent ved Paasketid 1795.« Unge Niels Andersen, der havde sat sin Gaard til December 1792, kunde ikke bestemme den omspurgte Tid, mens Gaardmand Anders Andersen erklærer, at det var sket udi afvigte Aar 1795, førend det i denne Sag optagne Politiforhør blev afholdt. Da Beyer spørger: »Hvoraf ved Vidnet, at det netop var for Øll og Brændeviin, at Pengene skal være blevne erlagte?« — »Deraf at Vidnet selv har seet, at Omforklarede fik Sobkener og betalte for en Sobken en Skilling.« Skovfoged Jens Pedersen, Rundforbi, kunde »ikke bestemme den omspurgte Tid, men i afvigte Aar har Vidnet seet, at Nærum Byes Beboere ere blevne af Indstævnte Jochum Jensen skiænket Brændeviin, men han veed ikke om disse, som han ikke veed at navngive, betalte for Brændevinet.« Tjenestekarlen Henrich Ottesen af Nærum angiver samme Tid som Gaardmand Anders Andersen, nemlig i Aaret 1795, og det gør Pigen Grete Larsdatter med. Tærsker Lars Olsen fra Trørød var i en saadan Forfatning af Drukkenskab, at Klocher frafaldt at afhøre dette Vidne. I sit Indlæg af 26de September 1796 søger Beyer at reducere de nye Vidneudsagn om den be-

stemte Tid 1795 til det rene Ingenting. Han slutter med de Ord: »Skulle Dommeren imidlertid antage, at her er Beviis imod Indstævnte til derefter at dømme ham, da tør jeg bede anført i Dommen, hvorfra dette Beviis hentes, og hvilke Vidner især der antages for fuldt Beviis, for at Overretten i fornødent Fald kan erfare Dommerens Grunde og bedømme deres Værd.«

Det tager Birkedommer Hans Jørgen Bang ogsaa Hensyn til i sin Dom af 7. November 1796:

Uden endog at hensee til de flere afhørte Vidner deres eedelige Forklaring udi det under Sagen fremlagte Politieforhør er det ved de under Sagen den 19de September indeværende Aar afhørte Vidner Anders Andersen og Grethe Larsdatter oplyst, at indstævnte Kroemand Jochum Jensen af Nærum haver udi Aaret 1795 ei allene til samme Byes Beboere, men endog til disses Tienestetyende udskiænket i Kroen Brændeviin for Betaling.

Ligeledes er saavel ved Indstævntes egen Tilstaaelse, som ved Vidnernes Forklaring oplyst, at indstevnte Jochum Jensen haver uberettiget drevet Udsalg af Kaffe og Sukker med flere Overdaadigheds Vahre, samt fede og tørre Vahre paa Grund af en under 8. Junii 1764 Johan Holm af Nærum allernaadigst forundt Bevilling til Udsalg af fornævnte Vahre, hvilken Bevilling bemeldte Holm efter Indstævntes Andragende skal have overdraget Indstævnte til Afbenyttelse imod aarlig Afgivt 4 Rdl.

Ved nu at hensee til, at den Indstævnte under 25de Januarii 1792 allernaadigst forundte Bevilling ... ikke bestemmer, hvorledes Indstævnte under Tilfælde, at han maatte blive befunden at have handlet stridende imod alle høistbemeldte Bevillings Tilhold, bør straffes, vil den almindelige Lov blive at tage til Følge for Indstævntes ovenmeldte Forseelse med Udsalg af Brændeviin, og altsaa vil han derfor være at ansee efter Forordningen af 1ste Februarii 1757 § 2. Betreffende Indstævntes udøvede uberettigede Handel med foranførte Overdaadigheds og andre fede og tørre Vare, da kan Retten ikke ansee den af Actor til Grund for hans Paastand i denne Henseende anførte Forordning (af 4. August 1742 Art. 20) anvendelig, men rettere vil Indstævnte herfor være at ansee med en efter Omstændighederne passende arbitrair Mulct; og da i øvrigt ikke noget befindes forsømt i denne Sags Behandling;

Saa kiendes for Ret:

Indstævnte Kroemand Jochum Jensen af Nærum bør for indbemeldte af ham udøvede ulovlige Udsalg af Brændeviin bøde til Kongens Fiscum 10 Rdl., skriver Ti Rixdaler. Saa bør han og for den ligeledes indbemeldte af ham udøvede uberettigede Handel med Overdaadigheds og andre Vahre bøde til Søllerød Sogns Fattigkasse 20 Rdl.,

skrive Tive Rixdaler. Endelig bør han og betale denne Processes Omkostning med 12 Rdl., og i øvrigt for Actors videre Tiltale i denne Sag frie at være.

Alt at udrede inden 15 Dage efter denne Doms lovlige Forkyndelse under Adfærd efter Loven.

Dette var altsaa Underrettens Dom. — Tilsyneladende var denne Dom et Nederlag for Kromand Jochum Jensen og hans Forsvarer, Prokurator P. E. Beyer, der havde krævet Kromand Jochum Jensen pure frifundet og Aktor tillagt Sagens Omkostninger. I Virkeligheden var naturligvis Birkedommer Hans Jørgen Bangs Underretsdom en Sejr for de to Bundsforvandte. Af de Blodpenge, som denne Blodsuger Jochum Jensen havde suget ud af Nærums godtroende tørstige Bønder, skulde han nøjes med at aflevere i alt 42 Rigsdaler, og i øvrigt være fri for Tiltale. Saa kunde han for Fremtiden med Underretsdommerens Velsignelse med saa meget større Iver kaste sig over Snapseudskænkningen, som han var fritaget for Besværet med sin uregelrette Høkerhandel. Hans Sagfører, Prokurator P. E. Beyer, fandt sig da heller ikke i mindste Maade foranlediget til at appellere Sagens Udfald til Overretten, saadan som Beyer havde truet med under Sagens Behandling for Underretten. De to Kumpaner har tilvisse stukket Hovederne sammen og er derved kommet til det Resultat, at Kromanden havde sluppet fabelagtigt billigt fra sin Forseelse imod sit Privilegium af 1792 at skænke for Sognets bosiddende Bønder og deres Tjenestefolk.

Men der var een Mand, der i Modsætning til Beyer følte denne Underretsdom som et sviende personligt Nederlag, og det var naturligvis Generalprokurør Christian Colbjørnsen i det Kongelige Danske Cancellie, hvis Sagfører, Fuldmægtig Klocher, havde krævet Jochum Jensens misligholdte Krobevilling forbrudt. Colbjørnsen appellerer ikke Sagen til Overretten, hvad der i den givne Situation havde været det korrekte og eneste rigtige, han forlanger straks Højesteretssag anlagt mod den svineheldige Kromand af Nærum. Denne uheldige Disposition, at skyde med Kanoner efter Graaspurve, som Colbjørnsen var altfor tilbøjelig til, giver, som vi snart skal se, Anledning til vellykkede personlige Angreb paa ham fra hans politiske og personlige Fjenders Side. Havde han været

lige saa forklog som bagklog, havde han ladet Kromand Jochum løbe med Skrækken, men nu skulde Jochum for Alvor kanøfles. Rentekammeret, hvorunder Nærum Kro henhørte, maa give efter for Danske Cancellies indtrængende Henstillinger, og det udtaler derfor den 1. Juli 1797 efter Referat af den Kromanden overgaaede Underretsdom:

»Men da Kammeret er af den Formeening, at Jochum Jensen, efter hvad der er oplyst imod ham under de afholdte Forhører, har forbrudt hans Kroeholds-Bevilling af 25de Januar 1792, hvilken Bevilling ikke under Sagen er fremlagt in extenso (d. v. s. i fuld Udstrækning); saa maae vi, efterat have om denne Sag corresponderet med det Kongelige Danske Cancellie, hvorfra man har erholdet indlagte Bevilling af 2den i forrige Maaned (Juni), til nye Documenters Fremlæggelse i Høieste-Ret, herved anmode Hr. Kammer-Advocat Schønheyder om, paa Kammerets Vegne, at indanke forberørte Dom for Højeste-Ret.«

Det er desværre ganske umuligt at følge Proceduren for Højesteret med samme Udførlighed, som man gennem P. A. Heibergs Skrift kan følge Proceduren for Underretten, men i Schønheyders førnævnte Forsvarsskrift for Colbjørnsen hedder det S. 9: »Efter erhvervet Bevilling til at bruge nye Documenter, saaledes som Placaten af 12te May 1784 har foreskrevet, fremlagde jeg under Proceduren for Høiesteret den fra Rentekammeret mig tilstillede fuldstændige Gienpart af Kroemandens Privilegium,« og den 18de Novbr. 1797 dømte Højesteret: at Jochum Jensen skulde have sin Bevilling forbrudt. Schønheyder anfører S. 27 denne Højesteretsdom. Den er ganske kort, men desværre helt uden Præmisser, saaledes som Underretsdommen:

Jochum Jensen bør have den ham under 25de Januar 1792 forundte Kroeholds-Bevilling forbrudt. I Henseende til den ham for uberettiget Handel paalagte Mulct, saavel som Processens Omkostninger, bør Birketingsdommen ved Magt at stande. I Salarium for Højesteret betaler Jochum Jensen til Kammer-Advocaten 20 Rdl.

En af Højesteretsdommerne, *Peder Hersleb Graah* (1750—1830), havde Sommerbolig i Nærum i Luxdorphs og Hartmanns Gaard. Han havde veget sit Sæde i Højesteret, fordi han »som Indvaaner i Nærum, mueligen vidste mere om Kroemandens Forhold, end hvad Acterne gave Oplysning om«

(S. 26). Hans Brev til Schønheyder af 11te Maj 1799 vidner om, at Højesterets Dom ikke er Udtryk for et Overgreb mod en skikkelig Mand, men Udtryk for den fulde Retfærdighed. Graah skriver nemlig (S. 28):

»At jeg og mine Huusfolk i al den Tid, Kroen holdtes lige overfor min Gaard og Hauge, vare Vidner til alle et lovstridigt Kroeholds Uordener med Støien, Skrigen og Larmen alle Helligsdags Aftener til langt ud paa Morgenen; at sædvanlig saaes baade Gaard- og Huusmænd, om Mandag Formiddag, beskiænkede paa Gaden; at man hørte tale baade om Slagsmaal og Kortspil; at det var et Sagn i Byen og Sognet, saavel at to af Nærums Mænd der have tilsat deres Velfærd, saa at de maatte sælge deres Gaarde, som og at den ene af disse, som solgte til Kroemanden, neppe fik den halve Kiøbesum udbetalt, men maatte liquidere Resten, i hvad han skyldte, som der sagdes for Drikkevare. Derimod have mine Folk sagt mig, at den nu værende Kroemand vel sælger Brændeviin til dem, som henter, men ikke udskiænker til nogen Indenbyesmand, at fortæres i Kroen.«

3½ Maaned efter Højesteretsdommen af 18. November 1797 ansøger den 5. Marts 1798 Chr. Colbjørnsen Rentekammeret om Bevilling til at oprette et *Marketenderi for sine Arbejdere*. Denne Ansøgning er et værdifuldt Dokument til Nærum Bys Historie, og den anføres derfor i sin hele Udstrækning:

»Paa min Eiendom, i Nærum Bye, har jeg giort adskillige bekostelige Anlæg, med Hensigt til at fremme National Vindskibeligheden. Iblandt andre har jeg ogsaa anlagt et Teglværk, indrettet efter ganske andre Principer, end de, der bruges her i Landet. Dette er saa betydeligt, at jeg, i afvigte Aar, har derfra leveret Steen her i Kiøbenhavn for mere end 9000 Rdlr., og Bygmestrene erkiende, at de ere af bedste Slags, baade i Henseende til Materien og Brændingen. Dersom den hyppige Regn (som i forrige Aars Sommer ødelagde næsten den halve Deel af de fabrikerte raa Steen) ikke havde været mig til Hinder, kunde jeg i det mindste frembragt en saadan Produkt for 12.000 Rdlr. Jeg har, for at beholde stadige Arbeidere, til dette og mere, som jeg søger at fremvirke, med Hensyn til Agerdyrknings- og Plantevæsenet, opført 18 Huse, og dertil lagt Haver, med Frugttræer etc. til Beboelse og Brug for Huusmændene; men dette Antal af Arbeidere er endnu ikke tilstrækkeligt i Sommer- og Høst-Maanederne, da jeg behøver 60 à 70 Mennesker dagligen.

For alle disse Folk savnes en væsentlig Ting, nemlig Leilighed til at faae Mad og Drikke, for Betaling, der paa Stedet. Endog for de Arbeidere, som bestandigen boe der, og selv holde Huusholdninger, er det meget besværligt, da enhver af dem maae spilde een Dag, hver Uge, for at gaae ind til Kiøbenhavn, og der kiøbe de fornødne Madvarer.

Der var tilforn en Kroe i Byen, som blev bevilget, med Indskrænkning til at skiænke for udenbyes Folk, i Betragtning af, at der boe adskillige Familier paa Stedet, hvilket vare i Forlegenhed, naar der fra Staden kom mange Fremmede; efterdi disses Kudske og Heste ingensteds kunde faae Huse-Lye eller noget til at fortære. Men denne Kroe blev misbrugt paa en saa skammelig Maade, at Bønderne i Byen og Arbeiderne ved Værket tilsatte baade deres Helbred og Velfærd, ved at drikke og spille Dag og Nat i bemeldte Vertshuus. Endeligen maatte Justitien paatale Sagen, da Advarsler ei frugtede; og Følgen var, at Kroemanden blev, i Høieste-Ret, fradømt sit Privilegium. Nu er der altsaa ingen, som kan forsyne Arbeiderne og Fremmede med Mad og Drikke.

For at raade Bod paa denne Mangel, som giør det umueligt for mig, at beholde Arbeiderne, har jeg besluttet at oprette et Marketenterie. Til den Ende søger jeg underdanigst, at mig maatte forundes et saadant Privilegium til Verket:

1) At jeg maatte der sætte en Marketenter, der skulde have Ret til at falholde de fornødne Spise- og Drikke-Varer for Værkets Arbeidere og Haandværkere, samt at forsyne dem, der ei selv holde Huusholdninger, saavelsom de Fremmede, der komme til Nærum Bye, med tillavet Mad og Drikke.

2) Hvorimod det skulde være Marketenteren aldeles forbudet, under den for ulovligt Kroehold fastsatte Straf, at skiænke for Bønderne eller andre Byens Indvaanere, eller at taale Drikke-Selskaber hos sig; og at Værkets Eier skal, under Privilegii Fortabelse, være pligtig til, dersom Forbrydelsen igientages, strax at udsætte Marketenteren fra Huset og Næringen.

3) Endeligen, at det skal paaligge Eieren at have nøie Opsyn med, at Privilegiet ikke misbruges, eller dets Bud overtrædes; og, dersom det befindes, at han i denne Henseende skulde colludere (samvirke) med Marketenteren, da skal Privilegiet være forbrudt.

Da min Hensigt aldeles ikke er, at giøre mig selv mindste Fordeel af denne ansøgte Bevilling, men jeg blot har det Øiemerke, at mit Værk og mine øvrige almeennyttige Indretninger kunne bestaae og fremtrives; saa tør jeg smigre mig med, at finde den hensigtsmæssige Understøttelse hos et Collegium, der paa den meest udmærkede Maade virker utrætteligen til National-Flidens Tarv og Fremme.«

Det søgte Privilegium at oprette et Marketenderi for Nærum Teglværk blev naturligvis bevilget af Rentekammeret den 11. April 1798 (Nystrøm 346 og 667 med Henvisning til Rentekammerets Expeditionsprotocol 1798 Nr. 633), og Colbjørnsen ansatte som Marketender en Skipper Møller. Alt blev haandhævet paa hæderfuld Vis til Gavn for Teglværkets Arbejdere og for Nærums Beboere uden nogen direkte Fordel i Forpagt-

ningsafgift eller paa andre Maader til Colbjørnsen, der gratis tillod Skipper Møller at transportere Varer ud fra København til Nærum, for at de kunde blive solgt til Arbejderne og Beboerne paa Stedet til billigste Pris. Men der var selvfølgelig en Mand, der saa paa det nyoprettede Marketenderi med skæve Øjne, og det var den for sit uhæderlige Krohold dømte tidligere Kromand, Gaardmand *Jochum Jensen*. Han saa her en Mulighed for at hævne sig paa Colbjørnsen, og han sladrede om sine Forhold til Revolutionsmanden Peter Andreas Heiberg. Det lykkedes ham desværre kun altfor godt at overbevise Heiberg om Uretfærdigheden i Colbjørnsens Fremgangsmaade, saa Heiberg til sin egen største personlige Skade antog sig den onde Kromands slette Sag, og tilføjede den af den danske Offentlighed saa højt fortjente Christian Colbjørnsen en giftig, en dødelig, en ganske utilgivelig Fornærmelse.

Det skete i P. A. Heibergs ubetimelige Skrift »Om Sprog-Grandskning«, udgivet i en Serie, der bar det hykleriske Navn »For Sandhed«. P. A. Heiberg skriver her:

Privilegier. Et Ord, der er sammensat af de to latinske Ord *privantia legibus* [d. v. s. hvad der berøver Lovene deres Kraft]. Man finder allerede Spor hertil i det gamle Testamente. *Naboth* havde et Privilegium paa at holde Kro i Samaria. *Achab* fik Lyst til dette Privilegium, og den skammelige Maade, hvorpaa han, som en mægtig Mand, erhvervede sig det, kan læses i første Kongernes Bog 21de Kapitel. Af denne Historie er der, efter Sigende, skrevet en Tragedie, der skal være spillet paa et privat Theater *nær* ved Kjøbenhavn. (Udv. Skrifter 1884, S. 564).

Slaar vi nu op i første Kongernes Bog, 21. Kapitel, ser vi, at Naboth havde en Vingaard tæt ved Achabs Palads, som Achab ønskede at bytte med en Vingaard bedre end denne, eller at købe for hvad Naboth mente, at den var værd. Men Naboth nægter at afstaa sin fra Fædrene arvede Vingaard til Achab. I sin Nedslaaethed herover lytter Achab til sin onde Hustru Jesabels Raad. Hun skriver Breve i Achabs Navn til de ældste og de ypperste, som var i Samaria og boede nær Naboth, at der skulde føres to falske Vidner imod Naboth, at han har bandet Gud og Kongen. Disse to Belials Mænd vidnede imod Naboth for Folket og sagde: »Naboth bandede Gud og Kon-

gen,« og de førte ham udenfor Staden og stenede ham med Stene, at han døde. Efter Jesabels onde Raad tog da Achab den dræbte Naboths Vingaard til sig som sin Ejendom.

Det er i Virkeligheden en Uhyrlighed af Heiberg at sammenstille tidligere Snapsevært Jochum Jensen i Nærum, der med Rette havde forbrudt sit Privilegium og blev fradømt dette af Landets ganske uvildige Højesteret, men som nu stadig i bedste Velgaaende i Nærum nyder Frugten af sit Rov, unge Peter Nielsens Gaard, med Naboth i Samaria, der af Achab bliver anklaget for Raadet med to falske Vidner for Gudsbespottelse og Majestætsfornærmelse og stenet til Døde, hvorefter Achab tilegner sig Naboths Vinhave som sin egen.

Den rette Reaktion overfor Heibergs utilbørlige og skamløst uretfærdige personlige Fornærmelse havde sikkert været, at Colbjørnsen havde ladet Kammeradvokat Schønheyder, som var inde i Sagen, anlægge *personlig Sag* mod Peter Andreas Heiberg og have faaet denne Smædeskriver idømt Fængselsstraf for Bagvaskelse. Men uheldigvis gik Colbjørnsen i sin Forbitrelse over den lidte personlige Krænkelse altfor urimelig vidt, idet han som den stærke Mand i det Danske Cancellie fik dette til at anlægge *politisk Sag* imod P. A. Heiberg for hans oppositionelle Skriverier, saaledes som »Politisk Dispache«, der var et Forsøg paa at vise statistisk, at Statsudgifterne i Almindelighed, Hofudgifterne i Særdeleshed, var altfor urimelig høje i Danmark i Sammenligning med Frankrig og England. Desuden »Sprog-Grandskning«, der er, hvad vi vilde kalde Blæksprutte-Vid, med undertiden ganske morsomme Udfald mod det danske Enevoldsstyre, som f. Eks. dette:

Konge. En Mand, der er saa skikkelig at tage sig Skylden paa, for hvad hans Ministre gjøre. Det er ikke Ministrenes Skyld, naar det hænder sig, at en Konge ikke vil lade sig bruge af dem, saaledes som Tjenestefolkene bruge en Kat i et Hus. *Det har den forbandede Kat gjort,* siger Tjenestepigen, naar en Tallerken er slaaet i Stykker, eller et Stykke Steg er blevet borte. *Det er hans Majestæts allernaadigste Villie,* siger Ministeren, naar han har udøvet sin Hævn mod den, han hader. Kongen og Katten ere som oftest lige uskyldige. (Udv. Skrifter 1888, S. 559).

Men i sin letforstaaelige personlige Uvillie imod den uretfærdige Fornærmer Heiberg lader Colbjørnsen sig desværre

forlede til at gennemføre, at Danske Cancellie anlægger politisk Sag imod ham for hans Rumlerier i Stedet for personligt at anlægge Sag imod ham for oplagt personlig Ærekrænkelse og derved faa den sletfunderede Bagvasker idømt en begrænset, men virkningsfuld og retfærdig personlig Straf. Nogle Maaneders Fængselsstraf i Stedet for livsvarig Landsforvisning. Resultatet af de stedfundne Overvejelser blev i al Fald, at det Danske Cancellie den 26. Februar 1799 tilskrev Generalfiskal Skibsted (1753—1812):

»Cancelliet har, i disse Dage, seet et nyelig udkommet Blad fra Translatør Heiberg, under Navn af *Sprog-Grandskning*, hvilket findes indført i et periodisk Skrift, der har den Titel: *For Sandhed*. Man er tillige ved denne Leilighed gjort opmærksom paa, at denne Mand, uagtet han i Aarene 1790 og 94 er blevet dømt og straffet for Misbrug af Trykkefriheden og Overtrædelse imod dens Love, har bestandig vedblevet at igjentage lige Forbrydelser, med forøget Dristighed. Til Beviis herom tjene især det fornævnte Blad, saavelsom et andet af samme Slags, som han har kaldet »Suum cuique (d. v. s. Hver sit) til mine Medborgere«, foruden flere, saasom: hans »Politiske Dispache« (P. 4), hans »Svar til Notarius publicus Olsen« (P. 12 og 80), hans »Draabe i det store Hav af Skrivefrihedsskrivter« (P. 22) og hans »Fortale til Komedien Hofsorgen«. Generalfiskalen faar tillige tilsendt de tre Heiberg overgaaede Domme fra 1790 og 1794, og Henvendelsen til ham slutter med Kancelliets Begrundelse:

Forudsat, at det er strafværdigt, i en monarkisk Stat, at drive Spot med monarkisk Regjering, og at det, i ethvert Borgersamfund, er Forbrydelse, naar nogen ved Forhaanelser og Calumnier, søger at nedværdige Statens Regjering, dennes Form og dens Indretninger, eller Foranstaltninger, saa kan dette Collegium ikke skjønne rettere, end at Translatør Heiberg som Forfatter af disse Skrifter, har gjort sig skyldig i bemeldte Overtrædelser. Og da samme ere af ham ofte igjentagne, ligesom de ogsaa bære Præg af det fuldkomneste Overlæg, saa opfordrer Pligt Cancelliet til, i Lovenes Navn, at foranstalte den Paagjeldende tiltalt ved Domstolene.

I Følge heraf anmodes Hr. General-Fisckalen paa Embeds-Vegne, at indstevne Translatør Heiberg for Hof- og Stadsretten, og der paastaae ham dømt efter Loven. Om Udfaldet venter man Underretning til sin Tid.« (Citeret efter Collegial-Tidende for Danmark og Norge 1799, S. 140—41.)

Ved dette ukloge Skridt fik det Danske Cancellie i Almindelighed, Chr. Colbjørnsen i Særdeleshed, den daværende offentlige Mening i Danmark mod sig. Heiberg spillede med Virtuositet den politiske Martyr, der blev udsat for Retsforføl-

gelse, fordi han havde vovet at afsløre den mægtige Mands mislige Handling imod en jævn Mand af Folket, den skikkelige Kromand Jochum Jensen i Nærum, taget hans beskedne Næring fra ham og selv tilegnet sig det fordelagtige Kroprivilegium, som han uberettiget havde frarøvet en skyldfri Mand. Nu havde ganske vist Højesteret mærkelig nok fradømt samme Kromand hans Privilegium, men vor modige Heiberg havde endog i sin »Sproggranskning« vovet at stemple Højesterets Dom som en højst uretfærdig Handling. Naturligvis ikke med direkte Ord, men saaledes, at vi, det intelligente danske Publikum, godt nok kunde forstaa halvkvædet Vise! »*Højeste Ret:* Paa Latin: *summum jus.* Man maa vel tage sig i Agt for at tilføje: *summa injuria.*« De latinske Ord kan betyde den højeste Ret og den højeste Uret. Og hvor frydede man sig ikke over mangen anden halvkvædet Vise i »Sprog-Grandskning«: »*Majestæt:* Et Skjærmbræt, bag hvilket Skjælmere drive deres Spil ustraffet.« Eller ogsaa »*Publicitet:* Den mest fordømmelige Ting i Verden, da den hindrer den onde fra at gjøre alt det onde, han vilde gjøre. Ogsaa sørger man at faa den generaliter prokureret bort.« Meningen er selvfølgelig, at Generalprocurør Colbjørnsen efter Ævne søger at undertrykke Trykkefriheden, fordi han er et ondt Menneske, der ikke taaler at høre Sandheden udsagt om sig selv. Der er ganske givet mange andre lignende lumske Hib i »Sprog-Grandskning«, let forstaaelige af Samtiden, men uforstaaelige af Eftertiden, der har mistet Nøglen til den egentlige Forstaaelse.

Det var ikke Heiberg alene, der førte den forbitrede personlige Bagvaskelseskrig mod Colbjørnsen, nej, Heiberg havde mange ivrige og overbeviste Tilhængere. En af dem var den tyskfødte Kobberstikker *Gerhard Ludvig Lahde* (1765—1833), Mester for det i 1799 stukne voldsomme satiriske Stik »Kroemanden«, rettet mod Christian Colbjørnsen, hvilket vi her gengiver som et samtidshistorisk Dokument af ikke ringe Interesse og Værdi, og som vi nu skal prøve at forklare, lidt bedre tror vi, end Tilfældet er i F. C. Krohns »Samlinger til en beskrivende Fortegnelse over danske Kobberstik« 1889, S. 304—305, Nr. 1841.

Midterskikkelsen er en Karrikatur af Colbjørnsen med udmærket Portrætlighed, der træder paa Oplysningens bræn-

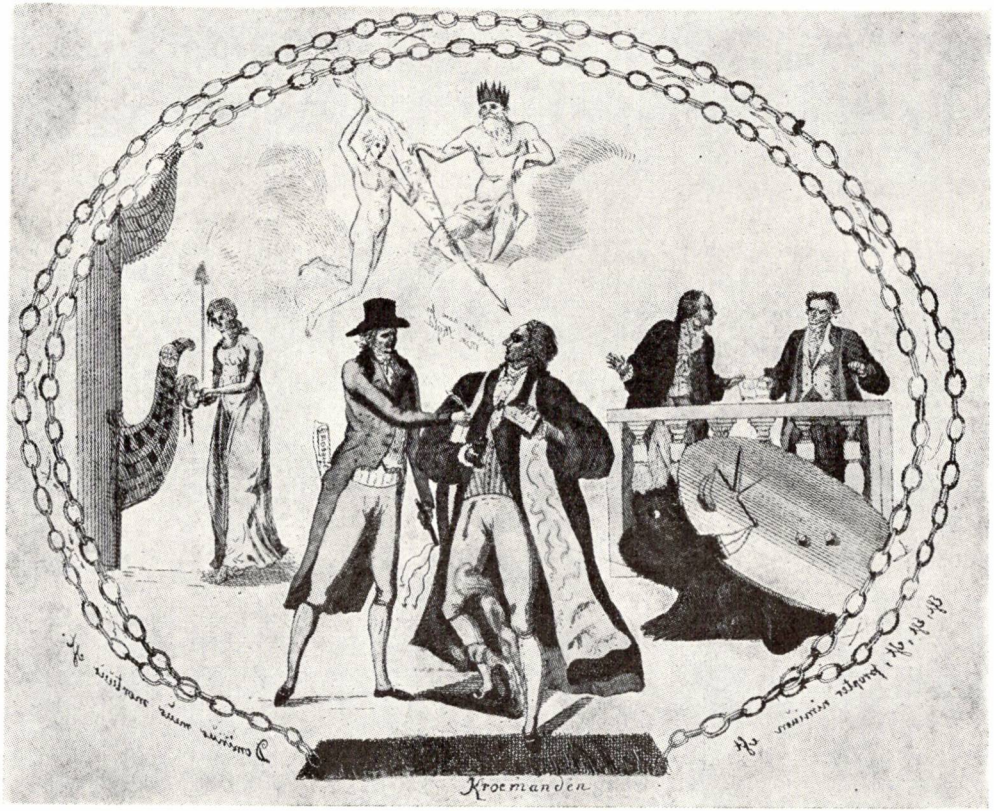

G. L. Lahdes Karrikatur af Colbjørnsen 1799.
(Nærmere forklaret i hosstaaende Tekst. Kgl. Bibliotheks Billedsamling).

dende Fakkel. Han er hyllet i Lovkyndighedens Kappe, men i dens Foer er indvævet Slanger og Ræve. Han rækker et Blækhorn til en ung, stærkt pyntet Advokat med en russisk Knut i Haanden, selvfølgelig en Karrikatur af Højesteretsadvokat Schønheyder, der ved at dyppe i Colbjørnsens Blækhus udtaler hans, men ikke sin egen personlige Mening. Paa Dokumentet, der stikker ud af Schønheyders Baglomme, staar der »Modgift«. Til denne sin Advokat siger Colbjørnsen: »Korsfæster ham (altsaa Kromanden i Nærum) for min Skyld!«

Mens altsaa Midteroptrinet gælder Sagsanlægget for Højesteret, gælder Optrinet til højre Underretssagens Skæbne. Den unge hidsige Anklager til venstre bliver holdt nede af den gamle sympatiske Forsvarer til højre, der overfor sin Modpart indvender »Cui bono«, d. v. s. til Fordel for hvem, nemlig for Colbjørnsen, at Kromanden bliver fradømt sin Bevilling. Vi har rimeligvis her ganske let karrikerede Portrætter af Anklageren Fuldmægtig Klocher og Forsvareren Prokurator P. E. Beyer. Men midt under denne Retsforhandling, der efter Lahdes Mening burde føre til Kromandens Frikendelse, river den vilde norske *Bjørn,* d. v. s. Col*bjørn*sen, Retfærdighedens Vægtskaal og dens Lodder ned af Dommerbordet, d. v. s. at Kromandens Sag bliver afgjort ikke ved retfærdig Dom, men ved uretmæssig Magtanvendelse. En saadan Forvorpenhed bør straffes af den himmelske Retfærdighed, og Jupiter slynger derfor sin Tordenkile, og Apollo sender sin dræbende Pil imod den formastelige. Fra sin syvaarige Latinskoletid i Bremen husker Lahde nogle latinske Brokker, som han nu anvender som Spydigheder imod Colbjørnsen. Pilene har Paaskrift »Post nubila Phoebus«, omtrent samme Tanke som vort Mundheld »Efter Regn kommer Solskin«. Meningen er selvfølgelig, at der nok skal blive Solskin i Danmark, naar først Colbjørnsen er styrtet. Jupiter og Apollon er sikkert Samtidsportrætter, jeg vil formode, at Apollon afbilder selve P. A. Heiberg, og at Jupiters stærkt skæggede Bondeansigt maaske kan være et Portræt af Jochum Jensen.

Mens disse tre Figurgrupper er umiddelbart let forstaaelige, gælder det ikke Figurgruppen til venstre, en kvindelig Figur, der tapper af en Hane paa en Skibssnabel fra et romersk Skib paa en Søjle. Helt umuligt er det vel ikke, at Kvinde-

figuren kunde forestille Fru Colbjørnsen og hentyde til københavnsk Samtidssladder, som Heiberg har bevaret i sine Erindringer fra 1830, og som Krohn anfører i sin Kommentar: »Just paa den Tid trængte Schønheyder til Penge og havde indgivet til Regjeringen en Ansøgning om et Laan af et Par Tusinde Daler. Aldrig saa snart var hans lille Skrift (imod Heiberg og for Colbjørnsen) averteret til Salg i Avisen, førend Laanet blev ham bevilget.«

De fire Figurgrupper foruden den franske Frihedshue paa en Stang, omgiven af Straaler, omslynges af en Dobbeltlænke, indenfor hvilke der findes en lang Række Pennefjer. Denne Indramning maa sigte til den efter russisk Tryk indførte Indskrænkning i Trykkefriheden igennem Forordningen af 27. September 1799, udfærdiget af Chr. Colbjørnsen, og yderst forhadt af det daværende republikanske Parti, fylket om P. A. Heiberg som sin Fører, der hævder, at Landets stolte, men som vi har set, stærkt misbrugte Trykkefrihed af 1790 nu var lagt i Lænker. Ogsaa den latinske Underskrift sigter til Trykkefrihedens »Død«. Den lyder »Est, est, est, propter nimium est — Dominus meus mortuus est.« Indskriften betyder: »Det er, er, er, det er altfor meget, min Herre er død.« Rimeligvis er dette forbitrede Indlæg mod Colbjørnsen blevet til lige efter Trykkeindskrænkningsforordningen af 27. September 1799, men de nærmere Omstændigheder ved Udgivelsen kender vi desværre ikke.

Colbjørnsens eget Forhold til Trykkefrihedsspørgsmaalet fremgaar af et Brev til Rahbek af 27. November 1790:» De skrive et Par Ord om Trykkefriheden, som røbe Bekymring for dens Skiæbne. Men see De ikke, min Ven! see De ikke Danmarks Skyts Engel, dets kiække Frederick, og den ædle Bernstorff at staae, som Vogtere, ved dens Alter? Hvorledes skulde dette da kunne vanhelliges? Nej! vær De og hver Fædrenelandets, hver Friheds og Videnskabernes Ven tryg. Lænkerne brydes ikke paa et Sted, for at smedes til et andet; de tages ikke af Bonden for at lægges paa Philosophen.« (Den Abrahamske Autografsamling, H 29, 4 Nr. 492. Sml. K. L. Rahbek: Erindringer af mit Liv IV, S. 65).

Danske Cancellie og Chr. Colbjørnsen havde ønsket at føre den alvorlige politiske Sag imod Heiberg for Hof- og Stads-

rettens lukkede Døre. Men Heiberg førte med stor Dumdristighed Kampen ud i Offentligheden, idet han udgav Indlæggene i den politiske Sag imod og for ham selv i en Seriepublikation »Læsning for Publicum« 1799. Dette sensationelle Skrift vakte stor Opsigt, gik af som varmt Brød og gav Heiberg for de Tider saa usædvanlig høje Forfatterindtægter som 25 Rigsdaler Arket (d. v. s. 16 Sider), i vore Dage altsaa vel mindst 500 Kr. Arket. Den politiske Retssag i dens Enkeltheder skal vi slet ikke her følge — kun det personlige Mellemværende mellem Colbjørnsen og Heiberg, der i »Læsning for Publicum« blev, kan man næsten sige, skærpet til det alleryderste af den højst ukloge P. A. Heiberg i skærende Modstrid med hans ellers snildt tilrettelagte Forsvar. Det var ham for enhver Pris om at gøre i den samtidige danske Offentligheds Øjne at faa stemplet Chr. Colbjørnsen som ondsindet Slyngel og nederdrægtig Skurk. Kan det dog være muligt? Ja, det var desværre for Heiberg selv muligt. Lad os anføre, hvad P. A. Heiberg i sin Skrivefrækhed tillod sig straks paa allerførste Side af »Læsning for Publicum« 1799:

»Bogstavet N. haver beklaget sig for mig, at det nu i mange Aar er bleven misbrugt til at betegne een eller anden ubenævnt Person, som det meget ofte skammer sig ved. Den Lumpenhed har N. N. begaaet. N. N. er en Skurk. Saaledes har Talen hidindtil lydet. N. føler det Ydmygende deri, og anmoder om at blive afløst fra den forfærdelige Post, at være *sentinelle perdue* (d. v. s. fortabt Skildvagt, Skildvagt paa Uriaspost) sin heele Levetid igjennem. Det foreslaaer til den Ende Bogstavet *C.*, hvis Lyd synes mere passelig til denne Post. Ved at sige C. C., der udtales See! See! fordrer man Opmærksomhed; og altsaa er det billigt, at dette Bogstav en Gang træder frem for at afløse en gammel Krigskammerat, der er blevet graae under sine Vaaben... Efter disse Omstændigheder kiendes for Ret: N. N. skal være i Naade afløst fra sin ubehagelige Post, og skal samme for Eftertiden forestaaes af C. C.... I Følge heraf bruger jeg for Eftertiden C. C. i Stedet for N. N.«

Ved denne lumske Brug af Chr. Colbjørnsens Forbogstaver faar Heiberg Mulighed til at ramme sin Fjende det ene Stik ud efter det anden under Læserens Skadefryd. Allerede S. 5 hævder Heiberg, at han trods den alvorlige og farlige Anklage kan sove roligt, men det kan Colbjørnsen ikke. »Da Stævningen var udtaget imod mig,« skriver Heiberg, »og offentliggjort i Collegial-Tidenden, spurgte mine Venner mig

som Proprietæren i Holbergs Den ellevte Junii: »Monsieur (d. v. s. Min Herre) kan vel ikke sove roelig om Natten ved disse Tider?« og jeg svarte ordentlig, som skrevet staar: »Jo, min Troe, kan jeg saa, men jeg veed ikke, hvorledes C. C. kan sove.««

I Læsning for Publicum Nr. 8, S. 121, gaar Heiberg over til direkte Angreb paa Chr. Colbjørnsen i Anledning af Jochum Jensens Sag:

»Skulle da den, der bruger sin Pen, nyde mindre Faveur af Lovene, end den, der bruger Munden? og det i et Land, der bryster sig af Love, der skulle beskytte Skrivefriehed (som Colbjørnsens Trykkefrihedsforordning af 1790)? Et Exempel skal giøre dette tydeligere. Sæt, at J. J. har i et trykt Skrift beskyldt C. C. for at have ved Nedrighed og Underfundighed skilt ham ved en Eiendom, en Rettighed, et Privilegium, eller andet saadant, og sat sig selv i Besiddelse deraf. C. C. tier stille dertil, fordi han veed, at der existerer et Dokument, eller at der lever Vidner, som kunne bevise Rigtigheden af Paasagnet. Men efter et Aars Forløb, eller længere, brænder Dokumentet, eller Vidnerne døe; nu lægger C. C. Sag an, fordi han veed, at Beskyldningen ikke længer kan bevises. Skulle da vel J. J. kunne dømmes som Injuriant, blot fordi hans Paasagn var trykt; da han derimod ville blive frikiendt, ifald samme havde været fremført mundtligt, endog i Paahør af et heelt Kirkesogns Almue?«

Denne Heibergs direkte Beskyldning mod Colbjørnsen for at have optraadt nederdrægtigt og underfundigt imod Kromand Jochum Jensen i Nærum, gik Chr. Colbjørnsen meget nær til Hjerte. Kammeradvokat Schønheyder fortæller i sit umiddelbart derefter i Maj 1799 publicerede Forsvarsskrift for Colbjørnsen: »Noget til Oplysning for Publicum angaaende Translateur *Heibergs* Fortælling om den Nedrighed og Underfundighed, som af C. C. skal være forøvet mod J. J.« 1799, S. 5, at »Conferentsraad Colbiørnsen for nogle Dage siden af ham forlangte en Species facti (Oversigt over det faktisk skete), hvilket han vilde bruge som Bielag ved et Skrift, han havde i Sinde at udgive, og hvorpaa han allerede havde begyndt; men jeg forefandt Conferentsraaden i en Forfatning, som giorde mig det til Pligt, at fraraade ham dette Arbeides videre Fortsættelse. Han var af kiendelig Nervesvækkelse syg, og jeg saae, at det alt for meget angreb hans Sind og Helbred at skrive imod denne Kalumnie. Jeg kiendte Sagen ligesaa godt, og i adskillige Dele bedre end han; og jeg tilbød mig derfor, at

jeg, som tredie og upartisk Mand, vilde i eget Navn skrive det fornødne til Sandhedens Oplysning.«

Det fremgaar af Schønheyders lille værdifulde Bog, at Colbjørnsen til Sagens sandhedsmæssige Opklaring har skrevet tre personlige Breve, det første den 9de Maj 1799 til sin Marke-

Højesteretsadvokat C. M. Schønheyder, o. 1825.
(Kgl. Bibliotheks Billedsamling).

tender i Nærum, Skipper Møller, det andet den 11. Maj til Forvalter og Gartner Jantzen i Nærum og det tredie d. 16. Maj til Pastor Christopher Nyholm i Søllerød.

Disse tre Breve er skrevet i dirrende Harme over at se sin personlige Ære besudlet af sin bitre Fjende Jochum Jensen og hans Haandlanger Peter Andreas Heiberg. Colbjørnsen skriver først til Skipper Møller:

»1) Har jeg ikke overdraget Dem Marketenteriet til Nærums Teglværk, uden derfor at accordere mig noget, enten i Forpagtnings-Afgift, eller mindste Fordeel i andre Maader; og derimod paalagt Dem, som en Hoved-Pligt fra Deres Side, at sælge Arbeiderne og Beboerne der paa Stedet deres Fødevarer for de billigste Priser, og at De ikke nogensinde maatte tage høiere Betaling derfor, end det, som Folkene kunde kiøbe Varerne for her i Kjøbenhavn?

2) Sagde jeg Dem ikke, førend De imodtog dette Marketenterie, at mit eeneste Øiemerke med denne Indretning var: at Arbeiderne og

Beboerne kunde have Nytte deraf, og spares for at gaae til Byen eengang eller fleere, om Ugen, for at kiøbe det Fornødne til deres Livs Ophold; hvorved de forspildte deres Dagløn, for den Dag, de maae hente disse Varer?

3) Har jeg ikke, ved enhver Leilighed, mindet Dem om, og paa det indstændigste anbefalet Dem, at understøtte og udføre denne min velmeenende Hensigt, og, til desto bedre Opfyldelse heraf, tilladt Dem, at transportere Varerne derud med mine Fartøier, uden Betaling?

Deres Svar maae være saaledes overeensstemmende med Sandhed, at De kan bekræfte det med Eed.

Kiøbenhavn den 9de Mai 1799.

Colbiørnsen.«

Skipper Møllers Svar lyder kort og godt: »Disse Spørgsmaale kan jeg ikke andet end besvare med Ja; hvilket bekræftes under min Eed: Saa sandt hielpe mig Gud og hans hellige Ord!«

To Dage senere, den 11. Maj 1799, lige efter at have modtaget Skipper Møllers Svar, retter Colbjørnsen fem Forespørgsler til sin Nærum-Forvalter, Gartner paa Sofieshøj Christian Gottschalk Jantzen (1770—22. Februar 1801):

»Forvalter og Gartner Jansen anmodes herved, at meddeele Svar paa følgende Spørgsmaale, saa sandfærdigen, som han kan bekræfte samme med sin Eed:

1) Hvormange Arbeidsfolk havde jeg, i afvigte Sommer paa Nærum til Værket, Agerdyrkningen, og de øvrige Indretninger, som jeg der har giort?

2) Om ikke Arbeiderne klagede over, at de ei kunde faae Føde der paa Stedet, og om ikke nogle gik bort, fordi jeg ikke kunde skaffe dem samme, og ei heller tage saa mange i Kost hos mig selv?

3) Om det ikke var af denne Aarsag, at han (som har Opsynet og Forvaltningen over alle mine Indretninger paa Nærum) bad mig, at forskaffe et Marketenterie der paa Stedet, uden hvilket det blev ham umueligt at beholde de Arbeidere, som vare fremmede og ei havde Huusholdninger der?

4) Om jeg ikke har paalagt ham, at vaage over, at Marketenteren behandler de Fremmede og Beboerne af Nærum saa billig, at denne Indretning kan blive til Fordeel for disse fattige arbeidende Mennesker?

5) Om det ikke er ham bekiendt, at jeg ingen Forpagtning har vildet tage af Marketenteren, men blot paalagt denne, som Pligt, at sælge Fødevarerne til Arbeiderne for de ringeste Priser, som mueligt, og at disse aldrig maatte overstige det, som Spekhøkerne i Kiøbenhavn solgte deslige Varer for.

Kiøbenhavn den 11te Mai 1799.

Colbiørnsen.«

Ogsaa Gartner Jantzens Svar er kort og godt. Han svarer til Spørgsmaal 1): »Antallet efter dette var 70—80 Mennesker daglig.« De fire andre Spørgsmaal besvarer han med Ja, og han tilføjer: »Dette kan jeg med Saligheds Eed bekræfte.«

Saa skriver Colbjørnsen den 16. Maj 1799 sit tredie Brev til sin Sognepræst i Søllerød, Christopher Nyholm.

»Pro Memoria.

Jeg beder, at Deres Velærværdighed vil have den Godhed, til Ære for Sandheden, at meddele mig Deres Svar paa følgende Spørgsmaale:

1) I den Tid, Jochum Jensen holdte Kroe paa Nærum, beklagede da ikke Byemændenes Koner sig ofte for Deres Velærværdighed over, at deres Mænd bleve forledede til Drik og Dobbel i dette Kroehuus?

2) Har De ikke advaret og igientagne Gange formanet Kroemanden, i denne Anledning?

3) Er det ikke Sandhed, at Byens Quinder (Aaret førend Kroemanden blev tiltalt, efter Rentekammerets Foranstaltning) kom til mit Huus, en Mandag Eftermiddag, imedens De spisede hos mig, og kaldte os begge ud, samt beklagede for os, med deres grædende Taarer, at deres Mænd og Sønner havde sat paa Kroen fra Løverdags Aften, og bade os indstændigen og veemodigen, at vi ville hielpe dem til at faae raadet Bod paa de Uordener, som denne Kro forvoldede, og afværge den deraf flydende Ødelæggelse for dem og deres Børn?

4) Gik vi ikke begge, bevægede af disse Bønner, til Kroen, og formanede Mændene, som vi fandt der, til at gaae hiem, samt forestillede dem de ulykkelige Følger, som deres Forledelse til Sviir og Drukkenskab vilde drage efter sig, for dem selv og deres Familier?

5) Om Deres Velærværdighed ikke, baade før og efter den sidstbenævnte Tid har beklaget Dem for mig over den Immoralitet, som Misbruget af den omhandlede Kroe udbredede i Deres Menighed; og derfor bedet, at jeg, som Medlem af det øverste Justits-Collegio, vilde tage mig af denne Sag?

6) Om jeg ikke har svaret dertil, at Opsynet med Politievæsenet vedkom Amtmanden; og at jeg altsaa nødig vilde blande mig i dennes Embeds-Sag, især da jeg selv ikkun er Bonde paa Nærum, og ei Embedsmand der paa Stedet, men ikkun i det Collegio, hvor Kongen har sat mig?

Bekræftelsen af Deres Svar herpaa udbeder jeg mig, ved Deres Ære og Samvittighed.

Kjøbenhavn den 16de Mai 1799.

Colbiørnsen.«

Nyholm svarer Dagen efter langt mere udførligt end Skipper Møller og Gartner Jantzen paa Colbjørnsens Forespørgsler:

»De mig af Deres Høivelbaarenhed Hr. Conferenceraad Colbiørnsen opgivne Spørgsmaale besvarer jeg ved min Ære og Samvittighed saaledes:

1) Byemændenes Koner, især unge Niels Andersens, som solgte Gaarden siden, og gamle Niels Andersens, som ligeledes solgte sin Gaard, klagede begge, hiin over sin Mand, denne over sin Søn, at Kroen var det Sted, og Jochum Jensen var da den, som holdt Kroe, hvor Dage og Nætter bleve henbragte til Sviir og Spil. Desuden beklagede i Almindelighed Konerne sig over Kroens Uordener, og forsikrede, at deres Mænd tilsatte deres Tid og Velfærd der.

2) Jeg veed tilforladelig, at jeg har advaret meer end eengang Kroemanden, og talt mod den Ryggesløshed, som herskede i hans Kroe.

3) Det er uimodsigelig Sandhed, at Byens Quinder kom til Conferenceraadens Huus, og det forholder sig efter alt, hvad dette Spørgsmaal indeholder.

4) Vi gik i Kroen, vi fandt Mennesker ved Drukkenskab fornedrede under Dyret. Deres Høivelbaarenhed afmalte dem deres Levnets ulykkelige Frugter — jeg ligeledes.

5) Det har jeg virkelig giort.

6) Tilforladelig har Hr. Conferenceraaden saaledes svaret mig.

Søllerød den 17de Mai 1799.

Nyholm.«

Desværre ved vi ikke ganske nøjagtigt, naar den i Spørgsmaal 3 omtalte Middagsspisning paa Sophieshøj og det deraf følgende Besøg i Jochum Jensens Kro har fundet Sted, men Sandsynligheden taler for, at det maa være sket i Maj 1795, ganske kort før at Nyholm Torsdag d. 28de Maj 1795 rejser Sagen ved personlig Klage til Danske Cancellie. Tidligere har Colbjørnsen afvist Sagen for sit Vedkommende, men hans direkte Oplevelse af de klagende Kvinder paa selve Nærumgaard og det derefter stedfundne Besøg i Jochum Jensens — ikke Kro, men Snask, har bestemt ham til personligt at gribe ind og føre Sagen igennem til dens Afslutning med samme energifyldte Adræthed som i hans Kamp mod en adelig Modstander som Kammerherre Lüttichau til Tjele i 1790, hvor han ikke helmede, før Modstanderen var dømt ved Højesteret.

Disse tre personlig sande Skrivelser fra Colbjørnsen overbeviser Læseren om, at Initiativet til Marketenderiet var udgaaet fra Gartner og Forvalter Jantzen paa Nærumgaard, at Marketenderiet skulde afhjælpe Arbejdsfolkenes Forlegenhed uden at give Colbjørnsen direkte personlig Fortjeneste ved

Skipper Møllers Forpagtningsafgift af Marketenderiet, og at Nyholms og Colbjørnsens Kamp mod Jochum Jensens Krohold var bestemt af, at dette var til ubodelig Skade for Nærumboernes Arbejdskraft, Økonomi og Moralitet. Men desforuden giver Schønheyders lille Skrift en Oversigt over Stridens Gang, og en Afsløring af Jochum Jensens Jacob-Skomagervirksomhed, der ikke kan ønskes mere indlysende. Hvem kan med sin Fornufts fulde Brug i Behold tro om Hædersmænd som Pastor Nyholm eller Højesteretsdommer Peter Hersleb Graah, at de med velberaad Hu lyver og bagvasker en skikkelig og hæderlig Mand for at dække over eller for at tækkes Colbjørnsen. Med egne Ord siger Kammeradvokat Schønheyder (S. 14) til Fordømmelse af Jochum Jensen: »Nu erindre man da, hvorledes Jochum Jensens Kroehold var. Unge og Gamle hendreve Nætter og Dage paa Kroen med Drik og Spil, tilsatte Helbredet og Formue, ødelagde deres uskyldige Familier, og indførte en Ryggesløshed i Sæder, der baade for dem og Efterslægten kunde have de bedrøveligste Følger.«

Hvad havde været mere naturligt, hvis denne Schønheyders Karakteristik af Jochum Jensen og hans Snaskevæsen havde været oplagt uretfærdig, end at P. A. Heiberg med Støtte af den drevne og dygtige Sagfører P. E. Beyer havde anlagt Sag mod Kammeradvokat Schønheyder for Ærekrænkelse af en hæderlig og udadlelig Kromand. Det havde selvfølgelig været et Nederlag for Colbjørnsen, som battede, men baade Heiberg, Jochum Jensen og Beyer vogtede sig vel, de vidste kun altfor godt, at hvad Schønheyder skrev, var Sandhedens Ord, at det var »uimodsigeligt, at Schønheyder var Sandhedens Tolk«. »At jeg vilde være *Sandhedens Tolk,* og intet andet, det var ogsaa Colbjørnsens Begiering til mig,« skriver Schønheyder (S. 5).

Det havde vel i det mindste været rimeligt, at en saa intelligent Mand som P. A. Heiberg var blevet klar over, at den brave Jochum Jensen dog nok ikke var slet saa fint Papir, som Heiberg først i sin Forblindelse og i sit Had til Colbjørnsen havde troet. Saa skete der for ham en skæbnesvanger Ting, som han fortæller om i sine »Erindringer af min politiske, selskabelige og litterære Vandel i Frankrig« af 1830, S. 18.:

»En Aften fik jeg Besøg af en Ubekjendt, der udgav sig for at være en Embedsmand fra Landet. Han talede til mig om *Colbjørnsens* skammelige Adfærd i *Jochum Jensens* Sag, der først ved mig havde faaet en Offentlighed, som den forhen manglede, men som nu tildrog sig alle Menneskers Opmærksomhed. Han sagde mig end videre, at Akterne i denne Sag vare mærkværdige, og at man ikke kunde nægte mig en Afskrivt deraf, imod Betaling, naar jeg derom meldte mig hos Vedkommende. Dette gjorde jeg, og da jeg havde faaet Akterne, lod jeg dem strax trykke. Her laae nu hele denne lumpne Sag aabenlyst for Publikums Øyne, og *Colbjørnsen* havde ikke længere den Trøst og Udflugt at benægte mine Beskyldninger, som ubeviiste.«

Hvem denne Ubekjendte, der udgav sig for at være en Embedsmand fra Landet, maa have været, er ikke svært at gætte, naar man tænker paa den Ihærdighed og Iver, hvormed P. E. Beyer har bestræbt sig for at vaske Jochum Jensen hvid. Det maa være P. E. Beyer, der har givet Heiberg Anvisning paa, hvorledes han skulde faa Birkedommer Hans Jørgen Bang til at udlevere Forhørsakterne fra Nærumsagen, som denne havde i sin Varetægt som Underretsdommer. Det være nu rigtigt eller ej, hvad vi har ment om Beyers Medskyld i Heibergs for ham selv skæbnesvangre Fadæse, Heiberg udgav i al Fald senere i 1799 »Akterne ved Kjøbenhavns Birketings Ret i Sagen imod Kromand Jochum Jensen i Nærum.« Vi har tidligere anvendt dette for Jakob Skomager-Kromanden fældende Kildeskrift til Belysning af de forskellige Nærumboeres ynkelige Holdning i Retssagen mod Skadedyret Jochum Jensen, og hvorledes Pastor Nyholm og Colbjørnsen skammelig blev svigtet, for ikke at sige forraadt, af de Kvinder og Mænd, hvis Sag de saa uegennyttigt havde talt.

Tør nu Heiberg ved at udgive disse vidtløftige Forhørsakter for Alvor paastaa, at Underretsdommen var Ret, mens Højesteretsdommen var blodig Uret mod samme Jochum Jensen, saaledes som Heiberg tidligere i Sproggranskning havde insinueret? Nej, det tør Heiberg slet ikke. Han siger nemlig i sin Indledning til Forhørsakterne S. V følgende:

Heiberg siger: »At Kroemanden Jochum Jensen har forbrudt sig og fortjent sin Straf, det maae man antage for afgjort. Men, at »Jochum Jensen, endskjøndt han havde forbrudt sig, sikkert havde mange Colleger, der vare større Forbrydere end han, derom vil enhver, efterat have læst disse Akter, finde sig moralsk overbeviist.« Heiberg skriver senere i sin Fortale (S. XV): »Tilsidst maae jeg tilføje, at Jochum

Jensen, hvem jeg ikke personligen kjender (???), har, saavidt jeg har kunnet erfare af dem, der kjende ham, Ord for at være en brav, retskaffen, og i sin Stand saare agtværdig Mand, hvilket ikke saa sjelden er Tilfældet med Mænd, der er dømte for Overtrædelser af Anordninger, endskjønt denne deres Retskaffenhed i andre Henseender ikke kan fritage dem for Straf, hvor og naar de virkeligen forsee sig (!!!). Og hvorfor skulde man ikke ogsaa kunne være en skikkelig Mand, uagtet man kan være saa uheldig at overtræde Anordninger, hvis Mening man undertiden maa præsumeres (d. v. s. antages) ikke at kunne forstaa, siden de Lovkyndige selv ikke sjelden ere ueenige om deres Fortolkning?«

Se, det kan man kalde at snakke sort, for om mulig i godtroende Læseres Øjne at vaske Snapsevært Jochum Jensen hvid! Men hvorledes stiller Heiberg sig nu overfor selve Colbjørnsen, efter at Schønheyder havde taget Tyren ved Hornene og haandfast havde stemplet Heibergs lumpne Benyttelse af Initialerne C. C. og J. J. Tør Heiberg trods Schønheyder fastholde sin tidligere Karakteristik af C. C.s Opførsel imod J. J. som *nedrig* og *underfundig?* Det tør Heiberg i Virkeligheden ikke, men hvad han tør for at dække sit Nederlag, er at insinuere, at Colbjørnsens Optræden imod Jochum Jensen skyldes Hævnfølelse over et tabt Slag i en tidligere Vejsag imod Jochum Jensen. Han skriver i 1799 (S. XII): »Existere der ikke *nogle Omstændigheder om en Vej over Jochum Jensens Ager,* der kunne give nogen mere Oplysninger angaaende Sagen om hans ulovlige Kroehold? Læseren seer heraf, at jeg ikke er Jochum Jensens Advokat; men at jeg meget mere søger at faae oplyst alt, hvad der kan tjene til at lægge hans Synder for Dagen. Vilde blot Hr. Schønheyder gaae mig til Haande deri!«

Mange Aar senere, i sine Erindringer 1830 (S. 15 f.), udtaler Heiberg sig ganske aabenlyst om denne Vejsag, men da er Colbjørnsen for længst død og saaledes ude af Stand til at forsvare sig mod Heibergs Angreb. Han skriver nu i 1830 følgende:

»Stolende paa Folkets høye Agtelse og Nationens Hengivenhed for ham, troede Colbjørnsen nu at kunne ustraffet foretage alt; og her stødte hans Fod imod en Steen, der gav ham et dybt, og, som jeg troer, et ulægeligt Saar. I Egnen af Bondebyen *Nærum,* ikke langt fra Kjøbenhavn, eyede han et Teglværk. En Kommunikations-Vey imellem dette Teglværk og en anden liden Eyendom var, om just ikke

aldeles nødvendig, saa dog af megen Vigtighed for ham, men denne Vey maatte lægges over en Ager, der tilhørte Kromand *Jochum Jensen* i Bondebyen. Overbeviist om at en saa ubetydelig Person ikke torde vove at modsætte sig hans almægtige Villie, lod han, Eyeren uadspurgt, begynde paa at nedlægge Stene i Ageren, der hvor Veyen skulde gaae. Men Kroemanden tog Sagen mere alvorlig end man havde ventet, og Colbjørnsen saae sig nødt til at opgive sin Plan, og at lade ophøre med Arbejdet. Over en saadan Formastelse maatte der tages Hevn, og denne Hevn udeblev ikke lenge. Man opdagede en gammel støvet Forordning, der forbød Kroehold i de Bondebyer, der ikke ligge ved en almindelig Landevey, og dette var netop Tilfældet med Nærum Bye. Nu blev en Proces anlagt mod *Jochum Jensen* til Fortabelse af hans Privilegium. Et Forhør blev optaget, og derved beviist at der, to eller tre Gange, havde været Slagsmaal i Kroen; og disse Betragtninger tilsammentagne vare tilstrækkelige til at fradømme Manden sit Privilegium, hvilket da ogsaa blev Udfaldet af Sagen.«

Hvorfor har Heiberg i 1799, da det gjaldt saa meget for ham, ikke stillet sine Spørgsmaal om Vejhistorien til Schønheyder i *fast og bestemt Form?* Var det nemlig en ubestridelig Kendsgerning, at Colbjørnsen i 1793 eller saa havde forurettet Jochum Jensen i et Vejspørgsmaal, havde trukket det korteste Straa i Meningsudveksling eller Retssag, og derfor af lav Hævnlyst havde paaført Jochum Jensen først en mislykket Underretssag og derefter en vunden Højesteretssag til Fortabelse af hans Kroprivilegium, saa var det jo netop nu det rette Tidspunkt for Heiberg at afsløre Colbjørnsen i hele hans menneskelige Ynkelighed og derved sige B, naar man først i »Læsning for Publicum«, 1799, havde sagt A. Mon ikke Aarsagen til Heibergs personligt svage Optræden i 1799 skulde være den, at Heiberg efterhaanden havde faaet en ubehagelig Fornemmelse af, at der ikke var reel Bund i Jochum Jensens Vejsags-Sigtelse imod Colbjørnsen, at det tværtimod kunde være det rene Opspind og Bagvaskelse fra Kromandens Side for vedblivende at faa Heiberg til at tage sig af hans lumpne Kroholdshistorie. Det faktiske i denne Løgnehistorie belyses af Kortet 1771. Indtil 8. Februar 1794 ligger Jochum Jensens Jord med Gaard G nordøst for Nærum, mens Colbjørnsens Jord ligger syd for Nærum. Fra og med 8. Februar 1794 ejer Jochum Jensen ogsaa Jord syd for Nærum, nemlig Peder Nielsens Gaard Nr. 2, ens med 1771-Kortets Gaard E. Paa dette Tidspunkt havde Colbjørnsen gennem sin egen Jord Nabo-

gaarden mod vest (1771 — Gaard D) al den Vejforbindelse mellem Sophieshøj og Wesselsminde, han kunde ønske sig, og havde ingen Anledning til at genere sin Naboejer, Kromand Jochum Jensen, saa meget mindre som deres Jordlodder var skilt af Markvejen Nærum—Wesselsminde af 1771.

Efter min Opfattelse sætter Heiberg sig i 1799 i sit Spørgsmaal til Schønheyder imellem to Stole. Erkende, at han aabenbart maa have gjort Colbjørnsen blodig Uret i de Fornærmelser, han havde tilføjet C. C., havde Heiberg i 1799 ikke moralsk Mod til, det vilde jo ogsaa have været et beskæmmende personligt Nederlag for ham i hans opviglede Tilhængeres Øjne. Han har paa den anden Side heller ikke moralsk Mod til at gennemføre Sagen til dens bitre Ende og ved Prokurator Beyers Hjælp føre Sandhedsbevis for, at Colbjørnsens Optræden imod Jochum Jensen ganske givet har været dikteret af lavsindet Hævngerrighed og af smudsig Egennytte, som den uædle Karakter Chr. Colbjørnsen i Virkeligheden var. Nej, Heibergs insinuerende Spørgsmaal til Schønheyder om Vejen over Jochum Jensens Ager er i Realiteten samme Handlemaade som den modige Mand, der kryber ind under Bordet og tilraaber sine Tilhængere: »Saa I, hvor jeg stod mig?« Over 30 Aar efter, da Colbjørnsen forlængst laa under Mulde, er Heiberg modig nok til igen at krybe frem under Bordet og tilsmudse Colbjørnsens Ære og Eftermæle, men da det for Alvor gjaldt i 1799, var Heiberg en Pjalt.

Sagen er den, at Schønheyders Indlæg har været et Tordenslag for Heiberg. Heiberg maa have været intelligent nok til gennem dette Indlæg at se, hvorledes det virkelig hang sammen, at Colbjørnsens Adfærd for at faa en Jakob Skomager-Kromand i Nærum fradømt sit misligholdte Privilegium var fuldt berettiget, en selvfølgelig Støtte af en ædelttænkende myndig Mand for hans velmenende, men personligt svage Sognepræst Christopher Nyholm i hans embedsmæssige Bestræbelser for at hæve den offentlige Moral i Søllerød Sogn. Heiberg maatte ligeledes være intelligent nok til at indse Sandheden af, at Colbjørnsens senere Erhvervelse af et Marketenderprivilegium i Nærum er sket for hans Arbejderes Skyld, men ikke for selv at drage direkte personlig Fordel af dette Privilegium. Men Heiberg har desværre for ham selv ikke

været anstændig nok til overfor den danske Offentlighed at erkende sin personlige Uret overfor Colbjørnsen i Nærumsagen og give Colbjørnsen den personlige Oprejsning, denne havde Krav paa af sin Fornærmer. Derfor er, for mig at skønne, P. A. Heibergs Maskepi med den hævngerrige Kromand i Nærum en Plet paa hans blanke Skjold.

Hvorledes bærer Heiberg sig ad overfor Colbjørnsen nogle faa Aar efter, da et nyt Tordenslag rammer ham i Udlændigheden i Paris, at hans unge Hustru Thomasine Buntzen vil skilles fra ham og gifte sig med sin Elsker, den landflygtige svenske Adelsmand Gyllembourg-Ehrensvärd. Heiberg ydmyger sig saa dybt, at han beder Colbjørnsen personligt om at maatte vende hjem til Danmark! Lad os mærke os, hvad Heiberg skriver om Colbjørnsen personligt i dette Brev, som desværre aldrig kom Colbjørnsen i Hænde, da det blev holdt tilbage af Heibergs Hustru. Brevet citeres efter Johanne Louise Heibergs Bog »P. A. Heiberg og Thomasine Gyllembourg«, fjerde gennemsete Udgave ved Aage Friis og Just Rahbek, 1947, I, S. 131—132:

Paris den 20de September 1801.

Herr Conferenceraad og General Procureur
Christian Colbjørnsen
i Kjøbenhavn.

Deres Høyvelbaarenhed!

De har seiret over mig som over Deres Fiende. Men en langt skiønnere Triumf staaer endnu tilbage for Dem — den at gjøre vel imod Deres Fiende. Jeg smigrer Dem ikke; men jeg har altid vidst, at De er istand dertil, at denne ædle Stoltheed er eet af de skiønneste Træk i Deres Karakteer. Jeg erklærer reent ud, at jeg har faa Venner, som jeg i en vigtig Sag med større Tillid fortroer mig til end til Dem, der er min Fjende, og hvis Ven jeg vel neppe nogensinde bliver ... Udvirk, at jeg erholder Tilladelse til at henleve mine øvrige Dage i min Families Skjød i mit kjere Fædreneland ... Jeg lover Dem intet derfor, uden Bevidstheden om at have gjort en god Gjerning. Mit Venskab kan jeg ikke love Dem; det er Dem vel ogsaa ligegyldigt; men jeg har lært at være taknemmelig, og aldrig skal De nogensinde finde mig i Deres Fienders Raad, eller paa Deres Uvenners Liste ...

Ærbødigst

P. A. Heiberg.

Ogsaa i dette afgørende Brev sætter P. A. Heiberg sig paa den for ham ejendommelige Maade mellem to Stole. Heiberg skulde enten fuldstændig have afholdt sig fra enhver personlig Henvendelse til Colbjørnsen, som han uden Nødvendighed og Rimelighed saa dybt havde krænket, eller han skulde ærlig og redelig fuldt ud have erkendt sin Misgerning og bedt om Tilgivelse for den i en ved Eftertanke erhvervet Forstaaelse af, at politisk Lidenskab og personlig Uvilje imod Colbjørnsen i 1798 havde forblindet hans klare Blik. Dette Heibergs Tilbagetogsbrev kom altsaa ikke Colbjørnsen i Hænde, det havde været højlig interessant at se, hvorledes Colbjørnsen personligt havde reageret. Ukendt med denne sin overvundne Fjendes Appel til hans Højsind havde Colbjørnsen ikke Anledning til at gøre personlig Indflydelse til Fordel for Heiberg gældende, og dennes Ansøgning til Kongen af 16. November 1801 om, at Landsforvisningen maatte blive ophævet, var derfor paa Forhaand ganske frugtesløs. En Resolution underskrevet af Kongen den 4. December 1801 siger: »Det forbliver ved Hof- og Stadsretsdommen af 24. December 1799.« P. A. Heiberg gensaa da aldrig siden i 40 Aar sit Fædreland.

Samtidig med sin afgørende Sejr over sin farligste og mest hensynsløse politiske Fjende, P. A. Heiberg, led Colbjørnsen et for ham meget smerteligt personligt Nederlag. I en Aarrække havde Colbjørnsen været den stærkeste Personlighed indenfor Danske Cancellie, dets ubetinget ledende Mand, men han havde ikke været Cancelliets Chef. Denne Post havde den nu ganske glemte Embedsmand *Chr. Brandt* (1735—1805). Han var ældre Broder til den med Struensee henrettede Enevold Brandt (1738—1772). »Han havde,« siger Hans Jensen, »været Chef for Danske Cancellie 1789—1799 i en stor og afgørende Reformperiode, men den virkelige Ledelse, det geniale, banebrydende Initiativ laa ikke hos ham, det laa hos hans underordnede, Generalprokurør Chr. Colbjørnsen. Men ved sin Karakter saa helt forskellig fra sin ulykkelige fremfusende Broder egnede Brandt sig godt til beskedent og loyalt Samarbejde med andre. Han var pligtopfyldende, troskyldig og uegennyttig, men samtidig ogsaa noget pertentlig og smaatskaaren.« Ved Brandts Afsked fra alle sine Statstjenester i

1799 havde Colbjørnsen ventet, at han skulde blive Chef for det danske Cancellie af Navn, som han havde været det af Gavn i hele Brandts Tid, men han fik ikke den ønskede Forfremmelse, han fik den 19.Oktober 1799 til Kancellipræsident en høj, adelig Embedsmand, Grev *Frederik Moltke* (1754—1836), fem Aar yngre end Colbjørnsen.

Frederik Moltke, der havde været Ewalds Ungdomsven, kendt fra hans berømte Ode »Til min Moltke«, havde i en lang Aarrække (1781—95) været Amtmand i Norge og fra 1789—95 Indehaver af det højeste civile Embede i Norge, Stiftamtmandsstillingen paa Akershus. »Frederik Moltke lod sig meget let begejstre for en Sag, og i hans Embedsgerning medførte dette, at han var meget villig og lydhør overfor Reformer. Imidlertid manglede han samtidig den sejge Udholdenhed, der nødvendigvis maatte til for at føre Sagerne igennem, og meget af det, han begyndte paa, blev for ofte kun velmente og gode Tilløb.« I 1795 kom Frederik Moltke tilbage til sit Fædreland, og han overtog Stillingen som første Deputerede i Generaltoldkammeret. Det var denne Mand, der efter Kronprinsens personlige Valg ved Brandts Afgang 1799 overtog Stillingen som Præsident i Danske Cancellie med en, man kan uden Overdrivelse sige, uretfærdig og utaknemmelig Tilsidesættelse af Chr. Colbjørnsen. »Det var et uheldigt Valg,« siger Moltkes Biograf Harald Jørgensen. »Fr. Moltke var ved sin lange Fraværelse fra Danmark blevet fremmed for Forhold og Personer indenfor den snævreste Statsmandskreds, og en vis Overfladiskhed og overdreven Reformsyge gjorde hans daglige Administration svingende og usikker. Som Kancellipræsident interesserede han sig meget for Undervisningsspørgsmaal, og Fr. Moltke var en af de første herhjemme, der gjorde sig bekendt med Pestalozzis pædagogiske Principper. Meget snart kom det til Rivninger mellem ham og Chr. D. Reventlow i Rentekammeret, men selv om Striden delvis kan forklares som gammel Rivalitet mellem Danske Cancelli og Rentekammeret, spillede det personlige Modsætningsforhold mellem de to høje Statsembedsmænd en vigtig Rolle.«

Næsten endnu værre var de personlige Stridigheder imellem den nyindkomne urolige adelige Chef, og den hjemmeværende dygtige borgerlige Underordnede, der ikke kunde glem-

me den Skuffelse, han havde lidt. Det ganske nødvendige Samarbejde mellem disse, begge selvfølende og stejle Naturer, kunde derfor ikke blive godt, og fire Aar efter, i 1803, brød Striden ud i lys Lue. Anledningen hertil var Tvisten om, hvorvidt Døtre af borgerlige Rangspersoner, som f. Eks. Colbjørnsen selv, skulde have Adgang til Vemmetofte adelige Jomfrukloster. Colbjørnsen forfægtede her overfor Fr. Moltke de borgerliges Ret, og han angreb ikke blot med gammelkendt Voldsomhed det fødte Lensaristokrati, men ogsaa i hæftige og fornærmelige Ord sin adelige Chef, Cancellipræsident Fr. Moltke personligt.

Det var ganske umuligt for Kronprinsen at lade de to høje stridende Herrer fortsætte det brudte Samarbejde i Danske Cancellie. Paa Grev C. D. Reventlows salomoniske Forslag — han mente, at der var Uret paa begge Sider og Grund til Besværing for hver især — fjærnede Kronprinsen begge Kamphanerne fra Danske Cancellie, og gav dem hver sit høje Embede, hvor det var umuligt for dem at tørne sammen i deres daglige Virksomhed. Moltke blev sat i Spidsen for Generaltoldkammeret, og Colbjørnsen blev Justitiarius i Højesteret, altsaa Højesteretspræsident. Det var en Stilling, hans ældre Broder Jakob Edvard havde beklædt fra 1799 til sin altfor tidlige Død den 13. Februar 1802. Denne Stilling beholdt Chr. Colbjørnsen til sin Død den 17. December 1814, og her kom han til at føle sig fuldt tilfreds som den rette Mand paa den rette Plads. Men han kom ikke i disse kritiske Aar til at indtage den fremskudte Plads i sit Folks Bevidsthed, som han havde gjort i sin egentlige Storhedstid, de store Landboreformers Tid fra 1785 til 1799. Han var ikke i 1807 eller i den store Englænderkrig 1807—14 mellem de fremtrædende Mænd, der skabte den danske Historie i dette Tidsrum. Med sin adelige Modstander Frederik Moltke blev han med Tiden fuldstændig udsonet. De var begge for brave Mænd til for Livstid at bære Had eller blot Nag til hinanden.

I Abrahams Autografsamling (H. 29 i 4° Nr. 493) findes der et Brev af 5. Marts 1806, som Colbjørnsen har sendt til en desværre unavngiven juridisk Ven med en Kopi af en »tabellarisk Fortegnelse over de Forbrydere, som ere fundne

strafskyldige ved Højeste Ret i Aaret 1805«, som han Lørdagen før havde sendt til Kronprinsen.

»Jeg haaber,« skriver Colbjørnsen til sin unavngivne juridiske Ven, »at Kronprindsen ikke vil blive gandske utilfreds med dette ringe Arbejde, som egentlig ere raae Materialier, Haandtlangeren har bragt sin Mester. Men Haandtlangere ere ogsaa fornødne, naar ikke Mesteren selv skal spilde sin Tid med at skaffe Kalk og Steene frem. Vor Herre og Naturen bestemmede mig til at være Haandtlanger; men Kronprindsen skabede mig om, og sagde snart: Du skal være General-Procureur — snart: Du skal være Justitiarius; og, ved dette sidste Skabelses Ord, giorde han mig saa lykkelig, som man kan være, i dette syndige Liv, naar man har megen Hoste og faa Penge; Thi jeg er virkelig saa tilfreds, at jeg baade har glemt Hoste — Pengemangel og General-Procureur-Ubehageligheder etc. etc.«

I sit personlige Liv i Søllerød Sogn blev det sidste Tiaar af Colbjørnsens Liv i det hele og store en Afviklingens Tid. Ved Nytaarstid 1802 stod Colbjørnsen paa Højdepunktet af sin Ejendomsbesiddelse i Nærum By, idet han foruden Staffeldts og sin egen Lystgaard Sophieshøj ejede den store Dobbeltgaard Wesselsminde og unge Niels Andersens Gaard med Teglværk og Arbejderboliger. Allerede den 13. Maj 1802 sælger Colbjørnsen Wesselsminde, d. v. s. de to Nærumgaarde Nr. 6 og 11, til Legationsraad *Ivar Quistgaard* (1768—7. Oktober 1829) for 11.000 Rigsdaler. Halvtredie Aar efter, den 13. December 1804, køber han sin afdøde Fjende Jochum Jensens Gaard af hans Enke Ane Marie Larsdatter og hendes anden Mand Morten Andersen for 3500 Rigsdaler. Det var dog ikke Jochum Jensen egen retmæssige Gaard med dens Krohold og Høkerhandel, det var Peter Nielsens forspildte Gaard. Skødeprotokollen (L. 705) oplyser, at denne Gaard Nr. 2 (lig 1771 Gaard E) ved Skiftet af 15. Maj og 17. September 1801 var blevet tillagt Jochum Jensens Enke Ane Marie Larsdatter. Halvandet Aar efter, ved Juni Termin 1806, sælger Colbjørnsen hele sin resterende Jordbesiddelse ti Nærum, nemlig Sophieshøj og Staffeldts Lystgaard og de to Nærumgaarde Nr. 8 med dens Teglværk og Arbejderboliger og den lige erhvervede Nr. 2 til Major Grev Adam Trampe for ikke mindre end 57.500 Rd. Selv om Colbjørnsen i høj Grad har forbedret disse fire Ejendomme, som han havde købt for i alt o. 12.500 Rd., med Marketenderi, Teglværk og Arbejderhuse o. s. v., er det aaben-

bart, at Grev Trampe har forkøbt sig. Han kommer paa mystisk Maade af Dage Aaret efter. I Søllerød Kirkebog staar: »Hr. Greve Adam Trampe paa Nærumgaard 27. Juni 1807 dræbt ved et uheldigt Selskud med en Pistol, 59 Aar gammel.« Hans Arvinger bliver den 27. August 1808 nødt til at sælge dette Nærum-Gods til de københavnske Klædekræmmere *Johan Jacob Klein* og *Friedrich Ludwig Pfeiffer* for 40.000 Rigsdaler. Dette Salg omfattede ikke blot de to 1771-Gaarde D og E (sml. S. 22), som Colbjørnsen havde ejet, men ogsaa 1771-Gaarden F, som Grev Trampe den 13. December 1806 havde købt af Anders Larsen, siden Øverød, for 2500 Rd. I Matrikelsarkivet findes ogsaa et stort Kort over Nærums Gaarde 1809 og deres Jordbesiddelse med Angivelse af deres Ejere ligesom i 1771. Gaard A ejes 1809 af Peder Bendtsen, B af Hans Pedersen, C af Rasmus Nielsen, D, E og F af Klædekræmmerne Klein og Pfeiffer paa Nærumgaard, G og H af Morten Andersen fra Gaard F, gift med Jochum Jensens Enke, hvis Fødegaard var G. Gaard I er solgt fra Frydenlund til Løjtnant Holm, mens Gaard K, d. v. s. Wesselsminde, ejes af Supercargo A. G. Swebilius, sml. Nystrøm S. 340.

Ved Efterretningen om det forestaaende Salg i Nærum digtede Colbjørnsens Kollega Højesteretsassessor C. F. Jacobi (1739—1810) den 28. Maj 1806 denne Strofe (Samlede Skrifter 1817, S. 259):

Saa skal Colbiørnsen da sit Nærum nu fratræde,
Hvor Indsigt, Flid og Smag et Eden trylled' frem?
Ja svarte *Hertha* mig, just dette er min Glæde,
Han har jo paa min Øe sig valgt et andet Hjem.
Den vinde maae derved. Min ægte Søn jeg kiender;
Hvad blev ei skiønnere, som han fik under Hænder?

Dagen efter svarer Colbjørnsen paa sin Kollegas Artighed:

Ja! elskte Ven, jeg maae det kiere Sted fratræde,
Hvor *Hertha* moderlig det Offer bragte frem,
Som jeg til Dana gav — O Ven! det var min Glæde,
At virke nogen Gavn i dette valgte Hjem.

Du dyrker Muserne — jeg Ceres ikkun kiender,
Du bruger Hovedet — jeg ikkun mine Hænder.

Efter Salget af Sophieshøj i Nærum med Tilliggende Juni Termin 1806 købte Colbjørnsen allerede den 6. Juli 1806

Lystgaarden Enrum i Vedbæk for 30.000 Rigsdaler af Debora Kloppenborg, Enke efter Conrad Alexander Fabritius de Tegnagel. Paa dette Tidspunkt hørte Bakkegaarden i Vedbæk og Teglbakken med Alexandria, det nuværende Miramare, til Enrum. Disse Ejendomme blev solgt bort fra Enrum Februar 1810 af Colbjørnsen for 12.000 Rd. til Grosserer Wulf Salomonsen i København. Halvandet Aar senere, den 25. September 1811, solgte Colbjørnsen hele det øvrige Enrum til Postdirektør, Etatsraad Peder Kolderup Rosenvinge, for ikke mindre end 140.000 Rigsdaler, i nogen Grad Udtryk for den Udvanding af det danske Pengevæsen, som fandt Sted under og efter den ødelæggende Englænderkrig 1807—14. Colbjørnsen havde selv i sin korte Ejertid 1806—11 fortsat Udsmykningen af Enrums Have. Han rejste blandt andet en Mindesten over sin i 1782 afdøde Hustru Johanne, ligesom han ogsaa forfattede en versificeret Indskrift paa Mindesmærket ved Carl den XII's Kilde (se Kjøbenhavnsposten 1827, S. 258). Ved Bortsalget af Enrum i 1811 paalagde Colbjørnsen Enrums fremtidige Besiddere at holde Hævd over Havens Mindesmærker og ikke lade dem flytte andetsteds hen.

Saa vidt vides, har Colbjørnsen ikke i sine sidste Leveaar 1811—14 ejet Landsted eller Jordejendom i Søllerød Sogn, og det vides heller ikke, om han har købt nogen anden Lystgaard i Enrums Sted. Han oplevede i sit allersidste Leveaar Norges Adskillelse fra Danmark. Han havde været med i det Statsmandsraad, der forberedte Freden i Kiel den 14. Januar 1814, hvorved Danmark blev tvunget til at afstaa hele Norge, og ikke blot Trondhjem Stift, til Sverige. Han tilraadede Nordmændenes selvvalgte Konge, Prins Christian Frederik (den senere danske Konge Christian den VIII), der havde givet Norge dets berømte frie Eidsvoldforfatning den 17. Maj 1814, at gaa paa Forlig med den svenske Konge Carl Johan, for derigennem at skaffe Norge Stillingen som indadtil selvstændig Forbundsstat, og undgaa, at Norge skulde behandles ligesom tidligere Skaane som erobret og undertvungen svensk Provins. Den 19. Maj 1814, samme Dag som Christian Frederik aflagde sin Kongeed og opløste Rigsforsamlingen paa Eidsvold, skrev den gamle Nordmand Christian Colbjørnsen, der ikke siden 1772 havde genset sit egentlige Fædreland, til

ham: »Søg derfor, min naadigste Herre, at tilmægle dette tro Folk de bedste Vilkaar, der nu (maaske aldrig siden) kunne erholdes som et føderativt Rige med Sverige. Aldrig har da nogen gavnet Norge saa meget, som De. Da skal jeg velsigne Dem fra min Grav!«

Colbjørnsens Grav var ikke langt bore, han blev syg til Døden og laa et halvt Aar syg. Han døde i det af ham selv tidligere ejede Holsteinske Palæ i Stormgade, i Følge Traditionen i det største af den vestre Sidebygnings Værelser paa første Sal. Hans Dødsleje var i høj Grad til Opbyggelse for hans Venner, og en af dem, Geheime-Legationsraad Manthey, (1771—1831) har 1815 skildret hans sidste Tid paa følgende Maade:

»Ja! end skue vi ham, den blide, elskværdige Olding, hvis matte Legem er nedbøiet under en langvarig Sygdoms utaalelige Lidelser, men hvis evig unge Sjel tindrer i det levende Øie, fremlyser i hver hans sindrige Tale, og modner hvert Arbeide, der skjøndt udkastet paa Sygeleiet, synes at bære Præg af Ungdommens usvækkede Kraft. Rigets dueligste, Rigets første Embedsmænd, samles hos ham, for at bevidne Oldingen, der staaer ved Gravens Bredde, deres meest uskrømtede Medlidenhed; men *Colbiørnsen* taler, man lytter paa den sunde Sjels Yttringer, Sygdommen glemmes, spillende Vid og dyb Grandskning kappes om fortjent Bifald. Sygestuen vorder Viisdoms Skole, og mangen en Tanke, vigtig for Danmarks Fremtids-Held, undfanges ved Colbiørnsens Smertensleie.«

En af de sidste Besøgende ved hans Dødsleje var hans Konge, Frederik den Sjette. Dybt bevæget sagde Kongen bagefter til sine Omgivelser: »Han var min sande Ven!« Danmarks ulykkelige Stilling efter Kielfreden, Danmarks Fremtid trods alt var i Colbjørnsens Tanker til hans allersidste Stund. Med rolig Holdning overfor Døden, der ikke for ham stod som Indgang til et nyt og saligt Liv, talte han til det sidste om det, som Livet igennem havde givet hans Liv Indhold, Forbedringen af de danske Samfundstilstande, som kun faa har løftet op i samme Udstrækning som denne beundringsværdige norske Storbondesøn. Endnu i sin Dødsstund talte han om Politik — og om Danmark!

TILLÆG

Under Korrekturlæsningen har jeg i Kirkebøger og Skødeprotokoller fundet visse Ting, der vel ikke har kunnet passes ind i den almindelige Hovedfremstilling, men som vistnok ikke derfor i denne Sammenhæng savner enhver Interesse og Værdi.

Jochum Jensens Forældre.

Søllerød Kirkebog, som uheldigvis først er bevaret fra 1756, nævner desværre ikke Navnet paa Jochum Jensens Moder, men kun paa hans Fader Jens Hansen (S. 27). Men det er lykkedes mig andetsteds i Kirkebogen at finde hendes Navn og Data. Hun hedder *Anna Magdalene Jochumsdatter,* og hun døde i Gl. Holte i Februar 1776 og blev begravet Fastelavnssøndag d. 18. Februar 1776, 50 Aar og 4 Maaneder gammel. Hun maa altsaa da være født paa Nymølle i Oktober 1725 som Datter af Mester Jochum Jørgensen, hvis Hustru hed Marie Elisabeth. Vi ved ikke, naar Anna Magdalene blev gift med den gamle Gaardmand Jens Hansen i Holte, født i August 1702, men hendes Datter Maren blev født i Juni eller Juli 1750, hun blev nemlig begravet d. 10. Oktober 1762, 12 Aar og 3 Maaneder gammel, »hun blev af Vaade ihjelskudt af en Dreng, som ogsaa var 12 Aar«. En god Maanedstid efter døde hendes gamle Mand, Jens Hansen, og han blev begravet d. 14. November 1762, 70 Aar og 4 Maaneder gammel. Knap halvanden Maaned efter giftede hans Enke sig igen d. 2. Januar 1763 med *Niels Christophersen* i Holte, der nogenlunde var hendes Jævnaldrende. Han var nemlig født i December 1723, og han blev begravet fire Aar efter hendes Død d. 30. April 1780, 56 Aar og 4 Maaneder gammel. Det er Moderen Anna Magdalene og Stedfaderen Niels, som Jochum Jensen havde opkaldt i sine to ældste Børn (S. 28). I Moderens andet Ægteskab var der en Søn *Christopher Nielsen,* døbt d. 29. Januar 1769. Han nævnes Skødeprotokol G 237, hvor han har stillet en Nordmand Niels Joensen som Soldat i sit Sted. Hans ældre Halvbroder Hans Jensen udbetaler ham vistnok i den Anledning de ham tilkommende Arveparter, nemlig 60 Rd. efter hans Moder Ane Magdalene Jochumsdatter ved Skifte d. 23. Februar 1776, 140 Rd. efter sin Fader Niels Christophersen ved Skifte d. 1. Juni 1780, og endelig 23 Rd. og 3 Mk. efter hans Søster Ane Magdalene Nielsdatter ved Skifte d. 2. Februar 1782, ialt 223 Rd. 3 Mk.

Christian Colbjørnsen og unge Niels Andersen i Nærum.

Skødeprotokollen F. Blad 156 oplyser, at Gaardmand *Niels Andersen den yngre* d. 22. Juni 1784 havde opnaaet et Laan paa 400 Rd. til 4 pCt. aarlig Rente af Chr. Colbjørnsen mod første Prioritet i hans Gaard

1771 D. Pantebrevet »maa tinglæses, paa hvad Tid Colbjørnsen finder det for godt, uden dertil at give mig nogen Kald og Varsel«. Begge Dokumenter har Niels Andersen underskrevet med paaholden Pen. Fru Engelke Colbjørnsen optræder i 1787 som Gudmoder ved hans Søn Anders' Daab. Anders blev døbt d. 14. Maj 1787 og baaren til Daaben af Justitsraadinde Colbjørnsen, idet hendes Søster Frk. Falbe var Gudpige. Barnets Faddere var iøvrigt Colbjørnsens Gartner Eichen, Hans Rasmussen Smed i Vedbæk, Snedker Johan Holm (S. 43), Gaardmand Anders Andersen i Nærum og — Jochum Jensen, paa dette Tidspunkt Kældersvend i Lars Olsens Kro i Nærum.

Det er muligvis denne Niels Andersen i Vedbæk (sml. S. 40), til hvem Colbjørnsen i Følge Skødeprotokol M. 109 d. 31. Marts 1807 fæster et Stykke Jordsmon, Høybergmarken kaldet, blot 129 Alen langt og 16 Alen bredt ved den almindelige Vej, for en Indfæstning af 2 Rd. og for en aarlig Fæsteafgift af 1 Rd. og 4 Mk., som forfalder Mortensdag 1807. I hans Forgænger Fabritius de Tengnagels Tid havde en Mand, Jørgen Pedersen, haft denne Jord i Fæste siden 11. November 1783.

Om Colbjørnsen selv kan til allersidst oplyses, at han i Følge Skødeprotokol J. 581 d. 11. December 1801 udsteder en Panteobligation paa 3800 Rd. dansk Courant til Cancelliraad Rosenvinge Kollerup mod første Prioritet i Wesselsminde med alle dens Bygninger og de fra Sophieshøj dertil henlagte Jorder (S. 24), inddelt i 8 Lodder, og som indeholder et Areal af 100 Td. Land. Denne Obligation blev indløst d. 11. Maj 1802, altsaa ved Salget af Wesselsminde til Iver Quistgaard (S. 78), og derefter udslettet.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Side

Meddelelse til Selskabets Medlemmer 5

Hans Ellekilde: Christian Colbjørnsen og Nærum 9

Hans Ellekilde: Tillæg 82

Side

Martial Webèr: Oberst J. F. Henry de Drevon 36
A. Avnholt: Japetus Steenstrup, Holtegård og Vidnesdam 41
Hans Ellekilde: Digterpræsten Casper Johannes Boye 51
Erling Hoffmeyer: Bidrag til Søllerød biblioteksvæsens ældre historie 85
Erling Hoffmeyer: Søllerød før og nu 101

1947.

A. Avnholt: Fra mit arbejde som arkæolog og museumsmand 9
Hans Ellekilde: Den gamle General 50
Eva Drachmann: Smaa Erindringer fra »Carlsminde« 101
Erling Hoffmeyer: Søllerød før og nu 109
Hans Ellekilde: Førende Virksomheder i Søllerød og Vedbæk Sogne 115

1948.

Hans Ellekilde: Søllerøds Sognepræster i luthersk Tid 9
A. Avnholt: Langs Øresundskysten fra istid til nutid 73
Eva Drachmann: Minder fra Dronninggaard 109
Erling Hoffmeyer: Søllerød kommune i gamle dage, billeder fra bibliothekets lokalsamling 117
Hans Ellekilde: Holte Juleblad 1922—36 123

1949.

A. Avnholt: Trafiken langs Øresundskysten 9
Reidar Storaas: E. Grieg i Søllerød 1868 40
Hans Ellekilde: Familien Nimb i Holte og København 45
Sv. Aa. Thomassen: Søllerød sogneråds formænd 1842—1949 91

1950.

Carl S. Billenstein: Et Tilbageblik 9
H. P. Andersen: Arbejderbevægelsen i Søllerød Sogn 41
T. Bundgaard Lassen: I. C. Drewsen paa Strandmøllen 59

1951.

Hans Ellekilde: Christian Colbjørnsen og Nærum 9

Aargang 1942—47 udgør første Række og sælges *samlet* med tilhørende Sted- og Personregister 1942—47 for 15 Kr. Enkelte Aargange af første Række 3 Kr., af anden Række 4 Kr. ved Henvendelse til Selskabets Sekretær, Overbibliotekar Erling Hoffmeyer, Nærum (Tlf. Nærum 486). Det aarlige Medlemsbidrag er mindst 4 Kr.

Hans Ellekilde,
Formand.